

Κ. Δ. Σ. Α. Ν. Α.
Χουρμούζης.
«Θρακικὴ ἱστ.»
1938 σ. 334-
363

ΤΟ ΤΣΑΚΗΛΙ (ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ) ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

ΟΙΚΟΣΙΑΖΤΩΑ

Εισαγωγή.— Οἱ γεωργοὶ τῆς Θράκης, ὅπως ὅλοι οἱ γεωργοὶ τοῦ κόσμου, εὐρισκόμενοι εἰς καθημερινὴν ἐπαφὴν πρὸς τὰ ὑποζύγια, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν εἰς ἐκτέλεσιν τῶν βαρύτερων γεωργικῶν ἐργασιῶν των καὶ τὰ μικρότερα ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔτρεφαν διὰ τὸ γάλα τὸ κρέας ἢ τ' αὐγάτων, ἦτο ἐπόμενον νὰ μάθουν τὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματά των καὶ νὰ μορφώσουν ὠρισμένας περὶ αὐτῶν γνώμας. Φαύτας εὐρίσκομεν ἐγκατεσπαρμένας εἰς τὰ διάφορα ἀνέκδοτα, τὰς παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις, τὰ παιδικὰ τραγουδάκια καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη τοῦ προφορικοῦ των λόγου.

Οἱ γεωργοί, ἀφ' ἑνὸς μὲν παρομοιάζοντες τὰ ζῶα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μετεχειρίσθησαν ἰδιαιτέρας λέξεις πρὸς διάκρισιν τῶν διαφορτικῆς ἡλικίας ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ εἴδους, λαμβάνοντες ὡς παράδειγμα τὴν καθ' ἡλικίας διαίρεσιν τῶν ἀτόμων τῆς ἀνθρωπίνης οικογενείας καὶ τοιοῦτοτρόπως δι' ἄλλης λέξεως ὠνόμασαν τὰ τεκνογονοῦντα, δι' ἄλλης τ' ἀξυγάρωτα, δι' ἄλλης τ' ἀνήλικα καὶ δι' ἄλλης τὰ ἄγονα καὶ στεῖρα. Ἀφ' ἑτέρου δὲ παρομοιάζοντες τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὰ ζῶα ἀπεκάλεσαν τὸν λαίμαργον χοῖρον, τὸν ὑπερήφανον πετεινόν, τὸν βραδύνουν βόδι, τὸν ἀναιδῆ γαῖδουρί κλπ.

Τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα ἀκολουθοῦντες καὶ οἱ Τσακηλιῶτες, ὠνόμασαν εἰς τὴν διάλεκτόν των τὰ διάφορα ζῶα τοῦ αὐτοῦ εἴδους μὲ ὀνόματα ὑπενθυμίζοντα τὴν ἀνθρωπίνην οικογένειαν. Εἰς τὰς ὄρνιθας π. χ. «ὁ πετνός» κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός, «ἡ ὄρνιθα» τῆς γυναικός, «τὸ πετνάρ» τοῦ «παλικαριοῦ», «ἡ πλάδα» τῆς κοπέλλας, «τὰ πλάκια» τῶν παιδιῶν, καὶ τὰ «καπόνια» τῶν ἀνικάνων. Τοιοῦτο δὲ λεξιλόγιον μετεχειρίζοντο εἰς τὰ λογοπαίγνια των, κατὰ τὰς χειμερινὰς διασκεδάσεις ὅταν ἔλεγαν «Ποιὸ εἶναι τὸ σπῖτ, πῶχι ἓνα βετνό, δυὸ ὄρνιθες, τρεῖς πλάδες, πέδε πετνάρια κι ἓνα καπόνι;» Ἡ δὲ ἀπάντησις ἦτο κάποια γνωστὴ οικογένεια τῆς ὁποίας συνοίκουν, ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ὁ ἑγγαμὸς ἀνίκανος υἱός, αἱ 3 ἄγαμοι θυγατέρες, τὰ 5 μικρότερα ἄρρενα τέκνα καὶ ἡ νύμφη. Ὡς βάσις τῆς κατατάξεως ἐλήφθη ἡ θέσις ἐκάστου ἀτόμου ὡς πρὸς τὸν νόμον τῆς διαιωνίσεως τοῦ εἴδους, ὡς φαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα.

Τεκνογονοῦντες	Ἄγαμοι	Ἀνήλικοι	Ἄγονοι
ἄδρας, γυναίκα πετνός, ὄρνιθα βγᾶς, ἀγελάδα, β-βιλοβγᾶς, β-βάλα ἄτ, φοράδα, κότς, προβατίνα πρίτσος, κατσίκα γαΐδαρος, γαΐδουρα κοῦρκος, κούρκα χῆνος, χήνα πάπος, πάπια	παλικάρ, κοπέλλα πετνάρ, πλάδα δαμάλι, δαμάλα μαλάκι, μαλάκα φοραδίτσα τσοκλί, σισέκι βετούλι βαβάτσια παπιά	παιδιά πλάκι μουσκαράκι μαλάκι πλάρ ἄρνι δλάκι γαδράκι κουρκι χινάρ παπάκι	χαδούμς, κ-σήθα καπόνι βόδ β-βάλι ἄλογο βουρμάς βουρμάς

Ἀκόμη δὲ ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν τῶν διὰ πλῆθους ἔκφράσεων παριστανουσῶν, ἐπιτυχέστατα διαφόρους ἐννοίας. «Σὰ ἀὸ βόδ στὸ παχνί». «Θά κάμ τ γαΐδουριά τ». «Φλάει νά ρε τ' αὐγὸ στὸ βῶλο», κλπ.

Εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν τρυφεροτέρων αἰσθημάτων τοῦ πρὸς τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας τοῦ κατάλληλον λέξιν ἔχρηνεν «τὸ πλί».

Σ ἀγαπῶ πουλί μου, δὲν εἶναι ψεματα
Τὸ λέν καὶ τ' ἀηδονάκια κάτου στὰ ρέματα.

Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ χνουδατοῦ, παχουλοῦ καὶ ἀπαλοῦ νεοσσοῦ τῆς νήσσης ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἀνθρωπιάσαν τοῦ γυναικείου αἰδοίου «παπί».

Π Τ Η Ν Ο Τ Ρ Ο Φ Ι Α

Ἵρνιθες.—Ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Πετροχωρίου, καθὼς καὶ οἱ τῶν πέριξ χωρίων ἔτρεφαν ὄρνιθας, διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον τῆς συντηρήσεώς των, καὶ διὰ τὸ χρεᾶς καὶ τὰ ἀυγία των.

Αἱ ὄρνιθες ἀφήνοντο νὰ περιφέρονται ἐλεύθεραι εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωρίου, βόσκουσαι τ' αὐτοφυῆ χόρτα, καὶ σκαλιζουσαι τὶς «κουπριές». Τὸ βράδυ ὅμως ἐκλείοντο εἰς τὸ «κμάς». τὸν ὄρνιθῶνα, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο κτισμένος εἰς μίαν γωνίαν τοῦ κήπου ἢ τῆς αὐλῆς ἢ καὶ τοῦ σταύλου, εἶχε δὲ «καθίστρες» ἐπὶ τῶν ὁποίων «ἐκούρνιαζαν» αἱ ὄρνιθες. Κατὰ τὸ καλοκαίρι ἀφήνοντο συνήθως νὰ κοιμῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων τοῦ κήπου. Ἐνίοτε συνέβαινε ν' ἀφήσουν ὑπὸ τὸ δένδρον ἀπλωμένα ροῦχα διὰ νὰ στεγνώσουν, πρὸ πάντων «μουντά», ὅπως ἢ ποδιὰ τῆς νοικοκυρᾶς, ἢ ὁποία ἐσυχοπλένετο, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ δένδρου πτηνὰ νὰ τὴν «κατσουλιώσουν». Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία: «Μὴ γελᾶς τὴν κατσουλιά, καὶ σοῦ πέση στὴν ποδιά», ἢ ὁποία λέγεται εἰς τοὺς δριμέως

κατηγορούντας μητέρα διὰ τὰ παραπτώματα τῆς θυγατρὸς. Σημαίνει δὲ : Μὴ παραξενεύεσαι διὰ τὰ παθήματα τῶν ἄλλων, διότι πιθανὸν καὶ σὺ θὰ πάθῃς τὰ ἴδια.

Καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἡ νοικοκυρὰ «ἐφώναζε τ' ὄρνιθια» «τικ τικ τικ» τὰ μεγάλα, «πούλι πούλι πούλι» τὶς «πλάδες», «πλι πλι πλι» τὰ «πλάκια» καὶ «κλού κλού κλού» τὶς «κλώκες», διὰ νὰ μαζευθοῦν, νὰ τὰ ταγίσῃ καὶ νὰ τὰ μετρήσῃ. Ἐν μασί των ἤρχετο τυχὸν καὶ καμμία ξένη, δὲν τὴν ἄφηνε νὰ φάγῃ ἀλλὰ τὴν ἀπεδίωκεν ἐπιφωνοῦσα «ξένι ξένι ξένι ἢ «ξοῦ ξοῦ ξοῦ» Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο καὶ κατὰ τὸ ἀπόγευμα.

Ἐκάστη ὄρνις εἶχε τὸ ὄνομά της, συνήθως κατὰ τὸ πτέρωμα αὐτῆς. Ἐν εἶχε γυμνὸν λαιμὸν ἢ στήθος, ἐλέγετο «τσιτσιδάκος», ἂν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λοφίον, «σκουφή», ἂν εἶχε τὰς κνήμας πτερωτὰς »καλτσουνή», ἂν εἶχεν ἀραιὸν καὶ οὐλον πτέρωμα «κατσαρη». Ἐπίσης ἀπὸ τὸν χρωματισμὸν τοῦ πτερώματός της ἀπεκαλεῖτο «ἄσπρη, μαύρη, κίτρινη, ροθυδιά, σταχτιά», καὶ ἂν εἶχε πολλὰ χρώματα, παρωμοιάζετο πρὸς ὕφασμα τυπωμένον καὶ ἐλέγετο »βασ-μένια».

Ἐπρόσχε λοιπὸν ἡ νοικοκυρὰ νὰ βεβαίωθῃ περὶ τῆς παρουσίας ἐκάστης ὄρνιθος, μὴ τυχὸν καμμία «ξενογεννή», ὁπότε ἐξήρχετο εἰς τὴν γειτονία πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀπίστου, καὶ ἐζητεῖ πληροφορίας ἀπὸ τὰς γειτονίσσας. Ἀνακαλύπτουσα δὲ αὐτὴν εἰς ξένην φωλεάν, τὴν συνελάμβανε καὶ τὴν ἔφερον ἐν θριάμβῳ εἰς τὸν ὄρνιθῶνα, ὅπου τὴν ἐνέκλειεν, ἕως ὅτου γεννήσῃ. Πρὸς πρόληψιν τῆς κακῆς ταύτης συνήθειας ἐνίων ὄρνιθων, πρὶν τὰς ἀπολύσῃ τὸ πρωί, ἡ φρόνιμος οἰκοδέσποινα, τὰς «ἐκοίταζε». Καὶ ἂν μὲν εἶχαν αὐγὸ, τὰς ἐνέκλειεν εἰς τὸν ὄρνιθῶνα νὰ τὸ γεννήσουν, ἂν ὄχι, τὰς ἄφηνεν ἐλευθέρως. Ἐνίοτε ἡ ὄρνιθα «ξενομίζδανε», δηλαδὴ ἐπήγαιεν εἰς ξένην νομὴν, προσφωνῶν μόνον, ἕως ὅτου, ξενογεννήσῃ, ἢ καὶ διαρκῶς διέμενεν εἰς ξένον ὄρνιθῶνα. Ἐνίοτε μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ αὐγοῦ, ἡ ὄρνιθα ἐξήρχετο εἰς τὸν κήπον καὶ «κακάνιζε». Τοῦτο ἔκαμνε καὶ ἡ ξενογεννοῦσα ὄρνιθα, ὡς νὰ εἰρωνεύετο τρόπον τινα τὴν νοικοκυρὰ. Ἀπὸ τούτου δὲ ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἄλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι' ἄλλοῦ γεννᾶν οἱ κότες», λεγομένη συνήθως διὰ τοὺς νέους, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἐρωτοτροποῦν μὲ μίαν νεάνίδα νυμφεύονται ἄλλην.

Ἀπὸ τὴν συνήθειαν μερικῶν ὄρνιθων νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν φωλεάν τὴν τελευταίαν στιγμὴν, διὰ νὰ γεννήσουν, μὴ εὐρίσκουσαι δὲ θέσιν νὰ γεννοῦν κατὰ γῆς προῆλθεν ἡ παροιμία: «Φλάει νὰ ρτ τ αὐγὸ στὸ γῶλο» ἢ ὁποία λέγεται διὰ τοὺς μὴ προνοοῦντας διὰ τὰς ἀνάγκας των ἢ παραμελοῦντας τὴν ἔγκαιρον περίθαλψιν τῆς κλονισθείσης ὑγείας των, καὶ μόνον τὴν τελευταίαν στιγμὴν, πρόσπαθοῦντας διὰ σπασμωδικῶν κινήσεων νὰ προλάβουν τὸ μοιραῖον.

Ὁ «πρόσφωλης» ἦτο πραγματικὸν αὐγὸ ἢ ὁμοίωμα αὐτοῦ ἀπὸ ἄσπρη πέτρα, ἢ ἓνα ἄσπρο κρομμύδι, σκόρδο ἢ ρεπάνι, διὰ τὰ προσελκύντ' αὐτὸν εἰς τὴν φωλεάν καὶ τὰ μὴ τὰς ἀφήνῃ τὰ ξυνογεννοῦν.

Τροφὴ τῶν ὄρνιθων ἦσαν συνήθως τὰ σκύβαλα, τοῦ ἁλωνίου, τὰ ὅποια ἐλέγοντο καὶ «χαλίδια» ἢ «κότσαλα», ἀκόμη δὲ τὰ ἀποφάγια τῆς τραπέζης, τὸ κριθάρι, ἢ «κουκνάρα» καὶ τὰ πίτυρα, τὰ ὅποια κατὰ τὰς πολὺ ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος ἀνεμίγνυον μὲ θερμὸν ὕδωρ. Εἰς τοὺς μικροὺς νεοσσοὺς τὴν πρώτην ἡμέραν ἔδιδαν βρασμένο αὐγὸ ἔπειτα ψίχουλα ἢ βληγοῦρι «ὦς π τὰ ξετναχτοῦνε» μετὰ ταῦτα δὲ σιτάρι.

Ἡ ὄρνιθα ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτος, ἀδέξιος καὶ «τσαπατσούλα». Τρώγουσα τὰ πίτυρα μέσα ἀπὸ τὸ δοχεῖον, ἔρριπτε ἀρκετὰ πέριξ αὐτοῦ, διὰ τοῦ ράμφους τῆς. Ἐκ τούτου ἢ παροιμιώδης φράσις: «Θαρορεῖς κι' ἔφαγαν ὄρνιθες», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀπροσέκτων παιδίων, τὰ ὅποια ρίπτουν τὰ ψίχουλα κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἄλλοτε πάλιν ἢ ὄρνιθα διὰ τὰ προλάβῃ τὰς συντροφους τῆς καὶ φάγῃ περισσότερον ἀνέβαινε ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ δοχείου καὶ διὰ τοῦ βάρους τοῦ σώματός τῆς τὸ ἀναποδογύριζεν καὶ ἔμεναν νηστικά ὅλα τῶν ἢ σκαλίζουσα τὸ χῶμα ἀναποδογύριζε τὸ νερὸ καὶ ἔμενε διψασμένη. Ἐκ τούτου ἴσως ἢ παροιμιώδης φράσις: «Ἡ ὄρνιθα σκαλίζουσα βγάξ' τὰ μάτια τῆς», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος πασχόντων.

Αἱ ὄρνιθες ἔπρεπε νὰ κλωσίσουν τὸν Φεβρουάριον διὰ τὰ βγάλουν «μαρτιάτικα πλάκια». Σπανίως «κάδ-δανε κλωίτες» τὰ Χριστούγεννα, ὅποτε ἔβγαζαν πουλιὰ τὸν Ἰανουάριον, καὶ ἀπελάμβαναν ἰδιαιτέρας περιποιήσεως. Καλὴ κλωσσα ἐθεωρεῖτο ἢ κλωσσοῦσα ἔνωρίς καὶ μὴ ἐγκαταλείπουσα τὴν φωλεάν, πρὶν ἐκκολαφθοῦν ὅλα τὰ πουλιὰ τῆς. Ἐκείνη ἢ ὅποια ἐγκατέλειπε τὴν φωλεάν ἔνωρίς, ἢ τσαλαπατοῦσε τὰ πουλιὰ, ἐθεωρεῖτο «γορσοῦζα». Ἀπὸ αὐτῆν ἔμεινε ἢ παροιμιώδης φράσις: «Δὲ θὰ βγάνῃ πλιά», λεγομένη διὰ τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου τινὸς «μὲ μὴ καρδιά», χωρὶς ἐνθουσιασμόν, καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν θὰ φέρουν τὸ ἀναληφθὲν ἔργον εἰς αἴσιον πέρας. Ἀπὸ τὴν καλὴν κλωσσαν ἔμεινε ἢ ἄλλη παροιμιώδης φράσις: «Μάζωξε τὰ παιδιὰ τῆς λούρα τῆς, σὰ δὴ γλῶκα μὲ τὰ πλάκια», ἢ χαρακτηρίζουσα τὴν φιλόστοργον μητέρα.

Τὰ πρώϊμα κοτόπουλα ἐκθειάζει καὶ τὸ παιδικὸν ἀσμάτιον τῶν Φώτων:

Σήμερα ν' τὰ Φῶτα,
Γέννησεν ἢ κότα,
πίσ' ἀπὸ τὴν πόρτα,
κι' ἔκαμε κοτάκια,
μὲ τὰ τσαρουχάκια,
νὰ μ' πατοῦν τσαλάκια.

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς τοιαύτης ὄρνιθος ἀποδεικνύει καὶ τὸ πρωτοχρο-
νιατικὸ ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸν πρῶτον ἐπισκέπτῃν τῆς ἡμέρας, ὑπε-
χρέωναν νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ σαρώθρου, ὅπισθεν τῆς θύρας τοῦ δωματίου,
καὶ σκορπίζων δράκα κριθῆς νὰ φωνάξῃ «κλώκ κλώκ κλώκ», διὰ νὰ βγά-
λουν πρῶϊμα πουλιά.

Πρὶν τοποθετήσουν τ' αὐγά εἰς τὴν κλώσσαν, τὰ ἐκοίταζαν εἰς τὸν
ἥλιον διὰ νὰ βεβαιωθοῦν ἂν ἔχουν σπόρον, καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ
βγοῦν «καθάρια». Ἐὰν αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκείνης εἰ δυνατόν τῆς ἡμέ-
ρας. Ὅσα ἦσαν παλαιότερα, τ' ἀντήλασαν μὲ «ταξέδκα» ἵνα κατορθώ-
σουν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐκ-
κόλαψιν.

Ὅταν ἤρχιζε νὰ κλωσσᾷ μία ὄρνιθα, πρὶν τὴν καθίσουν εἰς τ' αὐγά
δὲν ἔδιδαν αὐτὰ πρὸς ἐπώασιν εἰς κανένα ἄλλον, διὰ «νὰ μὴ φύῃ τὸ be-
ρεκέτ», ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ διηρκεῖ ἡ ἐπώασις τῶν ὠῶν, οἱ
κάτοικοι τῆς οἰκίας ἐκείνης δὲν ἐπιτρέπετο νὰ φάγουν αὐτὸ ψημμένο «κε-
βάπ». ἢ νὰ κάψουν αὐτόσεφλα, διὰ νὰ μὴ ψυθοῦν τὰ πλάκια μὲς' στ
αὐτὸ» καὶ δὲν κατορθώσουν νὰ ἐκκολαφθοῦν.

Μερικοὶ ὅταν ἐκλωσσοῦσε ἡ ὄρνιθα καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὴν καθίσουν
στ' αὐγά, ἐπίστευαν ὅτι ἂν κατώρθωναν νὰ κάμουν τὸν παπᾶ νὰ σταθῇ
κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὄρνιθος χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν αἰτίαν, τότε ὅλα
τὰ αὐγά θὰ ἔβγαιναν πουλιά, χωρὶς κανένα νὰ χαλάσῃ.

Κάποτε ἡ ὄρνιθα χωρὶς τὰ φανερώσῃ ὅτι θὰ κλωσσοῖ διὰ τῆς χα-
ρακτηριστικῆς μεταβολῆς τῆς φωνῆς της, ἐξέλεγε φωλεᾶν τῆς ἀρεσκείας
της, εἰς παρᾶμερον μέρος τῆς αὐλῆς, τοῦ σταύλου ἢ τοῦ ἀχυρῶνος, ὅπου
ἐγέννα καὶ ἐπώαζεν. Εἰς μάτην τὴν ἀνεζήτει ἡ νοικοκυρά. Μετὰ τρεῖς
ἐβδομάδας, ὅτε πλέον ἐνομίζετο ὅτι «τὴν ἔφαγε ἡ γλιτόνισσα» ἢ «τὴν
πῆρε τὸ καρτάλι» ἢ «ἐξενόμισκε καὶ πάει» καὶ πᾶσα ἐλπίς ἀνευρέσεώς της ἐξέ-
λιπεν, παρουσιαζέτο ὑπερήφανος μὲ τὰ χαριτωμένα πουλάκια της.

Ὅταν μία ὄρνιθα ἐκλωσσοῦσεν εἰς ἀκατάλληλον ἐποχὴν καὶ ἤθελεν
νὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ ξεκλωσσοῖ, τὴν ἐβουτοῦσαν μέσα εἰς κρύο νερόν,
ἐβγάζαν καὶ ἐν πούπουλον ἀπὸ τὴν οὐρὰν της καὶ τὸ ἐπερνοῦσαν διὰ
τῶν ρωθῶνων της, ἔπειτα δὲ τὴν ἐνέκλειον ὑπὸ κενὸν κοφίνιον, ἐπὶ μίαν
ἢ δύο ἡμέρας ἄνευ τροφῆς. Ἐὰν δὲν διορθῶνετο, τὸ βάπτισμα ἐπανελαμ-
βάνετο.

Μόλις ἐσηκῶνετο ἡ κλώσσα ἀπὸ τὴν φωλεᾶν μὲ τὰ πουλάκια της,
πρὶν τὴν ἀφήσουν νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν αὐλήν, ἐσημάδευαν αὐτὰ κόπτοντες
τὸν ὄνυχά ἐνδὸς τῶν δακτύλων τοῦ ἐτέρου ποδός, διὰ νὰ μὴ ἀνακατευθοῦν
μὲ τὰ πουλιά τῆς γειτονιάς καὶ χαθοῦν.

Τὰ κοτόπουλα ἄμα φθάσουν εἰς ἡλικίαν ν' ἀποχωρισθοῦν τῆς μη-

τρός των, «νά τ' ἀφήκι ἢ κλώκα», χωρίζονται εἰς διάδας καὶ μαλλώνουν ὅπως οἱ πετεινοί. Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Τρώγαι σὰ δὰ πετναράκια», λεγομένη ὅταν τ' ἀδέλφια φιλονεικοῦν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἐγγὺς εἶναι ἡ διάλυσις τῆς οικογενείας ἐκείνης.

Τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐπωλοῦντο εἰς καλὴν τιμὴν. Ὀλίγα δὲ ἐφυλάττοντο πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν γηραιότερων ὀρνίθων καὶ τοῦ πετεινοῦ, ὃ ὁποῖος ἅμα ὑπερέβαινε τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀντικαθίστατο δι' ἄλλον, σφαζόμενος κατὰ κανόνα τὴν ἡμέραν τοῦ Προφήτου Ἡλία, 20 Ἰουλίου. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία: «Κότα πίτα τὸ Γενάρ, κόκορο τὸν Ἀλωνάρ».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρῶϊμα πουλιὰ τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Μαρτίου, ἔβγαζαν καὶ τὰ λεγόμενα «ὑστερνά», ἢ «αὔγουστιάτκα», διότι τὸν Αὔγουστον ἔβγαίναν. Ταῦτα ἐπωλοῦντο τὸ Σαραντάμερο, ἀλλὰ δὲν ἐθεωροῦντο κατάλληλα διὰ «δαμουζλ-ήκι», ὅπως τὰ πρῶϊμα.

Ἀπὸ τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐφύλατταν μερικὰ πετεινάκια διὰ καπόνιασμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο κατ' Αὔγουστον. Τὸ καπόνιασμα ἦτο ἔργον τῆς μαμῆς, ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένης ὀπὸ τῆς νοικοκυράς. Ἡ μαῖα κρατοῦσα τὸ πετεινάκι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἀπὸ τῶν ποδῶν, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, τὸ ἔσφιγγε μεταξὺ τῶν γονάτων της, καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐξεπουπούλιζε τὸ μαλακὸν μέρος τῆς κοιλίας του. Ἐπειτα ἔλκονσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ χαλαρὸν δέρμα τοῦ ὑπογάστρου, ἔτεμνεν τοῦτο διὰ τοῦ ξυραφίου, καὶ χώνουσα τὸν μεσαῖον δακτύλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἐκστατικοῦ πτηνοῦ, ἀπέσπα ἀπὸ τῆς ράχews του τὰ «γογόλια» του καὶ τὰ ἔβγαζε. Ἐπειτὰ ἔρραπτε τὴν τομὴν διὰ βελόνης καὶ κλωστῆς, ἐπισπύλωνε τὴν πληγὴν μὲ στάκτην, ἀπέκοπτε τὸ «τσαρωτὸ» μέρος τοῦ λειριοῦ, τὸ ἔστακτωνε διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν αἰμορραγίαν, ἀπέσπα τὰ μεγάλα πτερά τῆς οὐράς, καὶ ἄφηνε τέλος τὸ δυστυχημένον πετεινάκι νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐὰν μέχρις ἐσπέρας τὸ ζῶον συνήρχετο ἀπὸ τοὺς φρικτοὺς πόνους καὶ ἔτρωγεν, ἦτο σημεῖον ὅτι ἡ ἐγχείρησις ἐπέτυχε, τὸ «καπόνι γένικε». Ἐὰν ὅμως ἐκάθητο συμμαζευμένον ἀκίνητον καὶ μελαγχολικόν, ἦτο φανερόν ὅτι εὐρίσκετο εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, καὶ διὰ νὰ προλάβουν τὸν θάνατόν του τὸ ἔσφαζαν καὶ τὸ ἐμαγεύειναν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ καπόνια, ἐπίστευαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰ καπονιάσουν «στ γιόμς τ φεγαριοῦ, γιὰ νὰ γιομώσ-νε καὶ νὰ παχαίν-νε σὰ δὰ γρουνάκια». Δηλαδή διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ σχετικὴ ἐγχείρησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τῆς σελήνης, διότι ἂν ἐγένετο μετὰ τὴν πανσέληνον, «στ σῶς τ φεγαριοῦ», τότε «σώντανανε καὶ δὲ ἡρόκοβαν». Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἐφρόντιζαν νὰ μὴ εἶναι πετεινάκια πολὺ μεγάλα, διότι δὲν ἀντέχουν εἰς τοὺς σκληροὺς πόνους, οὔτε καὶ πολὺ μικρά, διότι τότε τὰ νεφρά των δὲν εἶναι ἀρχετὰ ἀνεπτυγμένα, καὶ ἡ μαμὴ μὴ δυνα-

μένη να τὰ διακρίνη διὰ τῆς ἀφῆς, δὲν κατώρθωνε νὰ τὰ ἀποσπάση. Μετὰ τὸ καπόνιασμα τὸ τοιοῦτο πετεινάρι, ἂν καὶ εἶχε τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τοῦ καπονιοῦ, δηλαδὴ τὸ κομμένο λειρί, καὶ τὴν μαδημένη οὐρά, ἐξηκολούθει ὅμως νὰ εἶναι τέλειος πετεινός.

Συνήθης ἦτο ἡ ἀπειλή τῆς μαμῆς πρὸς τὰ ἄτακτα παιδιά: «Νὰ κάτσης καλά, γιατί τώρα σὲ κάμνω καπόνι!». Εἰς πίστωσιν δὲ τῶν λόγων τῆς ἔβγαζε ἀπὸ τὴν τσέπην τῆς τὸ ξυράφι, εἰς τὴν θεάν τοῦ ὁποίου οἱ μικροὶ ἔφευγαν πανικόβλητοι.

Τὰ καπόνια τὰ «ἐκλειναν» ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου μέχρι τῶν Χριστουγέννων ἢ καὶ ἀργότερον ἀκόμη, εἰς ἰδιαιτέρον ὄρνιθωνα καὶ τὰ ἔτρεφαν μὲ ἀραβόσιτον, διὰ νὰ παχυνθοῖν. Μετὰ τὴν πάχυνσιν, ἔφθαναν μέχρι βάρους 3 ὀκάδων. Τὸ κρέας τῶν ἔθεωρεῖτο πολὺ νόστιμον, τὸ ἔτρωγαν δὲ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις «ὄνομασίες, ἀρβῶνες, βαφτίσια, Πρωτοχρονιά, Ἀποκριὰ» καὶ τὰ ὅμοια.

Ἡ ὄρνιθα καὶ τὸ καπόνι, ἐμαγειρεύοντο κατὰ διαφόρους τρόπους. Μὲ σπανάκια, μὲ λάχανα, μὲ πρᾶσσα, μὲ ροβύθια, μὲ τὸ ρύζι, σπανίως ψητὰ εἰς τὴν «σκάρα», πολλάκις δὲ παραγμιστὰ μὲ ρύζι, σταφίδες καὶ κουκουνάκια, ἢ τσιγαριστὰ, τηγασμένα, μὲ βούτυρον τοῦ γάλακτος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔδεσμα ἔθεωρεῖτο πολὺ νόστιμον, μάλιστα, εἰς μετὰ τὸ τηγάνισμα ἀφήνετο τὸ πτηνὸν νὰ σιγοβράσῃ μὲ τὸ «ζμί τ» ἢ «μὲ τ λίγδα τ». Ἀπὸ τούτου ἔμειναν αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Δὲ βράζ μὲ τὸ ζμί τ», λεγομένη διὰ τὸν πολυπράγμονα τὸν ἀναμειγνύμενον εἰς ξένας ὑποθέσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου καταντῶντα ἀνεπιθύμητον. Σημαίνει δὲ: δὲν περιορίζεται εἰς τὰς ἰδικὰς του ὑποθέσεις καὶ μερίμνας τοῦ βίου. Ἀκόμη σημαίνει καὶ ἤρχισε νὰ ἐρωτοτροπῇ. Ἐπίσης ἔμεινεν ἡ ἄλλη παροιμία: «Μὲ τ λίγδα τ τσαρίζεται», λεγομένη ὅταν ἐρωτοῦν νὰ πληροφορηθοῦν περὶ γνωστοῦ προσώπου, εἰς ποῖαν οἰκονομικὴν κατάστασιν εὐρίσκεται, καὶ σημαίνουσα ὅτι μόλις κερδίζει τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐτέρα: «Ἐγὼ γιὰ τὸ χατήρ σ, κι ὄρνιθα τσιγαριστὴ τρώγω», λεγομένη εἰρωνικῶς εἰς τὸν ἐρωτῶντα ἂν θὰ σπεύσωμεν εἰς ἐπικουρίαν του, κατὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἢ βαρὺν ἄθλον, καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν σκοπεύομεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ πουλάδα καὶ τὸ πετεινάρι ἔθεωροῦντο ὡς ἐλαφρὸν φαγητόν, κατάλληλον διὰ τὰς θερμοῦς ἡμέρας τοῦ καλοκαιρίου, καὶ τοὺς στομάχους τῶν ἀσθενῶν. Ἡ δύο ὅμως καὶ τριῶν ἐτῶν κότα ἔθεωρεῖτο κατάλληλον φαγητόν διὰ τὸν χειμῶνα, πρὸ πάντων διὰ τὸν νόστιμον ζωμόν. Ἀπὸ τούτου ἡ ἄλλη παροιμία: «Ἡ παλιά ἢ ὄρνιθα ἔχι τὸ ζμί», ἢ λεγομένη ὡς δικαιολογία ὑπὸ τῶν νυμφευομένων μεγαλυτέρας ἑαυτῶν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἡ τοιαύτη γυνὴ ἔχει περισσοτέρας καὶ καλυτέρας γνώσεις περὶ οἰκοκυρικῆς καὶ ἐπομένως καλύτερον θὰ περιθάλλῃ καὶ ἱκανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συζύγου τῆς.

Κατὰ τὴν Πρωτοχρονιὰ μετὰ τὸ ξεκοκκάλισμα τοῦ καπονιοῦ ἢ τῆς κότας, ὁ πρεσβύτερος τῆς οἰκογενείας ἔπερνε τὸ καράβι καὶ ἐδιάβαζε ἐπ' αὐτοῦ τὸ μέλλον. Ἐὰν τὸ καράβι ἦτο χονδρὸν καὶ σκοτεινὸν «γιομάτο», ἐσήμαινε ὅτι ἡ οἰκογένεια θὰ διήρχετο τὸ νέον ἔτος ἐν ἀφθονίᾳ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν ὁμοῦς ἦτο λεπτὸν καὶ διαφώτιστον «ἄδειο», ἐσήμαινε ὅτι θὰ διήρχοντο τὸ νέον ἔτος ἐν στενοχωρίᾳ. Ἐὰν τὸ καράβι ἦτο ἴσιο, ἀμφοτέρωι οἱ σύζυγοι ἦσαν πιστοὶ καὶ εὐλικρινεῖς πρὸς ἀλλήλους. Ἐὰν τυχὸν ἡ κατωτάτη ἄκρα αὐτοῦ ἔκλινεν ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ, ὁ σύζυγος δὲν ἦτο εὐλικρινής, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς κλίσεως. Ἐὰν ἡ κλίσις ἦτο πρὸς τ' ἀριστερὰ ἢ ἀπιστία ἀνεφέρετο εἰς τὴν σύζυγον. Πολλάκις δὲ ἤρχιζαν ἀπὸ τῆς τραπέζης τὰ παράπονα καὶ αἱ ἀντεγκλίσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε κατέληγαν εἰς λυπηρὰ ἐπεισόδια.

Μὲ τὸ κόκκαλον τῆς κλειδός, τὶς γιάδες ἔπαιζαν τὸ γνωστὸν παιγνίδιον.

Ἡ εὐχὴ τῶν παιδιῶν, ὅταν ἔψαλλον τὰ κάλαντα τῆς Πρωτοχρονιάς εἰς τὸ εὐχάριστον φαγητὸν τῆς ὄρνιθος ἀναφέρεται:

Φάγατε σεῖς τὸν Πετεινὸ νὰ φάτε καὶ τὴν κότα
δόστε καὶ μᾶς τὸν κόπο μας, νὰ πᾶμε σ' ἄλλη πόρτα.

Τὴν ὄρνιθα οἱ χωρικοὶ ἔτρωγαν κατ' ἐξαιρέσιν «μὲ τὸ χέρι» χωρὶς περόνη. Ἐσυνήθιζαν δὲ νὰ λέγουν, ἂν καὶ ὀλίγοι μόνον τὸ ἐπίστευαν, ὅτι οἱ ἄνδρες πρέπει νὰ τρώγουν τοὺς μηρούς διὰ νὰ περπατοῦν γρήγορα καὶ ἔχουν γερὰ πόδια, καὶ τὸ στήθος, διὰ ν' ἀντέχουν εἰς τὸ κρύο τὸν χειμῶνα, τὰ παιδιά νὰ τρώγουν τὸν λαιμὸν καὶ τὰς πτέρυγας διὰ νὰ ψάλλουν καὶ πετοῦν εἰς τὰ ἔργα τῶν, καὶ αἱ γυναῖκες νὰ τρώγουν τὰ σπλάγγνα καὶ τὸ «βιζδάκι» διὰ νὰ προτιμοῦν νὰ μένουν οἴκαδε πρὸς περιποιήσιν τῆς οἰκογενείας, ἀντὶ νὰ περιφερόνται εἰς τὰς γειτονικὰς οἰκίας φλυαροῦσαι.

Τὴν ὄρνιθα μετὰ τὸ «ξεπουπούλισμα» τὴν «ἐτσουρούφλιζαν» δηλαδὴ τὴν ἐπερνοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ φλόγαν, διὰ νὰ καοῦν αἱ τρίχες τοῦ σώματός της, ἔπειτα τὴν «ἐξεδάριάζαν», τὴν ἐκομμάτιαζαν, τὴν ἐπλεναν καὶ τέλος τὴν ἔμαγειρευαν.

Μέλη τοῦ σώματος τῆς ὄρνιθος διέκριναν μὴ ἐσθιόμενα μὲν τὴν «γάγα», τὰ πούπλα, τ' ἄδερα, τὴ σγάρα, τὸ g-ηρογ-ηλιάνο, τὴ γωλοτροπίδα, τὰ βιβίγια, τὰ ποδάρια καὶ ἀπὸ τὰ κόκκαλα τὸ καράβ, τς γιάδες, τὰ πλευρά. Τὰ λοιπὰ ὠνομάζοντο κόκκαλα τ λαιμοῦ, τ ποδαριοῦ κλπ. Ἐσθιόμενα δὲ μέλη διέκριναν τὸ κεφάλι, τὸ λαιμό, τὰ τζέργγια, τὴ σπλήνα, τὸ κρομμύδ, ἢ κοιλοπάτ, τὸ στουπί, τὰ φτερά, τς κουπάνι, τ' ἀλματζίκι, τὸ βιζδάκι, τ βέτσα καὶ τλίγδα.

Ἀπὸ τὸ ξεπουπούλισμα τῆς ὄρνιθος προῆλθεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Τὸν ἔβγανε πουπούλι», λεγομένη ἀπὸ τὰ παιδιά ὅταν ἔπαιζαν χάνδρες, καρύδια, φουντούκια καὶ τὰ ὅμοια καὶ ἐκέρδιζαν ὅλα τὰ τοῦ ἀντιπάλου

των. Ἐσήμαινε δὲ τὸν ἄφησε γυμνὸν ὡς ὄρνιθα χωρὶς πούπουλα.

Ἀπὸ τὴν συνήθειαν ταύτην τῶν ὄρνιθων ὠνόμασαν «ὄρνιθοτυφλίαν» τὴν ἀσθένειαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος μόλις δὲ ὅτι ὁ ἥλιος δὲν βλέπει καὶ περπατεῖ ψηλαφῶν ὡς τυφλός.

Αἱ ὄρνιθες κοιμῶνται πολὺ ἔνωρις, διότι καὶ ἔνωρις ἐγείρονται. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Κιμᾶται μὲ τς ὄρνιθες», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἔνωρις κατακλινομένων. Ἐπίσης αἱ ὄρνιθες μὴ ἔχουσαι ἰδιαιτέραν οὐρήθραν, ὅπως τ' ἄλλα ζῶα δὲ φαίνονται οὐροῦσαι ποτέ. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἐσὺ ἀκόμα δὲ ξέρς ἀπὸ τοῦ κατρεῖ ἡ ὄρνιθα», λεγομένη εἰρωνικῶς εἰς τοὺς κανχομένους ὅτι ἔχουν πολλὰς γνώσεις, καὶ σημαίνουσα, ὅτι δὲν γνωρίζεις οὔτε τὰ πασίγνωστα.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν νηπίων ἡ μὲν ὄρνις ἐλέγετο τὸ «βλιβλί», τὸ αὐτὸν τῆς «τὸ κοκὸ» τὸ κρέας «τὸ τσιτσι» καὶ ὁ πετεινὸς «κονκουρικός».

Κάθε «κμάς» εἶχε καὶ τὸν ἀλέκτωρά του. Ἡ ἑλλειψὶς ἀλέκτωρος ἐθεωρεῖτο μία τῶν αἰτιῶν τοῦ ξενομίσματος τῶν ὄρνιθων. Διὰ τοῦτο μόνον μία πολὺ ἰδιότροπος οἰκοκυρὰ ἐθεώρει αὐτὸν παράσιτον καὶ δὲν «κράτγε» πετεινόν. Γενικῶς ὅμως ὁ πετεινὸς ἐθεωρεῖτο ὡς «μιά παρηγοριὰ τοῦ σπιτιοῦ». Αὐτὸς μὲ τὸ λάλημα τοῦ ἀγγέλλε τὴν ἔλευσιν τῆς αὐγῆς, καὶ ἐξύπνα τὸν γεωργόν, διὰ τὴν μεταβῆ ἔνωρις εἰς τὸν ἀγρόν, καὶ τὴν οἰκοδέσποιναν νὰ «ἀρμέξ τὰ πράγματα». Αὐτὸς ἦτο τὸ δραστικώτερον ὄπλον κατὰ τῶν καλικαντζάρων, στοιχείων γηϊδίων, καὶ ζωτικῶν ἐν γένει. Διότι εἰς μόνον τὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς τοῦ πάντα ταῦτα διεσκορπίζοντο καὶ ἐξηφανίζοντο. Αὐτὸς μὲ τὸ «πίρωρο» λάλημα τοῦ προέλεγε τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου πετεινοῦ πολὺ ἐβάρυνεν ἡ δύναμις καὶ τὸ μακρόσυρτον τῆς φωνῆς του, περισσότερο καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα πλῆκτρα, τὰ μακρὰ λειριὰ καὶ τὸ ὄραϊον πτέρωμα. Μὲ τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ οἱ πατέρες μας καθώριζαν τὸν καιρὸν τῶν διαφόρων γεγῶτων τῆς ἡμέρας. «Βγήκαμ ἀλάλιτο ρνίθ» στὸ δρόμο, ἐσήμαινε ὅτι καὶ τὸ «προτοῦ φωνήση ὁ ἀλέκτωρ» τοῦ Εὐαγγελίου. «Ὅδε βήκαμε στὸ χωριό, κεῖνι τν ὄρα λάλιγανε τὰ ρνίθια». Διότι εἰς ἐκείνην τὴν εὐλογημένην ἐποχὴν τὰ ὠρολόγια ἦσαν σπάνια, καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτωρος ὅπως καὶ τὰ οὐράνια σώματα ἦσαν οἱ μόνοι γνωμῶνες οἱ καθορίζοντες τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

Ὁ ἀλέκτωρ ἐλαμβάνετο ὡς παράδειγμα αὐστηροῦ οἰκογενειάρχου, διοικούντος καλῶς τὰ τοῦ οἴκου του. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἠννόει τὴν γλῶσσαν τῶν ζώων, καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δυστροπίαν τῆς συζύγου του, ὁ πετεινός, διὰ τῆς συμβουλῆς του ἐξήγαγε αὐτὸν τῆς δυσκόλου θέσεώς του. Γενικῶς ὅμως ὁ πετεινός δὲν ἐθεωρεῖτο ἔξυπνος, ὅπως δεικνύουν καὶ αἱ παροιμιώδεις φρά-

σεις : «Εἶναι πετνόμυαλος» καὶ «Φόρτωσε τὴ γνῶσ τ στὸ βεινό», Ἰσοδυναμοῦσαι μὲ τὸ «εἶναι ἀνόητος».

Ἐκτὸς τῆν παρακολούθησιν τῶν συνηθειῶν τοῦ ἀλέκτωρος προῆλθον αἱ παροιμίαι : «Κάθε πετνός σι γουπριά τ λαλεῖ», σημαίνουσα ὅτι ἕκαστος εἰς τὸν γνωστόν του κύκλον δεικνύει τὴν διαγωγὴν του, καὶ λεγομένη πρὸς ἐξήγησιν τοῦ διατι ἀνθρωποὶ ἐγνωσμένης πρωτοβουλίας καὶ δράσεως σιωποῦν ὅταν χρειάζεται ἡ συμβουλή των ἢ λαλοῦντες δὲν εἰσακούονται. Ἐπίσης ἡ ἄλλη παροιμία : «Ὁ καλὸς ὁ πετνός, σ ὅποια κουπριά ν ἀνέβλιλῆ», σημαίνουσα ὅτι ὁ πολυμήχανος δὲν ἀποθαρρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ταχέως, λεγομένη δὲ διὰ τοὺς προοδεύοντας εἰς πάντα κλάδον ἐργασίας.

Πολλάκις κατὰ τὰς μικρὰς νύκτας τοῦ καλοκαιριοῦ συνέβαινε ὁ πετεινὸς νὰ λαλήσῃ πάρωρα, εἰς ἔνδειξιν τῆς μεταβολῆς τοῦ καιροῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν φωνὴν τοῦ πρώτου ἠκολούθουν αἱ φωναὶ τῶν ἄλλων πετεινῶν τοῦ χωριοῦ, ὁ χωρικὸς ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐξυπνήσῃ ἐνώρις διὰ νὰ μεταβῇ εἰς μεταφορὰν τῶν δεμάτων τοῦ σίτου ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ εἰς τὸ ἀλώνιον, καὶ ἡ οἰκοδέσποινα ἡ ὅποια «εἶχεν ἔννοια» νὰ σηκωθῇ ἐνώρις διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον διὰ νὰ μαζέψῃ καὶ μεταφῆσῃ «σκαμνόφλα» πρὸς διατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων τῆς νομίζοντες ὅτι ἐξημέρωσεν ἐσηκῶνοντο καὶ ἠτοιμάζοντο. Ὅταν ὅμως ἐξηρχοντο εἰς τὴν αὐτὴν κατεννόουν τὴν ἀπάτην των ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τῶν ἀστέρων. Μὴ ἔχοντες ὅμως ὥρολόγιον ἔκριναν καλὸν νὰ περιμείνουν ὀλίγον ἕως νὰ χαράξῃ καὶ ὅμως τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο ἐφαίνετο ἀτελείωτον καὶ ἡ αὐγὴ χρονίζουσα. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία : «Ὅπ λαλοῦν πολλοὶ πετνοὶ ἀργεῖ νὰ ξεμερώσ», σημαίνουσα ὅτι ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐνιαία διεύθυνσις, ἡ ἐπιχείρησις ναυαγεῖ. Τοῦτο πιθανὸν νὰ ἔχῃ σχέσιν καὶ μὲ τὴν ἄλλην συνηθειαν τοῦ πετεινοῦ, τοῦ νὰ μὴ ἀνέχηται τὴν παρουσίαν ἄλλου ἀλέκτωρος εἰς τὴν περιφέρειαν του καὶ μετὰ τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ νὰ διαλαλή τὴν νίκην του, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλος του ἀπάντᾳ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἰδικῆς του κουπριάς.

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ πουλερικά ἀλλάζουσι πτέρωμα τὴν ἔλεγον «μούτεμα» καὶ «οἱ ὄρνιθες μούτεμαν».

Ἀρρώστειες εἰς τὰς ὄρνιθας διέκριναν ὀλίγας. 1) Τὸ ψείριασμα, τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύετο διὰ τῆς στάκτης, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἄφιναν τὰς ὄρνιθας νὰ κυλισθοῦν. 2) Ὁ ἀυγοφάς, ὅστις κατὰ τὴν πεποιθήσιν τῶν γυναικῶν ἦτο ἀνάπτυξις ἰδιαιτέρου ἐντέρου, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆρχετο τὸ αὐγὸν πρὶν καλυφθῆ ἀπὸ τὸ κέλυφός του, καὶ διελύετο. Ἡ ἀσθένεια ἐθεωρεῖτο ἀνίατος. 3) Ἡ δυστοκία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας δὲν κατῶρθωνεν νὰ γεννήσῃ. Τότε προσεκαλεῖτο ἡ μαμὴ καὶ ἂν ἡ ἐπέμβασις τῆς δὲν ἐπετύγχανεν ἡ ὄρνιθα ἐσφάζετο. 4) Ἡ τσίφνα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἔβηχε, ἐπίστευαν δὲ ὅτι κάποιος κοκκαλάκι ἀναπτύσσε-

ται ὑπὸ τὴν γλῶσσάν της, καὶ ἂν κατορθώσουν νὰ τὸ βγάλουν θεραπεύεται. Συνήθως ὁμοῦς ἡ νόσος αὕτη ἦτο ἀνίατος. 5) Ψόφος ἐλέγετο πᾶσα ἄλλη ἀσθένεια τῶν ὀρνίθων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθνησκαν ὁμαδικῶς, καὶ διὰ νὰ τὰς σώσουν ἐφαίνετο εἰς τοὺς χωρικοὺς ἀδύνατον.

Ἡ ὄρνιθα «κακαρίζδανε», ὁ δὲ πετεινὸς »λάγιγε». Ἐὰν ποιεῖ καμμία ὄρνιθα κατώρθωνε νὰ τὸν μιμηθῆ καὶ νὰ λαλήσῃ «σὰ βεινός», ἐπλήρωνε τὸ κατώρθωμά της διὰ τῆς κεφαλῆς της. Ἡ τρομαγμένη ὄρνις ἠκούετο φωνάζουσα »κὰρ κὰρ κὰρ», ἡ δὲ γεννήσασα »κόκο κόκο δάκο». Ὁ πετεινὸς ἠκούετο νὰ λαλή »κοκκουρίκο» καὶ τὰ πουλάκια »τσιου τσιου». Ἡ κλωσσα ἐφώναζε »κλώκ κλώκ» ἢ »κλού κλού» καὶ ἐν περιπτώσει κινδύνου »κ-ήρρ», τὰ δὲ μικρά της, ὅταν ἐπεινοῦσαν ἢ ἔχαναν τὴν μητέρα τῶν ἀρρωστοῦσαν ἤρχιζαν νὰ «τσιάζνε».

Τὴν ὄρνιθα, ἡ ὁλοία ἐλάλησεν ὡς πετεινός, ἀφοῦ τὴν ἔσφαζον τὴν ἐκλυοῦσαν ἀπὸ τὴν σκάλαν πρὸς τὴν θύραν. Καὶ ἔκρινεν ἤρχετο ἡ κεφαλὴ της πρὸς τὴν θύραν ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἀπῆλθεν. Ἐὰν ὁμοῦς οἱ πόδες της, ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἐπέμενε νὰ εἰσελθῇ.

Αὐγά.— Τ' αὐγά ἦσαν ἀπαραίτητα εἰς πολλὰς περιστάσεις τοῦ βίου. Αὐγά ἔτρωγαν οἱ ἀσθενεῖς. Αὐγά ἐφίλευαν τὸν ξένον ἐπισκέπτην. Αὐγά ἔδιδαν εἰς τὸ παιδί τὸ περιφέρειον τὴν χειλιδόνα, κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου. Αὐγά εἰς τὸ παιδί ποῦ ἐμαλλε τὸ τραγοῦδι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν Μεγάλην ἢ Κόκκινην Πέμπτην. Αὐγά κόκκιναν εἰς τὸν ἀγελάρι, τὸν κατσικᾶ, τὸν βεχτισῆ, τὸ δάσκαλο, τὸν παπᾶ καὶ κάθε συγγενικὸ παιδί κατὰ τὸ Πάσχα. Αὐγά ἔβαζαν εἰς τὴν σούπαν καὶ τίς πίτες. Αὐγά διένεμεν ὁ παπᾶς κατὰ τὴν Δευτεροανάστασιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἀκόμη τ' αὐγά εἰς τὸ χωριό, ἦσαν ὅπως τὰ κέρματα τῶν νομισμάτων εἰς τὰς πόλεις. Πάντοτε ἦσαν δεκτὰ ἀπὸ τοὺς παντοπώλας τοῦ χωρίου εἰς τὴν τρέχουσαν ἀξίαν των, καὶ ἡ νοικοκυρὰ ἠδύνατο κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ν' ἀγοράσῃ «δυὸ αὐγοῦ λάδ» νὰ βάλῃ εἰς τὰ φασούλια της ἢ «ἐνοῦ αὐγοῦ ἐλιές» νὰ δώσῃ εἰς τὰ πεινασμένα παιδιὰ της ἢ «δυὸ αὐγοῦ ζάχαρ» νὰ ψήσῃ καφέν διὰ τὸν ἀπροσδόκητον ἐπισκέπτην.

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς 40 ἡμέρας τῆς νηστείας τοῦ Σαραντάμερου, τὰς 50 τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, τὰς 15 τοῦ Δεκαπενταύγουστου, καὶ τὰ 75 Τετραδοπαράσκευα κατὰ τὰ ὁποῖα ὅλοι ἐνήστευαν, μόλις τὰς 180 ἡμέρας τοῦ ἔτους ἐπετρέπετο ν' ἀρτυθοῦν. Πολλοὶ ὀλίγοι ἐτήρουν τὴν νηστείαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, διότι συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ θερισμοῦ, ὅποτε ἡ κατάλυσις συγχωρεῖται, διότι κατὰ τὴν παροιμίαν: «Θέρος τρύγος πέλεμος». Ἄλλὰ καὶ ὅταν οἱ χωρικοὶ ἀρτύνονταν δὲν ἔτρωγαν αὐγά καὶ κρέας, ἀλλὰ λαδερὰ φαγητὰ ὡς οἰκονομικώτερα. Τὰ αὐγά

λοιπὸν ἐθεωροῦντο τροφή ἐκλεκτή, ὅπως καὶ τὸ κρέας, καὶ αὐτὰ προσ-
εφέροντο εἰς τὸν εὐπρόσδεκτον ἐπισκέπτην.

Τὰ αὐτὰ ἐτρώγοντο κατὰ διαφόρους τρόπους. Εἰς τοὺς ἀρρώστους
ἐδίδοντο διαλελυμένα μέσα εἰς τὸ γάλα καὶ ἐθεωροῦντο πολὺ εὐγευστον
ποτόν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα ἐκθειάζεται. «'Απ' ὅλα ἔχι ὡς
καὶ τοῦ πλιοῦ τὸ γάλα». Οἱ ὑγιεῖς δὲ τὰ ἔτρωγαν »κεβάπ», ψητὰ μέσα εἰς
τὴν φόβολη, ὅτε συνήθως ἔσκαναν καὶ ὀλίγον τι ἐξήρχετο τοῦ κελύφους
καὶ προσεκολλᾶτο ἐπ' αὐτοῦ. Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία »Σκάνης
αὐγὸ, γιὰ χύνεσαι ;», λεγομένη ὅταν μᾶς ἐρεθίζουν διὰ τῶν πεισματικῶν
λόγων, καὶ σημαίνουσα ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπομείνη τις τοιαύτην κα-
ταφανῆ ἀναίδειαν ἢ προπέτειαν. Ἐκ τούτου τὰ αὐτὰ ἐτρώγοντο »βραστά»,
βρασμένα μὲ τὸ «τσέφλιο» ἐντὸς ζέοντος ὕδατος. Ταῦτα διεκρίνοντο εἰς
τρία εἶδη «ρουφτὰ», «μελάτα» καὶ «ξερά», ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ στε-
ρεοποιήσεώς των διὰ τοῦ βρασμοῦ. Ἐκ τούτου ἐτρώγοντο «αὐγομάτια», τη-
γανισμένα μέσα εἰς βούτυρον, καὶ »κουκλωτά», βρασμένα χωρὶς κέλυφος
ἐντὸς ζέοντος ὕδατος, ὁπότε ὁ κρόκος ἐκουκλώνετο πανταχόθεν μὲ τὸ
ψημένο ἀσπράδι. Ἐκ τούτου ἐτρώγοντο «τοιμμένα» μὲ βούτυρο καὶ κρομμύδι
καὶ «σφουγάτο» μὲ »μυρωδιά», λαοδὶ ἢ »σκέτο».

Ἐπὶ τῶν χωριανῶν ἐπιδιδόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν αὐγῶν, περισ-
σότεροι ὅμως ἦσαν οἱ ξένοι «τσερτσῆδες» οἱ ὁποῖοι περιερχόμενοι τὰ διά-
φορα χωρία, διήρχοντο τακτικά καὶ ἀπὸ τὸ Πετροχώρι κατὰ τὴν μετά-
βασίν των εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὸ γὰρ ἐξεφόρτωναν τὰ «καφά-
σια» μὲ τὰ πουλερικά καὶ τὰ αὐτὰ, «ἀπόλναγαν» τὰς ὄρνιθας εἰς τὸν ἐπὶ
τούτῳ ὄρνιθῶνα, διὰ νὰ τὰς ταγίσουν καὶ νὰ «ξανασάνουν», καὶ ἐδιάλε-
ζαν τὰ τυχρὸν σπασμένα ἢ σκασμένα αὐτὰ, μέσ' ἀπὸ τὰ κλωβία.

Τὰ αὐτὰ τῆς ὄρνιθας ἐλέγοντο «ὄρνιθίτικα», τῆς πάπιας «παπίτικα»,
τῆς χήνας «χινίτικα» καὶ τῆς κούρκας «μισοίτικα».

Ἐνίοτε οἱ «τσερτσῆδες» περιέπιπτον εἰς ληστὰς, καὶ διὰ τὸ ἀποφύ-
γουν τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν πιθανὸν θάνατον, ἀπέκοπτον τὰ σχοινιά
τὰ συγκρατοῦντα τὰ κλωβία ἢ τὰ κοφίνια, τὰ ἄφηναν νὰ πέσουν, διὰ νὰ
κατορθώσουν νὰ διαφύγουν τὴν σύλληψιν. Ἐκ τούτου τινος περιστα-
τικοῦ θὰ ἔχη μείνει ἡ παροιμία «Ἐχασε τ' αὐτὰ καὶ τὰ καλάδια», λεγο-
μένη ἐπὶ τῶν διελθόντων διὰ τρομεροῦ κινδύνου καὶ πανικοβληθέντων,
σημαίνουσα δὲ κατετρόμαξε.

Μὲ πόσῃ λαχτάραν ἐπερίμεναν τὰ παιδιὰ νὰ φάγουν τὸ κόκκινο
αὐγὸ δεικνύει τὸ παιδικὸν ἀσμάτιον τῶν Βαΐων :

Βάγια βάγια τῷ Βαγιῶ,
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό,
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακή,
τρῶνε κόκκινο αὐγὸ.

Ἡ δὲ ὑπόσχεσις τῶν μητέρων «Θὰ σὲ δώκω καὶ κοκό», ἦτο ἀρκετὴ νὰ καταπραΰνη τὰ δυστροποῦντα παιδιά καὶ νὰ τὰ καταπέιση «νὰ κάτσει καλά».

Τὴν ἐκτίμησιν τοῦ αὐγοῦ ὡς ἐκλεκτῆς καὶ εὐαρέστου τροφῆς ὑποδεικνύει καὶ ἡ συνήθεια νὰ βουλώνουν τὸ στόμα μὲ τὸ αὐγὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφάνειων καὶ νὰ τ' ἀνοίγουν πάλιν μὲ τ' αὐγὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Εἰς τοῦτο δὲ ἀναφέρεται καὶ τὸ σύνθημα ἀνέκδοτον τῆς γυναικός, ἢ ὁποῖα εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ἔδωκεν ἐληθὲς καὶ ψωμί νὰ φάγη εἰς τὸ χωράφι, ἐνῶ ἐκεῖνη ἐπεφυλάχθη «νὰ μικροζεματίσ τὸ λαιμὸ τς μὲ καναδιὸ αὐγάκια μὲ τὸ βούτρο».

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς περισσεΐας τῶν αὐγῶν ὑπενθύνει καὶ ἡ λέξις «αὐγατίζω» σημαίνουσα περισσεύω, μεταβατικῶς καὶ ἡ «αὐγαταίνω» σημαίνουσα τὸ αὐτὸ ἀμεταβάτως. Καὶ ἡ παροιμία: «Τ' αὐγά δὲ δ' ἄλωνίζνε», σημαίνουσα ὅτι δὲν εἶναι ἄφθονα ὅπως τὰ σιτηρὰ εἰς τὸ ἄλωνι, ἀλλὰ δυσἀπόκτητα, λεγομένη δὲ εἰς τοὺς ζητούντας συχνάκις δανεικά.

Τὸ αὐγὸ ἔθεωρεῖτο ὡς κάλλιστος μεζὲς διὰ τὸ κρασί. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ παροιμία :

Αὐγὸ θυμῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ μπίης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ διῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πιάης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ φᾶς, νὰ πιῆς κρασί.

Μεγάλη ἦτο ἡ φροντίς τῆς οἰκοκυρᾶς νὰ ἐπιτύχη καλὴν βαφήν διὰ τ' αὐγά τοῦ Πάσχα, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία: «Μὲ τς πορδὲς δὲ δὴ βάφνε τ' αὐγά», λεγομένη εἰς τοὺς καυχηματίας καὶ σημαίνουσα ὅτι διὰ νὰ βάψῃ αὐγά πρέπει νὰ μεταχειρισθῆς τὴν κατάλληλον βαφήν, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς πᾶν ἔργον χρειάζεται κόπος, οἱ κενοὶ λόγοι δὲν ὠφελοῦν.

Τὸ πρῶτον αὐγὸν τῆς Μεγάλης Πέμπτης τὸ ἐφύλαττον εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς οἰκίας, καὶ ἐν περιπτώσει καταιγίδος τὸ μετεχειρίζοντο ὡς ἀλεξίκακον, ρίπτοντες αὐτὸ εἰς τὴν ἀλλήν νὰ σπάσῃ, νὰ σκορπισθῆ, διὰ νὰ σκορπίσῃ καὶ τὸ κακό.

Ἐὰν εἰς τὸν χωρικὸν ἔκαμναν μάγια καὶ ὑπέφερον, ὁ καλύτερος τρόπος ἦτο νὰ πάρῃ μίαν μαύρην ὄρνιθα, νὰ τὴν δώσῃ εἰς ἄνθρωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του, ὅστις νὰ τὴν διαμελίσῃ εἰς ἑπτὰ μέρη, καὶ νὰ ρίψῃ ἕκαστον αὐτῶν εἰς ἓνα «μερᾶ», περιοχὴν χωρίου.

Ἐκ τούτου τὸ σῆμα τοῦ πεισιθεοῦ τῆς ὄρνιθος ὠνόμασαν «ὄρνιθόκαλον» ἓνα εἶδος δερματικοῦ νοσήματος τοῦ προσώπου ἢ τοῦ λαιμοῦ.

Ἐκτός δὲ τὴν συνήθειαν τῆς ὄρνιθος νὰ στρέφῃ τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ ἀφοῦ πῆ νερόν, ἔμεινεν ἡ παροιμία : « Ἡ ὄρνιθα πίνει νερό, κτίζ καὶ τὸ Θεγό, λεγομένη διὰ τοὺς ἀσπλάγχθους καὶ πλεονέκτας οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν ν' ἀφαιρέσουν πᾶσαν ἰκμάδα ἀπὸ τὸν ὀφειλέτην, σημαίνουσα δὲ ὅτι πρέπει νὰ σκεφθῇ ὅτι ὑπάρχει καὶ Θεός, ὅστις θὰ τοῦ ζητήσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του ταύτας.

Ἐκτός τὸν στόμαχον τῆς ὄρνιθος ἔκαμναν ἰατρικὸν διὰ τοὺς χολολίθους.

Πάπιες.—Ἐκτὸς τῶν ὄρνιθων ἔτρεφαν καὶ πάπιες, αἱ ὁποῖαι συνήθως ἔστεγάζοντο μετὰ τῶν ὄρνιθων, δι' οἰκονομίαν χώρου, καὶ διότι ἐπίστευαν ὅτι αἱ ὄρνιθοψεφραὶ ἐπρωτίμων τὴν πάπια, ἢ ὅποια ὅμως εὐκόλως τὰς ἐξοντώνει καὶ τοιουτοτρόπως ἐλυτρώνοντο καὶ αἱ ὄρνιθες ἀπὸ τὴν μάλιστα ταύτην.

Τὰ αὐτὰ τῆς πάπιας εἶναι πολὺ ὀλίγα, ἐθεωροῦντο δὲ πολὺ νόστιμα ψηνόμενα «κεβάπ.» Ἄν ἦργει νὰ κλωσίσῃ ἡ πάπια, ἐπώαζαν τὰ αὐτὰ τῆς ὄρνιθες ἢ κοῦρκες. Ὅταν ἔβγαίαν τὰ παπάκια, τὰ ἔχωναν εἰς τὸ στόμα νὰ καταπίουν ἓνα κοκκί μαύρο πιπέρι, ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα τὰ ἔτρεφαν μὲ αὐτὸ τριμμένο, καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας δὲν τὰ ἄφηναν νὰ κολυμήσουν εἰς τὸ νερόν.

Ἡ «πάπος» διεκρίνεται ἀπὸ τὴν «πάπια» ἀπὸ τὰ «τζλούφια» του, τὰ πρὸς τὴν οὐρὰν γυριστὰ πούπουλα, τὸ ὠραιότερον πτέρωμα του, καὶ τὴν βραχύνῃ φωνῇ του. Αἱ πάπιες ἐτρέφοντο διὰ τὸ κρέας των. Ἐτρέφοντο δὲ συνήθως εἰς ἡλικίαν τεσσαρῶν μηνῶν, πρὶν ἀναπτυχθῆ τὸ πτέρωμα των ἀφοῦ βγάλουν «bibikia». Σπανίως οἰκογένεια ἔτρεφεν πλεον τῶν δύο ἢ τριῶν.

Τὰ λεπτὰ πούπουλα τῆς πάπιας, ὅπως καὶ τὰ τῶν χηνῶν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὸ γέμισμα τῶν μαξηλαριῶν, τὰ δὲ μεγάλα ὅπως καὶ τὰ τῆς κούρκας διὰ τὴν κατασκευὴν «ἐλπεξέδων», φουσερῶν διὰ τὸ ἀνάμα τῆς φωτιᾶς.

Τὰ παπὰ καὶ τὶς πάπιες ἐν γένει, ὅταν ἤθελαν νὰ τὰ καλέσουν, ἐφώναζαν «πι πι πί», καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τ' ἀποδιώξουν «πιπ πιπ πίπ.» Τὰ ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν ὅταν πεινοῦσαν, τὰ μὲν παπὰ «πι πι πί», τὶς δὲ πάπιες «βάχ βάχ βάχ».

Χῆνες.—Καὶ χήνας ἔτρεφαν διὰ τὸ κρέας των, ἀλλὰ μόνον αἱ πολυμελεῖς οἰκογένεια. Ἡ συντήρησις αὐτῶν ἀπαιτεῖ περισσοτέρας φροντίδας.

Τὰ αὐτὰ των εἶναι διπλάσια κατὰ τὸ μέγεθος τῶν αὐγῶν τῆς ὄρνιθος, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγα.

Τὸν «χῆνον» διέκριναν ἀπὸ τὸ «μονὸ καρὰβ», τὸ μεταξὺ τῶν ποδῶν του κρεμάμενον μέρος τῆς κοιλίας, τὴν δὲ «χῆναν» ἀπὸ τὸ διπλό.

Αί χήνες και πάπιες ἐτρέφοντο κυρίως μὲ πίτυρα, ἀλλὰ καὶ ἔβοσκον χόρτα, ἔτρωγαν δὲ καὶ σιτάρι ἢ ἄλλα δημητριακά.

Ἡ ἐπίθεσις κόπρου χηνῶς ἐπὶ δοθιήνων, ἐθεωρεῖτο καταπραῦντικὸν τῶν πόνων.

Ὅταν ἔσφαζαν χήνα, ἐσυνήθιζαν νὰ κρατοῦν «τὸ γ-ηρο-ηλιάνο», τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν της, τὴν ἐξήραιναν εἰς τὸν ἥμιον, ἔθεταν ἐντὸς αὐτῆς ὀλίγους κόκκους σίτου, ἔπειτα εἰσάγοντες τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, ἐσχημάτιζαν κρῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον περιτυλίσσοντες ἓνα «τσάμα» τὸν μετεχειρίζοντο διὰ νὰ μαζεύουν ἐπ' αὐτοῦ τὸ μαλλὶ κουβάρι.

Τὸ πάχος τῆς χήνας ὅπως καὶ τὸ τοῦ καποιοῦ, τὸ ἀλάτιζαν, τὸ ἔλυωναν καὶ τὸ μετεχειρίζοντο ὅπως τὸ βούτυρον εἰς φαγητὰ καὶ πίτες. Τὰ ἀπομένοντα κατὰ τὸ «λυώσιμο» ἀδιάλυτα μέρη τὰ ἔλεγαν «τσαρίδες» καὶ τὰ μαγείρευαν μὲ τὸν τραχανὸ ἢ τὰ ἔτρωγαν μὲ τὸ ψωμί ὡς φαγητόν.

Τὰς χήνας τὰς ἐκάλουν φωνάζοντες «κ-ῆς κ-ῆς κ-ῆς», τὰ χηνάρια «πὶ πὶ πὶ» καὶ ὅταν τὰς ἐδίωκον «χὴν χὴν χὴν». Τὰς ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν «χὰ χὰ χὰ» καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τινα νὰ πλησιάσουν εἰς τὰ μικρὰ των «χίςςς», τὰ δὲ χηνάρια «χὶ χὶ χὶ».

Κοῦρκες. Οἱ κοῦρκες ἐτρέφοντο ὑπὸ πολὺ ὀλίγων οἰκογενειῶν, διότι ἐμεγάλωνον πολὺ δύσκολα. Ἐτρέφοντο κυρίως διὰ τὸ κρέας των, ἠγοράζοντο δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.

Τὸν ἀρσενικόν, τὸν «κοῦρκο» ἔτρεφαν κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς πάχυνσιν δι' ἀραβοσίτου ἀναμεμιγμένου μὲ μικρὰ καρδιάκια, τὰ ὁποῖα ἐπίστευαν ὡς ἰδιαζόντως παχυντικά διὰ τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐνα; κοῦρκος παχὺς ἡλικίας δύο ἐτῶν ἔφθανεν μέχρι 7 ὀκάδων.

Οἱ κοῦρκες ἔλεγαντο καὶ «μισίρες», τὸ δὲ ἀρσενικὸν «μίσ-ρος» καὶ «βάβατσος» τὰ δὲ μικρὰ κοῦρκία, μισράκια καὶ βαβάτσια.

Ὅταν ἤρχει νὰ κλωσσίση ἢ ὄρνις καὶ ἡ πάπια, καὶ τὰς ἐπρολάμβανεν ἡ κοῦρκα ἔβαζαν τὰ αὐτὰ ἐκείνων εἰς τὴν κοῦρκαν νὰ τὰ ἐπώσῃ. Παράδοξον δὲ ἀπετέλει θέαμα κοῦρκα ὀδηγοῦσα κοτόπουλα ἢ παπάκια ἢ καὶ ἀμφότερα.

Τὴν κοῦρκα τὴν προσεκάλουν φωνάζοντες «κιὸν κιὸν κιὸν» καὶ τὴν ἀπεδίωκον διὰ τοῦ «κοῦρ κοῦρ κοῦρ». Τὴν θήλειαν καὶ τὰ μικρὰ τὰ ἤκουαν νὰ φωνάζουν «κιὰβ κιὰβ κιὰβ» καὶ ὅταν ἐτρόμαζαν ἢ ἐθύμωναν «κούρρ», τὸν δὲ κοῦρκον ὅταν ἐθύμωνε «χάρδου χούρδου χούρδου».

Περιστέρια. Πολὺ ὀλίγαι οἰκογένειαι ἔτρεφαν περιστέρια, ἂν καὶ δὲν ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας, διότι ἔχουν μαῦρον κρέας, ὅπως τὰ πτηνὰ τοῦ κνηγίου. Πρὸ πάντων ὁμως διότι ἐπίστευαν ὅτι τὰ περιστέρια φέρνουν τὴν φθίσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ὅτι μὲ τὸν καθημερινόν των θρηνον «γούου γούου λιὰκ κουτουκούλια» «κλαῖνε τὸ κεφάλι τ νοικοῦρ», πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ, προκαλοῦντες τοιουτοτρόπως τὸν θάνατόν του.

Ἐθεωροῦντο ὁμῶς ὡς ὠραῖα πτηνὰ καὶ πολλάκις πρὸς αὐτὰ παρωμοίαζαν τὴν ἀγαπημένην των :

Γύρισε διὲς τὸν οὐρανόν, κι' ἂν εὖρης μαῦρ' ἀστέρι,
πίστεψε πὸς θά σ' ἀρνηστώ, χρυσό μου περιστέρι.

Τὰ περιστέρια ἐχρησίμευαν καὶ εἰς τὴν δημόδη λατρικὴν,
Ἡ ὠμὴ καρδία νεοσφαγείσης περιστερᾶς λαμβανομένη ὡς καταπότιον ἐθεωρεῖτο δραστηκώτατον φάρμακον κατὰ τῆς ταχυπαλμίας καὶ τῆς δειλίας.

Νεωστὶ σφαγεῖσα περιστερᾶ, ζεστὴ ἀκόμη, ἐτοποθετεῖτο διχοτομημένη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πάσχοντος ἐξ ἡμικρανίας, «για νὰ πάρ τὸ βόνο».

Ἡ δὲ περιστεροφωλιὰ βαπτιζομένη ἐντὸς ζέοντος ὕδατος ἐθεωρεῖτο ἄριστον κατάπλασμα διὰ τοὺς πόνους τῆς κοιλίας ἢ τοῦ στομάχου.

Ἡ ὄρνις καὶ τὸ αὐγὸν τῆς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ παιδικὰ εὐρετὰ ἦτοι αἰνίγματα :

Κοκοντάκο κοκοντά,
πῆγε στὴ φωλιά κοντά,
γύρισε τὸν πισινό,
κι ἔκαμ' ἐν αὐγὸ τρανό.

Τί εἶναι ; (ὄρνιθα)

Κλουκλουκλου καμαρωτή,
μέσ στο δρόμο πορπατεῖ,
τὰ παιδιὰ τῆς σεργιανᾶει,
καὶ τὸ χῶμα τσουγκρανᾶει.

Τί εἶναι ; (κλῶσσα)

Κουκουρίκο κουκουρί,
κόκκινο σκουφὶ φορεῖ,
πορπατεῖ στὴν κουπριά,
καὶ γυρεύει παντρειά.

Τί εἶναι ; (πετεινός)

Βασίλης δὲν εἶναι
καρδὸνὰ φορεῖ,
ὥρολόγι δὲ εἶναι,
τις ὥρες μετρεῖ.

Τί εἶναι ; (πετεινός)

Ἀποθύμησα νὰ φάγω
ἀπ τὸν κῶλ' ὀπωριτό.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

Ἐχω ἓνα βαρελάκι,
κι ἔχει δυὸ λογιὸν κρασάκι.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

Καὶ εἰς τὰ κάτωθι ἀνέκδοτα.

Ἡ ἀχρεϊόστομος παπᾶς.

Ἐνας παπᾶς ἦδανε πολὺ ἀχρεϊόστομος. Μιὰ μέρα βγήκε μαζί με τὸ δεσπότη ἀπ τὴν ἐκκλησίαν καὶ πάγαιναν στὴν ἐπισκοπή. Στὸ δρόμο ὁ δεσπότης τὸν ὀρμούνενε ν' ἀφήκῃ αὐτὸ τὸ κακὸ συνήθειο, νὰ σ-μαζῶξ τὴ γλῶσσα τ, γιατί δὲ δαιριάξ σὲ κείνονα, παπᾶ ἄθρεπο νὰ βρίζ. Ἐκεῖ π τό λεγε, βγαίνι μιὰ γιναῖκα ἀπὸ να παραθύρ καὶ φωνάζ :

—Ἐκα, πάτερ κομμά, ἔκα.

Στάθκανε καὶ οἱ δυὸ, θαρρῶδα θὰ κατεβῆ νὰ τς ἀνοίξ, ἀμὰ αὐτήνη

δὲ ξαναφάνηκε. Στεναχωρέθηκε ὁ δεσπότης καὶ λέει στὸ βαπῶ :

— Δὲ βαρεῖς τὴ γρικέλλα ; Μὴ δύχῃ καὶ τὸ ξέχασε ἡ χστιανή, καὶ μᾶς ἔχῃ καὶ φλάμ ἀπ ὄξω ;

Βαρεῖ ὁ παπᾶς τ βόρτα, βγαίνει πάλε ἡ γιναίκα στὸ παραθύρ.

— Εὐχαριστῶ, λέει πάρα πολὺ πάτερ. Ἔβανα τ γλῶκα μ. Ὡρα καλή σας τώρα.

Τότε γύρσε ὁ παπᾶς πειστωμένος, ἀγριοκοίταξε τὸ δεσπότη καὶ τον λέει :

— Ὅρῖστε τώρα αὐτήνῃ δὲ θέλει ἓνα καλὸ . . . , καὶ τί θέλῃ ;

Ὁ ἄρκος καὶ ὁ δοῦλος τ.

Μιὰ βολὰ ἓνας ἄρκος εἶχε ἓνα δοῦλο π ζύγιαζε ἀπὸ τς λαφρούς. Τόνε πῆρε μαζί τ μιὰ μέρα καὶ γύρζανε στὸ παζάρι. Ἀδαμών-νε ἓναν ἄθροπο πὸν ξεπουπούλιζε μιὰν ὄρνιθα.

— Ποιὸ μέρος τς εἶναι τὸ νοστμώτερο ; τόνε ρωτᾶει ὁ ἄρκος.

— Τὸ πεσί τς καὶ τὸ πισ-νό-τς, λέει ὁ χωριάτ-ς.

— Ἄφεριμ λέει ὁ ἄρκος. Τῷ ἄκσες πουδαλά ; λέει στὸ δοῦλο τ. Μάθε το νὰ τὸ θμᾶσαι, καὶ μὴ γριμᾶσαι ὀμόρτος.

Τν ἄλλῃ τήνῃ μέρα τόνε στέλνει τὸ δοῦλο τ νὰ πάρ κρηᾶς ἀπ τὸ γασάπ.

— Ἄνῖξε τὰ μάτια σ νὰ πάρς ἀπὸ καλὸ μέρος. Ἄπ' τὸ νοστμώτερο, τόνε λέει.

Παγαίνει κι ὁ δοῦλος ἀγοράς μιὰ μουσκαρίσια προβειὰ καὶ τνε φέρνει.

— Τὰ τὸ κάμς αὐτὸ θρε πουδαλά ;

— Ἄμ τί θαρρεῖς, τ' ἀστόησα π αὐτὸ εἶναι τὸ νοστμώτερο ; ἀπ-λογιέτ ὁ δοῦλος.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Αἴγες. Ὅσαι σχεδὸν αἱ οἰκογένειαι τοῦ χωρίου ἔτρεφαν αἴγας. Κατὰ τὰς νύκτας τῶν θερμῶν μηνῶν ἐφύλατταν αὐτὰς κλεισμένας εἰς τὸ «το-κάκι» ἢ δεμέναις εἰς τὴν αὐλήν, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὸν σταῦλον μετὰ τῶν ἄλλων ζώων, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ «κατώγι» τῆς οἰκίας.

Ἡ φροντίς τῶν αἰγῶν ἦτο καθῆκον τῆς νοικοκερᾶς. Αὕτη κάθε πρωτῆ ἐσηκῶνετο ἔνωρις «ν' ἀρμέξ» τὰ κατσίκια καὶ νὰ «τ ἀπολύκῃ», ἐὰν ἡ «κατσακιά» ἦτο πλησίον, ἢ νὰ τὰ «βαρέσ» ἐὰν ἦτο μακράν. Ἀπὸ τὴν κατσακιά τὰ παρελάμβανεν ὁ «κατσκάς» καὶ ὠδήγει εἰς τὴν βοσκήν, εἰς τὰ πέριξ βουνά, κυρίως δὲ εἰς τὸ «Κουρί» τὸ μικρὸν δάσος τοῦ Ἁη Δη-μήτρη ἢ Σάρπ δερῆ, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν σκύλων του. Τὸ ἐσπέρας ἐπέστρεφεν αὐτὰ εἰς τὸ χωρίον καὶ τὰ ἄφηνεν νὰ κατευθυνθοῦν μόνα τῶν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων των. Ἡ νοικοκερὰ τὰ ἐσυμμάζεε κι ἐφρόντιζε νὰ τ' ἀρμέξῃ καὶ πάλιν, ἢ ἐὰν ἦτο χειμῶν νὰ τὰ δώσῃ χόρτον ἢ βρώμην νὰ φάγουν ἰδίως ὅταν ὁ χειμῶν ἦτο πολὺ δριμύς καὶ ὁ κατσκάς τὰ ἐγύριζεν ἐπ' ὀλίγον μόνον ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καὶ ταχέως τὰ ἐπέστρεφεν,

Αἱ αἶγες εἶχαν ὀνόματα κατὰ τὸ χροῶμα τοῦ τριχώματος: «ἄσπρη» μαύρη, κόκκινι, σταχτιά, ἀλατζιάκι». Ἡ ἄνευ κεράτων ἐλέγετο «σούτα», ἢ ὑπὸ τὸν πώγωνα ἔχουσα «σκλαρίκια» ἐλέγετο «σκλαρκου» καὶ ἢ ἔχουσα τὸ ἕτερον τῶν κεράτων σπασμένον «τσελέκα». Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «πρίτσος» καὶ «κάτσκος» τὸ θηλυκὸν «κατσίκια» καὶ τὸ μικρὸν ἐρίφιον «δλάκι» καὶ «κατσάκι». Τὸ ἔνὸς ἔτους θηλυκὸν «βετούλι». Τοῦτο ἔπρεπε κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος νὰ «σύρ» καὶ νὰ γεννήσῃ. Ἐὰν δὲν ἐγεννοῦσε, τότε ἐλέγετο «κ-ησήρ», καὶ μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ἐπωλεῖτο εἰς τὸν κασάλην.

Τὰ κατσίκια «ἔσθραν» κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅποτε ὁ κατσικὰς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ προμηθευθῇ τράγους, εἴτε δι' ἰδίων ἐξόδων εἴτε δι' ἐξόδων τῆς κοινότητος. Μετὰ τὸ ζευγάρισμα, οἱ καλύτεροι τράγοι ἐφυλάττοντο, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπωλοῦντο. Ἀπὸ τὴν βαρεῖαν ὁμοίαν τῆν ὁποῖαν ἀναδίδη ὁ τράγος ἔμεινεν ἢ παροιμιώδης φράσις «Βρωμάει πρίτσιλα» λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων.

Περὶ τὸ τέλος Φεβρουαρίου, αἱ αἶγες ἤρχιζαν νὰ γεννοῦν, ἀλλ' αἱ περισσότεραι ἐγεννοῦσαν τὸν Μάρτιον. Τότε ὁ κατσικὰς προσελάμβανε καὶ «τσράκι» τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα του, ἢ κανὲν ἄλλο παιδί, καὶ τὸν σαρωμένον γάϊδαρόν του, μὲ δύο τριγίνα διασάκκια, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἐτοποθέτει τὰ γεννώμενα ἐρίφια. Τὸ τσιράκι ὠδηγεῖ τὸν γάϊδαρον εἰς τὸ χωρίον καὶ διένειμε τὰ ἐρίφια εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των, φιλοδωροῦμενον ἕνα γρόσι ἢ ἕνα μαλακὸ ψωμί. Κάποτε ἠναγκάζετο νὰ μεταφέρῃ καὶ ἄλλα ἐρίφια ὁ ἴδιος ὁ κατσικὰς τὸ ἑσπέρας ἐπ' ὤμων, ὅποτε ἐκτὸς τοῦ συνήθους φιλοδωρήματος τὸν ἐκγενοῦσαν ἀπὸ κανένα ρακάκι.

Κατὰ τὸ Πάσχα, ἔσφαζαν τὰ ἄρρενα ἐρίφια, ἐφύλατταν δὲ τὰ θηλυκά διὰ «δαμουζλίκι». Ἐὰν τις εἶχε μόνον θηλυκά, τὰ ἀντήλλασσε δι' ἀρσενικοῦ τοῦ γείτονος καὶ μόνον ἐλλείψει τοιοῦτου ἔσφαζε θηλυκόν. Τὸ δέρμα ἢ ἐξηραίνετο καὶ ἐπωλεῖτο ἢ ἐφυλάττετο διὰ νὰ τὸ κάμουν «τουλοῦμ» καὶ νὰ τὸ γεμίσουν τυρί, ἢ καὶ κατεσκευάζαν ἀπ' αὐτὸ «ταγαρτζίκι» διὰ νὰ θέτουν τὴν τροφήν των. Τὸν στόμαχον τοῦ ἐριφίου τὸν ἀλάτιζαν μὲ πολὺ ἄλας, τὸν ἐξήραινεν εἰς τὸν ἥλιον, μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ἐκρεμοῦσαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς καπνοδόχης, καὶ τὸν μετεχειρίζοντο διὰ τὸ πῆξιμον τοῦ τυροῦ. Ἀπὸ τὰ ἐντόσθια ἔκαμναν σουπὴν καὶ τὸ κρέας ἔτρωγαν μαγερεμένον κατὰ διαφόρους τρόπους.

Τὸ ἐρίφιον τὸ προωρισμένον διὰ σφαγὴν, δὲν τὸ ἄφηναν νὰ φάγῃ χόρτον, διὰ νὰ μὴ «χαλάσῃ ἢ μαγιά τ». Ὅσα ὅμως ἐρίφια ἐκράτουν «γιὰ δαμουζλίκι» τὰ ἄφηναν νὰ βοσκήσουν μετὰ τῶν μητέρων των ἐπὶ τι διάστημα διὰ νὰ συνηθίσουν νὰ τρώγουν χόρτα. Περὶ τὸ τέλος Μαΐου τὰ ἀπεχώριζαν τῶν μητέρων των, ἀφοῦ πρώτον «τὰ ἔβαζαν σ-μάδ», δηλαδὴ ἀπέκοπταν τὸ ἄκρον ἢ ἔσχιζαν τὸ ἕτερον ἢ καὶ ἀμφοτέρω τὰ ὄτα καὶ τὰ

ἔστειλαν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν προβάτων. Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ὁ βοσκὸς ἐπέστρεψε τὰ ἐρίφια καὶ εἰσέπρατε τὸ συμφωνημένον «δίκιο» του 5—10 γρόσια κατὰ κεφαλὴν.

Τὸ σημάδι ἐχάρασεν ὁ αἰγοβοσκὸς διὰ τοῦ μαχαιριδίου του. Ἄλλων ἐριφίων ἀπέκοπτε τὸ ἄκρον τοῦ ὠτός, ὥστε ἡ τομὴ νὰ σχηματίζῃ ὀριζόντιον γραμμὴν ἢ ὀξείαν γωνίαν, ἄλλων ἔσχιζεν τὸ ἄκρον ἢ ἔτεμνεν ὀπὴν εἰς τὸ μέσον περιῖπου αὐτοῦ, ἢ ἀπέκοπτεν ἐκ τοῦ πλαγίου τοῦ ὠτός ἔμπροσθεν ἢ ὀπισθεν μικρὸν τεμάχιον. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν σημείων τούτων ἔσχηματίζοντο ἀρκεταὶ ποικιλίαι διὰ τὰς ἀπαιτήσεις πασῶν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου.

Τὰ κατσίκια ἀρμέγουνταν πρωτὶ καὶ βράδυ, κατὰ Μάϊον δὲ καὶ τὴν μισημβρίαν. Τότε ὅμως ὁ κατσικὰς δὲν τὰ κατέβαζε ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τὰ ἔσταμάτα ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ βουνοῦ καὶ ἐκεῖ ἐπήγαιναν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ ἄρμεγαν. Τὸ γάλα τῶν ἐχρησίμοποιεῖτο ὡς τροφή τῶν παιδίων, καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν τυροῦ, βουτύρου καὶ μυζήθρας. Ἀκόμη ἔκαμναν, μετὰ ὄρκετον βράσιμον «ξύγαλο», τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ νοστιμώτερον ἀπὸ τὸ ἀποβουτυρωμένον γαῖουρι τῶν ἰδικῶν μας γαλακτοπωλείων, γαλατόπιτες, χειμωνιάτικα κλπ.

Κατὰ Μάϊον ἐκούρευαν τὰ κατσίκια καὶ τὴν τρίταν τῶν ἐπώλων εἰς τοὺς «μουταφτοῆδες», οἱ ὅποιοι τὴν ἐνήθην καὶ κατεσκευάζον ἐξ αὐτῆς σάκκους, δισσάκια, ζῶνας ζῶων «κολάκια», καὶ καλύμματα ζῶων «τσόλια», καὶ πέδας διὰ τὰ ἄλογα «κιοστέκια».

Κάποτε τὰ κατσίκια «τσομούριαζαν» καὶ διὰ νὰ τὰ «ξετσομούριασ-νε» τὰ ἄλειφαν λάδι ἢ κατράνι πέριξ τῶν κεράτων, τῶν χηλῶν καὶ ὑπὸ τὴν οὐράν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὰ κέρατα αὐτῶν ἐσφηνωμένοι κρότῶνες ἐπροξένουν σφοδρὸν κνησμόν, ἤρχοντο καὶ ἐξύοντο εἰς τὴν ποιμενικὴν ράβδον. Τοῦτο ἐθεωροῦντο ὑπὸ τοῦ αἰπόλου ὡς ἀνθάδεια καὶ τὸ δυστυχεὲς ζῶον ἀντὶ βοήθειας καὶ περιποιήσεως ἐτιμωρεῖτο δι' αὐτήν, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία: «Ἡ κατσικά π θελί ξύλο, πάει καὶ ξυέται στ κατοκᾶ τ σόπα» λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀνθαδῶν, καὶ ἐπὶ τῶν δημιουργούντων ζητήματα καταλήγοντα εἰς ἰδίαν αὐτῶν ζημίαν. Ἄλλοτε πάλιν, ὅταν ἡ ἀνοιξὶς ἦτο πολὺ βροχερή, αἱ αἶγες προσεβάλλοντο ὑπὸ ἀσθενείας τῶν χηλῶν, ἐχώλαιναν καὶ ἂν παρημελεῖτο ἡ πληγὴ, ἐγέμιζαν σκώληκας. Πρὸς θεραπείαν αὐτῆς μετεχειρίζοντο θεϊκὸν χαλκόν, πετρέλαιον ἢ μαῦρο πιπέρι. Ἄλλοτε πάλιν τὰ βύζανε τὸ φίδι, ὁπότε ἐπρίσκετο «τὸ μαστάρ» καὶ τὸ γάλα «τρουπάκιαζε» τὸ δὲ ζῶον ὑπέφερε. Τὸ τοιοῦτον δῆγμα ἐθεραπεύετο δι' ἐπαλείψεως «θεριακῆς».

Μέλη τοῦ σώματος τῆς αἰγὸς διέκριναν τὴν προβιά, τὰ κέρατα, τὸ κεφάλι, τὸ λαιμό, τ' ἄδρα, τὴ σκεβὴ, τὴ μαγιά, τὴ σπλήνα, τ χολή, τὸ

Ἡ γυναῖκα τοῦ κασικᾶ ἐλέγετο «κατοκού» καὶ τὸ παιδί του «κατοκαράκι».

Τὸ κρέας τῆς αἰγὸς ἐλέγετο «κατοκίσιο» τὸ δὲ γάλα «κατοκίτικο» καὶ «κατοκερό» ἢ τρίχα «κατοκότεριχα», ἢ ἀγέλη τῶν αἰγῶν «τὰ κατοκίγια», ὁ τόπος συναγερομένου αὐτῶν «κατοκαριά» καὶ τὸ ἀγνώστου ἀριθμοῦ πλήθος αὐτῶν «κατοκοθέμ».

Τὴν εὐκίνησιαν τῆς αἰγὸς διηγεῖται καὶ τὸ ἑξῆς παραμῦθι:

Ὁ παπᾶς καὶ τὸ κατοκάκι.

Μιά βολὰ ἕνας παπᾶς πῆγε στὸ μῦλο νὰ διαβάσ ἀγιασμό. Στὸ γύρισμα περνώντας ἀπὸ τὸ κουρὶ εἶδε τὰ κατοκίγια τ χωριού νὰ βοσκάνε μόν καὶ μοναχὰ τς, χωρὶς τὸ γατοκά. Φωνάζ, ξαναφωνάζ γὰ βγῆ ὁ κατοκάς, ἐκεῖνος δὲν ἔδωκε ἀπλογή, γιατί ἔκαμε τὸ χορό τ το νερό πίσω ἀπὸ ἕνα τσερπί. Κατεβαίνει ὁ παπᾶς ἀπ' τ ἄλογο, τὸ δὲν ἔβλεψε ἕνα κλαρὶ καὶ παγαίνι νὰ πιάσ ἕνα θρεμμένο κατοκάκι, γὰ νὰ κάμ Πασκαλιά μὲ τ βαπαδιά. Ἄ εδῶ νὰ τὸ πιάσ, ἄ ἐκεῖ νὰ τὸ πιάσ, ἐκεῖνο ἔγα γερομὲ ἔφευγε. Στὰ ὑστερνά, σὰν εἶδε π ὁ γήλιος πῆρε νὰ βασ-λέβ, βασ-λέβ, βασ-λέβ, καὶ γύρσε πίσω ἰδρωμένος μούσκεμα, ν' ἀνεβῆ τ ἄλογο τ καὶ νὰ φύγῃ. Ἄμὰ ἄλογο δὲ εἶναι. Ἐφαγε τὸ κουρὶ νὰ τὸ γιορᾶ, ἐκεῖνο γένιξε ἄφανο.

Ὁ κατοκάς σὰν εἶδε τὸ βαπά νὰ κυλιγῆ τὸ ὀλάκι, τὸ ξένο,
—βρὲ λέει τὸ γερατᾶ, τὸ γατοκοκλέφτ. Ἐκα νὰ σὲ δεῖξω γὼ πῶς κλέβνε.

Παγαίνι μὲ τὸ ὄσφλι, λέει τ ἄλογο τ ἀνεβαίνει καὶ πάει.

—βρὲ στὸ κακὸ κό παθα λέει ὁ παπᾶς. Νύχτωσε κι ἔχω δυὸ ὄρες δρόμο νὰ πορπατηῶ ὡς τὸ χωριό.

Τί νὰ κάμ; Εἶδε παραεῖδε, μάζωξε τὰ ράσα τ πῆρε τ βατέκα καὶ πῆγε πεζὸς ἀπὸ χωριό.

Σὰ ἀπὸν εἶδε ἡ παπαδιά βουτημένο στὸν ἴδρω καὶ δίχως ἄλογο, θάρρεψε τὸν ἐπιασανε κλέβδες καὶ τότε ρώτ-σε σφιχτὰ σφιχτὰ. Ἄμὰ ὁ παπᾶς τσιμουδιά.

Τὸ πουρνὸ ξμέρωσε Κυριακή. Ἄφοῦ σώθηκε ἡ ἀκολουθία, τν ὄρα π θάλα μράσ τ ἀδίδερο, ὁ παπᾶς, στίθκε βροστὰ στὰ Δμόθρα καὶ λέγι:

—Εὐλογημένοι Χριστιανοί. Νὰ μὴ βᾶτε νὰ κλέψτε τὸ δεκ-εκ-έεε, γιατί θὰ σᾶς κλέψνε τὸ ἡη-ηη ἡηηη.

Πρόβατα. Πρόβατα ἔτρεφαν μόνον ὠρισμένοι κτηνοτρόφοι, οἱ ἐνοικιάζοντες τὴν νομὴν τοῦ χωρίου, διότι κατὰ ρητὸν ὄρον τοῦ συμβολαίου κανεῖς ἄλλος δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχη πρόβατα, τὰ δὲ κατοκίγια μόνον μετὰ τὸ σήκωμα τῶν δεματιῶν ἀπὸ τὰ χωράφια ἐπετρέπετο νὰ περιφέρωνται εἰς τὰ πεδινὰ μόνον ἐπὶ ἕνα μῆνα. Ἐτερος ὄρος ὑπεχρέωνε τὴν κοινό-

τητα ν' ἀνοίξη τρεῖς διόδους μεταξὺ τῶν σπαρτῶν, εἰς ἃ μέρη ὑποδείξει ὁ κτηνοτρόφος. Αἱ διόδοι αὗται ὠνομάζοντο «σουλτάρες».

Τὰ πρόβατα ἐστεγάζοντο ἐντὸς μάνδρας πλεκτῆς ἐκ κλάδων δένδρων ἐσκεπασμένης «μὲ παπύρια καὶ σάζια». Δύο ἢ καὶ τρεῖς τοιαῦται μάνδραι μετὰ καλύβης διὰ τοὺς ποιμένας, ἐλέγοντο «ἀγ-ήλια». Ἐγ-ήλια ὑπῆρχον εἰς δύο τοποθεσίας. Εἰς τὴν Πραγανίτσα, ἔξωθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ χωρίου, καὶ εἰς τὸν Ἅη Δημήτρι, περὶ τὰ τέσσαρα χιλιόμετρα πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ. Τὸ ἐστεγασμένον μέρος τῆς μάνδρας, ὅπου τὰ πρόβατα διενυκτέρευαν τὸν χειμῶνα ἐλέγετο «σάγια». Κατὰ τὸ καλοκαίρι τὰ πρόβατα τὰ ἐστάλιζαν εἰς προχείρους μάνδρας, ἄνευ στέγης. Ἡ τοιαύτη μάνδρα ἐπλέκετο ἐπὶ ὄργωμένου ἀγροῦ κατ' ἔτος (νιαύμα) τοῦ ἰδιοκτῆτου πληρώνοντο διὰ τὴν ἐκ τῆς κόπρου τῶν προβάτων λίπανσιν αὐτοῦ.

Ὁ κάτοχος προβάτων κτηνοτρόφος ἐλέγετο «κεχαγιας». Τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν ἔφερε καὶ ὁ ἀρχιποιμὴν ὅστις ἐφρόντιζε διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἄλλων ποιμένων, τὴν ἀποστολὴν καὶ συντήρησιν τοῦ γάλακτος, τὸ πῆξιμον τοῦ τυροῦ καὶ τὴν ὑγίαν τῶν προβάτων. Οἱ ποιμένες ἐλέγοντο τσοβάνηδες καὶ συνήθως εἰς τὸ ἄκρον τῆς σοπᾶς τῶν εἶχαν προσηρομομένην σιδηρᾶν ἀρπάγην, τὴν «γέγαν», ἣτις ἐχρησίμευε διὰ νὰ συλλαμβάνουν τὰ πρόβατα ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου πόδος. Οἱ ποιμένες ἐφόρουν φαρδυνὰ, ἀβαδένια, σερβέτα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τσαρούχια εἰς τοὺς πόδας. Κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας ἐφόρουν καὶ «γιαμπούλκι» εἶδος κάπας μονοκόμματης, ἀπὸ πεπιεσμένου μαλλίου «κετσέ». Μερικοὶ εἰς τὸ πολὺ ψύχος ἐφόρουν δερμάτινον ἐπενδύτην καὶ πανταλόνι, ἀπὸ δέρμα προβάτου, μὲ τὸ τρίχωμα πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ σόπα μὲ τὴν γέγαν ὠμοίαζε πολὺ μὲ τὴν «γκλίτσα» τῶν ἐδῶ τσελιγκάδων.

Ὁ βοσκὸς εἶχε πάντοτε ἐν πρόβατον ἡμερον τὸ ὁποῖον τὸν παρηκολούθει καὶ ἐχρησίμευεν ὡς πρωτοπόρος τῶν ἄλλων. Τοῦτο ἐλάμβανε διάφορα φαγόμενα, ψωμί, σταφίδας καὶ τὰ ὅμοια ἀπὸ τὸ χεῖρ του καὶ τὸ ὠνόμαζαν «κιτσέμ».

Τὰ πρόβατα ἐγέννων τὸν Ἰανουάριον καὶ κατὰ Φεβρουάριον ἐπωλοῦντο τὰ ἀρνία. Τὰ ἐτοποθέτουν μέσα εἰς κάρρα κεκαλυμμένα διὰ ψαθίνου ἐπικαλύμματος «κουρτούνας» καὶ τὰ μετέφερον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν πώλησιν τῶν ἀρνίων, ἤμελγον τὰ πρόβατα ἐντὸς χαλκίων κάρδων «γερδέλι», τοὺς ὁποίους ἐκένωναν εἰς μεγάλας χαλκίνας στάμνας «γιουγούμια», ἔδεναν ἐπὶ τοῦ στόματος δερμάτινον κάλυμμα καὶ διὰ κάρρου ἀπέστελλαν αὐτὰ εἰς Καλλικράτειαν, εἰς τὸν «γιαουρτζανάν», ὅπου ἐπῆζετο εἰς «ξύγαλο», τὸ περίφημον «σηλύβρι γιαουρτοῦ» καὶ ἐπωλεῖτο εἰς Κ]πολιν. Τὰ πρόβατα ἀρμέγονταν τρεῖς τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ γάλα ἀπεστέλλετο εἰς τὸν γιαουρτζανάν καθ' ἑκάστην πρωΐαν, πρὸ τῆς ἀνα-

τολής του ήλιου. Κατά το θέρος το μεσημερινόν γάλα διὰ τὴν μὴ ξυνήση τὸ ἐβύθιζαν μὲ τὸ γιουγούμι μέσα εἰς τὴν γούρναν τῆς κρήνης καὶ τὸ ἄφηναν ἐκεῖ μέχρις ἑσπέρας. Τὸ μέρος ὅπου ἐπότιζαν τὰ πρόβατα ἐλέγετο «σοβάτ». Ἡ μάνδρα, ὅπου ἐγίνετο τὸ ἄρμεμα, ἦτο χωρισμένη εἰς δύο μέρη, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίσματος εἶχε δύο θύρας. Παρὰ τὰς θύρας ταύτας ἐκάθηντο τέσσαρες ποιμένες μὲ τὰ γεοδέλια μεταξὺ τῶν ποδῶν των, ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν ἐκάστης, συνελάμβανον τὰ ἐξερχόμενα πρόβατα καὶ τὰ ἄρμεγαν. Ἐντὸς τοῦ ἄλλου μέρους τῆς μάνδρας, ἕτερος ποιμὴν μετὰ μακρῶς ράβδου εἰς τὴν χεῖρα, εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ὁποίας ἦτο προσηρμοσμένον τεμάχιον ξύλου ἐγκαρσίως εἰς σχῆμα T, τὸ «χαϊδαμάκι», ἐβίαζε τὰ πρόβατα πρὸς τὴν διπλὴν ἐξοδον. Ἡ μεταφορὰ τῶν προβάτων τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν στεγασμένην μάνδραν εἰς τὸ ὑπαίθριον, καὶ τὸ στάλισμα αὐτῶν ἐκεῖ ἐλέγετο «ἐγρέκι».

Εἰς ἀντικατάστασιν τῶν γηρασκόντων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων προβάτων, μετέφερον κατ' ἔτος πρόβατα ἀπὸ τὰ βορειότερα μέρη τῆς Θράκης καὶ Νοτίου Βουλγαρίας, τὰ ὀνομαζόμενα «βαχάρια».

Ὅταν ὁ χειμὼν ἦτο πολὺ βαρὺ καὶ ὑπῆρχε φόβος ν' ἀποθάνωσι τὰ πρόβατα ἐκ ψύξεως, τότε ὁ κηρύκιος ἐνοικίαζεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὸ κατώγειον τοῦ σχολείου καὶ τὰ ἐστεγάσεν ἐκεῖ. Ἡ τοιαύτη ἐποχὴ συνήθως συνέπιπτεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Δωδεκαημέρου, ὁπότε τὰ μαθήματα διεκόπτοντο ὀλίγας ἡμέρας ἐνωρίτερον καὶ ἐπαναλαμβάνοντο ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον τοῦ συνήθους.

Ἡ καλύβη τῶν ποιμένων εἶχε ἐπικλινῆ στέγην κεκαλυμμένην ἀπὸ παπύρια καὶ ἦτο κατεσκευασμένη ἀπὸ «πλεκόν» δηλαδὴ περιπλεγμένους κλάδους δένδρων, ὅπως αἱ μάνδραι. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἦσαν κατεσκευασμένα τὰ καθίσματα καὶ τὸ τραπέζι, ἀπὸ πλεκόν γεμισμένον χῶμα, ἀκίνητα. Εἰς τὸ μέσον ὑπῆρχε ἡ ἐστία ἄνευ καπνοδόχης. Τὸ φαγητὸν ἐμαγειρεύετο κατὰ πρωτόγονον ὅλως τρόπον, ἐντὸς χαλκίνης χύτρας «βακήρας» κρεμασμένης ἀπὸ τῶν δοκῶν τῆς στέγης, δι' ἀλύσεως καὶ ἀρπάγης.

Πρὸς προφύλαξιν τῶν προβάτων ἀπὸ τοῦς λύκους, ἐτρέφοντο τὰ «τσοβανόσκυλα», οἱ ποιμενικοὶ κύνες.

Τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἀρνιά ἐθεωροῦντο ἀνόητα καὶ ἤσυχα ζῶα, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰς φράσεις: «Ὅποιος γένεται πρόβατο τονε τρώγι ὁ λύκος», λεγομένη ὅταν κανεὶς δὲν μάχεται ὑπὲρ τῶν δικαίων του καὶ ὑφίσταται ζημίαν, καὶ ἡ ἑτέρα «Εἶναι ἤσυχο σάν ἀρνάκι», λεγομένη διὰ τὰ φρόνιμα παιδιά.

Τὰ πρόβατα ἐκάλουν διὰ τῆς προσφωνήσεως «τρρρρρῶ» καὶ τὰ ὠδήγουν εἰς τὴν βοσκὴν ἐπιφωνοῦντες «ρρέϊ». Τὰ ἤκουαν νὰ «μελάζνε» ἢ «βελάζνε» φωνάζοντα «μέε» ἢ «βέε».

Τὰ πρόβατα πολλάκις «δαλιάκιαζαν» ἢ ἔπεφταν, καὶ πρὶν ψοφήσουν

τὰ ἔσφαζαν. Οἱ τρώγοντες ἀπὸ τοιοῦτον κρέας προσεβάλλοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ «δαλάκι», τὸ ὁποῖον ἐθεράπευον οἱ πρακτικοὶ ἰατροί, διὰ καυτηριάσεως.

Τὰ πρόβατα ἔφερον ὄνομα ὅπως τὰ κατσίκια ἀναλόγως τοῦ χρώματος τοῦ τριχώματος. Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «κότς», τὸ θηλυκὸν «προβατίνα», τὸ μικρὸν ἀρνάκι καὶ τὸ ἐνὸς ἔτους «τοκλί», τὸ εὐνουχισμένον «βουρμάς» καὶ τὸ στεῖρον «κ-ησήρ». Ἡ ἀγέλη τῶν προβάτων «τὰ πρόβατα».

Βόες.—Οἱ βόες ἦσαν πολύτιμοι σύντροφοι τοῦ γεωργοῦ. Τὸν ἐβοήθουν εἰς τὸ ὄργωμα, τὸ ἀλώνισμα, τὴν μεταφορὰν τῶν γεννημάτων καὶ τοῦ ἀχύρου καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν βαρεῖαν ἐργασίαν. Τὸ βόδι εὐνουχίζετο κατὰ τὸ δευτέρον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὅσον ἐπιθετικὸς καὶ ἀγριος ἦτο ὁ βουγάς, τόσον ἦσυχον καὶ βαρὺ ἦτο τοῦτο. Διὰ τοῦτο ἐλέγαν: «Τὸν ἔδεσε σὰ δὸ βόδι στὸ παχνί», διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἐξ ὀκνηρίας ἀφίνετο νὰ τὸν ὀδηγοῦν ἄλλοι, χωρὶς αὐτὸς νὰ δείξῃ καινίαν πρωτοβουλίαν. Καί: «Βόδι πῆγε μουσκάρ ἤρτε», λεγομένη διὰ τοὺς μεταβαίνοντας εἰς ξέρον χωριό, καὶ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπιστρέφοντας καὶ πάλιν χωρὶς νὰ μεταβάλλουν χαρακτῆρα ἢ ν' ἀποκτήσουν γνώσεις περισσοτέρας. Τὸ μὴ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν ἐλέγετο «βγάς», ἢ δὲ γεννημένη ἀγελάς, ὅταν παύσῃ σχεδὸν νὰ δίδῃ γάλα, «παλιγομουσκία».

Ἡ ἀγελάς ἐκτὸς τῆς ἄλλης βοήθειας παρείχε καὶ τὸ γάλα της, διὰ τοῦτο ἦτο πραγματικὴ εὐλογία εἰς τὴν γεωργικὴν οἰκογένειαν. Πεποιθήσις ἐπεκράτει παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ἡ ἀγελάς, ἢ χρησιμοποιουμένη εἰς ἔργα ὑπὸ τὸν ζυγόν, παύει νὰ δίδῃ τὴν αὐτὴν ποσότητα γάλακτος, διότι κόπτονται αἱ γαλακτοφόροι φλέβες αὐτῆς.

Αἱ ἀγελάδες ἔφεραν ὀνόματα, εἴτε κατὰ τὸ χρώμα των, ἢ Κοκκίνο, ἢ Ἀσπροῦλα, ἢ Μαυρίκα, εἴτε ἀπὸ σπασμένον κέρατο, ἢ Τσελέκα, εἴτε ἀπὸ ἄλλο τι σημεῖον, ἢ Σακάρο, ἢ Φρυδοῦ, ἢ Καρακίτζα, ἢ Νίσκα. Ἐπίσης τὰ βόδια ὠνομάζοντο ὁ βουῆς, ὁ Τσακίρης, ὁ Σακάρος, ὁ Καρας, ὁ Πατέλις.

Τὸ τέκνον τῆς ἀγελάδος ἐλέγετο «μουσκάρ», τὸ θηλυκὸν ἐνὸς ἔτους δαμάλα, τὸ ἀρσενικὸν δαμάλι, ὁ τόπος συναγερμού «ἀγελαριά», καὶ ἡ ἀγέλη αὐτῶν «τ' ἀγελάδια» καὶ «τὰ πράματα», τὰ δὲ ἀμελγόμενα ζῶα ἐν γένει «ἀρμέματα» καὶ τ' ἀρμεξιά.

Τ' ἀγελάδια κατὰ τὸν χειμῶνα ἐφυλάττοντο εἰς τοὺς σταύλους, τρεφόμενα μὲ ἀχυρον καὶ βρώμην ἢ κριθίν. Τὸ ἐσπέρας δὲ ὀδηγοῦντο εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου ὅπου ἐποτίζοντο. Τὸ κολοκαίρι «τ' ἀπόλναγαν» εἰς τ' ἀγελάδια. Οἱ μεγάλοι ὁμοῦ γεωργοὶ ἐστοίχιζαν κατὰ Μάρτιον ἕνα παιδί γιὰ νὰ βόσκη τὰ βόδια των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐνεπιστεύοντο τὰ ἰδικά των εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἀγελάρη.

Ὁ ἀγελάρης συνεφωνεῖτο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου,

δι' ἓν ἔτος ἀντὶ ἡμίσεος κοιλοῦ σίτου κατὰ κεφαλὴν. Διὰ τὰ μουσκάρια εἶχαν ἄλλον βοσκόν, τὸν «βοζακτσῆν». Ἐνίοτε προσελάμβανον καὶ ἰδαίτερον βοσκὸν διὰ τὰ βόδια, τὸν «ὀκιουζτσῆν». Ὁ ἀγελάρης εἶχε καὶ τὴν φροντίδα τοῦ «εἰγᾶ», διὰ τὰ τὸν περιμαζεύει, διὰ τὰ μὴ «κουδράγι» τὸν κόσμον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Δημαρχία Μετρῶν ἐπρομηθεύθη ταῦρον καλῆς ράτσας, καὶ εἰς αὐτὸν ἔφερον τ' ἀγελάδια τῶν ὅταν «ἔσερνανε», πληρώνοντες ὃ γρόσια.

Κατὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν ἀγελάδος, ὁ ἀγοραστὴς ἐσυνήθιζε νὰ κρατῆ τὸ χέρι τοῦ πωλητοῦ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον προσέφερον, ὁ δὲ πωλητὴς ὁμοίως τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐζήτει. — Τετρακόσια, τετρακόσια. — Πεδακόσια, πεδακόσια. Τοῦτο συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν πώλησιν ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ζώου. Κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀγελάδος, ὁ πωλητὴς ὠδήγει τὸ ζῶον ἐντὸς τοῦ σταύλου τοῦ ἀγοραστοῦ, ἐλάμβανε λίθον ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔσυρεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ ζώου, τῆς ράχως καὶ τῆς οὐρᾶς, ἀποσπῶν ὀλίγας τρίχας ἀπὸ κάθε μέρος καὶ ἔριπτεν αὐτὸν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ σταύλου, διὰ τὰ μείνῃ ἐκεῖ πᾶσα ἀρετὴ τοῦ ζώου.

Βούβαλοι. — Βουβάλια ἐτρέφοντο ὀλίγα σχετικῶς. Τὸ θηλυκὸν ἐλέγετο «β-βάλα», τὸ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν «β-βάλι», τὸ μικρὸν «μαλάκι», τὸ ἐνὸς ἔτους θηλυκὸν «μαλίκα». Τὰ βουβάλια συναγελάζοντο μετὰ τῶν βοῶν καὶ ἀγελάδων καὶ ἐτρέφοντο ὁμοίως μετὰ αὐτά. Τὸ γάλα τῆς βουβάλου ἦτο περιζήτητον τὸν χειμῶνα διὰ τὸ πάχος του. Ἀπὸ τὸ γάλα τῆς κατεσκευάζον «ξύγαλο» καὶ βούτυρον.

Βουβάλους καὶ ἀγελάδας τότε μόνον ἔσφαζαν, ὅταν ἐγήρασκαν καὶ ἦσαν πλέον ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν. Ἀλλὰ καὶ τότε ἐπροτίμων νὰ τὰς πωλήσουν εἰς τὸν κασάπην παρὰ νὰ τὰς σφάζουν οἱ ἴδιοι. Μόσχος ἢ δάμαλις, τότε μόνον ἔσφάζοντο ὅτε ἔνεκεν δυστυχήματος καθίστατο ἀχρηστον πρὸς γεωργικὰς ἐργασίας.

Κάθε πρωτὶ, ἀφοῦ «βάργανε» τ' ἀγελάδια καὶ τὰ βουβάλια στὴν ἀγελαιριά, ἔπερνε ἢ νοικοκερὰ τὸ φκιαρι, ἐσύναζε μίαν μίαν τὶς κοπριές καὶ τὰς ἐκσφενδονοῦσε εἰς τὸν τοῖχο τοῦ σταύλου, ἢ τὸν πλεκὸ τοῦ φράχτη, ὅπου προσεκολλῶντο καὶ ἀφίνοντο νὰ ξηρανθοῦν. Εἰς περίπτωσιν δὲ ἐλλείψεως καυσίμου ὕλης, ἐχρησιμοποιοῦντο, ὡς τοιαύτη.

Ὅταν ἠγόραζαν γάλα ἢ δξύγαλο μέσα εἰς ἀγγεῖον τοῦ πωλητοῦ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀγγείου ἔθετον ἐντὸς αὐτοῦ ὀλίγον νερὸ, διὰ νὰ ποτίσουν τὸ ζῶον καὶ νὰ τρέχῃ τὸ γάλα του σὰν νερό. Ἐπίσης ὅταν ἐπήγαιναν ν' ἀγοράσουν γάλα μέσα εἰς ἰδικὸν τῶν ἀγγείων ἔβαζαν μέσα ὀλίγον νερὸ διὰ τὸ ζῶον. Ἄν τὸ ζῶον ἔλειπεν εἰς τὴν βοσκὴν, τότε ἔχυναν τὸ νερὸ εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐσυνήθιζε νὰ κἀθηται.

Ἡ ἀγελάδα καὶ ἡ βουβάλα ἐβασκαίνοντο πολὺ εὐκόλα, διὰ τοῦτο

μόλις ἐγεννοῦσαν, ἢ νοικοκερά ἐφρόντιζε νὰ δέση μιὰ γαλάζια χάντρα μιὰ κόκκινη κορδέλα εἰς τὸ φουντωτὸ μέρος τῆς οὐρᾶς των, ὡς ἀντιβασκάνιον. Ἐὰν δὲ ἀρρωστοῦσαν, καὶ ἡ ἀσθένειά των ἐθεωρεῖτο μάτιασμα, διὰ νὰ θεραπευθοῦν, ἐχρειάζοντο τὰς αὐτὰς διατυπώσεις, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ματιασμένος ἄνθρωπος: γητέματα, καὶ διάβασμα ἐξορκισμοῦ, ἀπὸ τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ.

Ἴπποι καὶ ὄνοι — Τὰ ζῶα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὸ νὰ σύρουν ἀμάξια νὰ σηκώνουν βάρη, καὶ πρὸς ἱππασίαν, διὰ τοῦτο ἐκοπίαζαν περισσότερο τῶν βοδιῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἔχῃ γαῖδοῦρα καὶ ἄλογο, λεγομένη ἐπὶ ἀνθρώπου εἰς τὸν ὅποιον ἐπιφορτίζουν πᾶσαν ἐργασίαν, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήσουν ν' ἀναπαυθῆ, καὶ δὲν τὸν ἀμείβουν ἀναλόγως τῶν κόπων του.

Γαίδαρος ἢ γαίδουρα ξεκαπίστρωτ, ἐλέγετο ὁ νέος ἢ ἡ νέα, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ χαλιναγωγῆσουν τὰς σαρκικὰς τῶν ἐπιθυμίας. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ἢ μοιγευομένη ὅταν συνελαμβάνετο ἐπ' αὐτοφῶρα, ἐτοποθετεῖτο ἐπάνω εἰς τὸ γαίδουρι μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν οὐρὰν τοῦ ζώου καὶ περιεφέρετο εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, διὰ νὰ τὴν πτύσουν ὄλοι. Ἐκτοτε ἔμεινεν ὁ τίτλος γαίδουροκαθισμένη, δηλαδὴ ἐλευθερίων ἠθῶν γυναῖκα.

Γνωστὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ὄνου νὰ κυλίσονται κατὰ γῆς, ὅταν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τῆς μάχης τῶν τῶν σαμάρη ἢ τὰ χάμουρα. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις: μιὰ γαίδουροκυλισιὰ τόπος, λεγομένη εἰρωνικῶς, διὰ μικρὰν ἀλλήν ἢ κῆπον ἢ ἄλλον μικρὸν τόπον ἐν γένει. Ἀπὸ ἄλλην συνήθειαν τῶν ζῶων, ὅταν τρομάζουν νὰ τεντώνουν τὰ ὦτα, ἔμεινεν ἡ φράσις: τὰίτωσε τ' αὐτιά τ, σημαίνουσα, ἐνέτεινε τὴν προσοχὴν του. Ἀπὸ δὲ τὴν συνήθειαν τοῦ κουρασμένου ζώου νὰ χαλαρῶνῃ τὰ ὦτα, ἢ ἄλλη φράσις: κρέμασε τ' αὐτιά τ σημαίνουσα, ἔχασε τὸν ἐνθουσιασμόν του.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ζῶων ἔμειναν αἱ φράσεις: Δὲ δρῶν ἄχρηστο σημαίνουσα δὲν εἶναι ἀνόητοι. Τὸν ἔδεσε στὸ παχνί: σημαίνουσα, τὸν κατέστησε πειθήνιον ὄργανόν του. Τόνε ξεπουπούλισε καὶ τὸν ἔγδαρε τ βροβειά τ σημαίνουσα τὸν κατέστρεψε. Σὰ γένῃ κανεῖς γαδοῦρα, θὰ βρῆ καὶ τὸ σαμάρ: σημαίνουσα ὅτι, ὅταν ἀποφίσης κάτι θὰ εὖρης καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεώς του. Τς γειτόνισσας τ' ἀγὸ δαίμα μεγαλύτερο φαίνεται: σημαίνουσα ὅτι τὰ ξένα πράγματα μᾶς φαίνονται καλύτερα τῶν ἰδικῶν μας. Κατὰ Μάιον, ἐσυνήθιζαν νὰ «τσαῖραλαδίζνε» τ' ἄλογα, ἐπὶ 15 τουλάχιστον ἡμέρας εἰς τὰ λειβάδια. Ἐδεναν λοιπόν, τὸ ζῶον ἀπὸ τὸ ἐμπρόσθιον πόδι μὲ σχοινί, τοῦ ὁποίου τὸ ἄλλο ἄκρον ἐκάρφωναν εἰς τὴν γῆν. Ἀφοῦ τὸ ἄλογον ἔτρωγε τὸ τριφύλλι καὶ ἐσηματίζετο γυμνὸς κύκλος, ἐμάκρυναν ὀλίγον τὸ σχοινίον, διὰ νὰ φθάνῃ νὰ βοσκήσῃ. Ἐκ τούτου

ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἔδωκε μακρὸν σκοινί, λεγομένη ἐπὶ τῶν καταχωμένων τῆς διδομένης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας.

Ἐπιπλοῦς προσεκαλεῖτο διὰ τῆς ἐπικλήσεως «για, για» καὶ παρωτρύνετο εἰς ἐργασίαν διὰ τοῦ «δέε» καὶ νὰ σταματήσῃ διὰ τοῦ «δὸρφ». Ὁ ὄνος παρωτρύνετο νὰ προχωρήσῃ διὰ τοῦ «δέε» καὶ «τς τς» καὶ ἔσταματᾶτο διὰ τοῦ «τσούους».

Ἐπιπλοῦς ἐλέγετο «ἄλογο» μὲν ὁ εὐνοουχισμένος, «ἀηγ-ἡρ» δὲ καὶ «ἄτ» ὁ μὴ εὐνοουχισμένος, τὸ θηλυκὸν «φοράδα» καὶ τὸ μικρὸν «πλάρ» ἢ «πλαράκι».

Ἐπιπλοῦς ὄνος ἐλέγετο γαΐδαρος, ὁ θηλυκὸς γαδούρα καὶ τὸ μικρὸν γαδράκι, πουρλιάκι καὶ γατζέλι.

Ἐπιπλοῦς «χλημούδραγε» ἢ «ἡ-ἡ-ἡ-ἡ» ὁ δὲ ὄνος «γάτσε ἀάρα».

Ὅταν ἓνα κτήνος ἀπέθνησκε, τὸ ἔσθραν εἰς κανένα χανδάκι, τὸ ἔγδερναν καὶ ἄφηναν τὸ πτώμα του ἄταφον, βορὰν τῶν ἀετῶν, τῶν κυνῶν καὶ τῶν θηρίων.

Διὰ τοῦτο, ὁ γεωργός, ὅταν ὑβρίζε τὸ δυσήμιον ζῶον, τὸ ἀπεκάλει «σκυλοφάγωμα» δηλαδὴ ἄξιον νὰ ψοφήσῃ καὶ νὰ τὸ φάγουν οἱ σκύλοι.

Τὸ δέρμα του τὸ ἀλάτιζαν, ἔπειτα δὲ τὸ ἐκάρφωσαν κατὰ γῆς τετυγμένον, ἕως ὅτου ἐξηραίνετο εἰς τὸν ἥλιον. Μετὰ ταῦτα τὸ ἐχώριζαν εἰς λωρίδας κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἀνθρώπινου ποδός, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκεταὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ζεύγους τσαρούχιων καὶ τὸ ἐπώλουν. Ἐκ τούτου αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Νὰ τὸ φᾶν τὰ σκυλιὰ» δηλ. νὰ ψοφήσῃ, «θὰ βγάνω ἓνα ζευγάρι τσαρούχια ἀπὸ τὸ ράχι τ» δηλ. θὰ τὸ σκοτώσω.

Χοῖροι.—Οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι ἔτρεφον ἀνὰ ἓνα χοῖρον, ὁ ὁποῖος τὴν ἡμέραν ἀπεστέλλετο μετὰ τῶν ἀγελάδων εἰς τὴν βοσκὴν τὸ δὲ ἐσπέρας, ὅταν ἐπέστρεφε κουρασμένος καὶ πεινασμένος ἤρχιζε νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ ὠθῆ τὴν θύραν τῆς οἰκίας «μὲ τ ζούρα τ» διὰ νὰ τοῦ δώσουν τροφήν. Οἱ χοῖροι ἐτρέφοντο μὲ πίτυρα, τυρόγαλον καὶ ἀραβόσιτον. Ἐσφάζοντο κατὰ κανόνα τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ κρέας τῶν ἐτρώγετο μέρος μὲν νωπὸν, τὸ δὲ περισσότερον ἐπαστώνετο καὶ ἐτρώγετο καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας εἶχαν περὶ τὰς 3000 ζῶα, ἤτοι, αἰγας 500, ἀγελάδας 400, βουβάλους 50, ἵππους 200, ὄνους 100 καὶ χοίρους 200, ὄρνιθας δὲ 1200.

Ἀπὸ τὰ παραμῦθια περὶ ζῶων εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθον.

Ἡ δρομήνια τ γαΐδουριοῦ καὶ τ πετνοῦ.

Μιὰ βολὰ ἦδανε ἓνας τσεφτσῆς π καταλάβαινε τοὶ γλῶσσες ἀπὸ γοῦλα τὰ χαιβάνια. Μόνε ἄμα τό λεγε σ' ἄλλοινα θαλὰ πεθάνι.

Ἔνα βράδ γύρσε μὲ τὰ βόδια τ' ἀπ' τ' ἀλέτρι κι ἔκατσε νὰ βγάνι τὰ τσαρούγια τ' ἄροστα στ' ἀχουριοῦ τ' ἄροτα, βίρα ἀκούει τὸ γαδούρ κι ρωτάει στὸ βόδ:

— Πῶς τὰ πέρασες σήμερα Πατέλι; Τί ἔπαθες κι βογᾶς;

— Κακὰ κι ψυχρὰ Κύρ Μέντιε. Ἄπ' τὸ γύρνα γύρνα γούλι μέρα, δάλωσε τὸ μυαλό μ, κι ἀπ τὸ ζγὸ ἀνίξε ὁ σβέροζι μ. Τὰ καπούλια μ πρίσκανε ἀπ τοὶ φκεδριές, κι τὰ ποδάρια μ εἶναι μωρὰ δὲ δὲ νοιώθω. Δὲ βορῶ νὰ λιγίσω τὰ γόνατα μ.

— Ἄμ εἶσαι βουδαλάς κι γιὰ ταυτὸ βασανίζεσαι. Ἄς εἶχα γὼ τὰ κέρατα σ κι τὰ ποδάρια σ κι νὰ γλεπες.

— Καὶ δὲ μὲ λές, τί θὰ κάμνεις;

— Θὰ κούδραγα κι θὰ κλώτσαγα. Ὅχι νὰ βάζω τὸ κεφάλι μ, μόν κι μοναχόζι μ στὸ ζγὸ, σὰ γαὶ σένα τὸ σασκίγι.

— Καὶ κείνο τὸ κάμα, μὰ βολά, ἀμὰ ὡς τὸ βράδ μαρτύρσα ἀπ τοὶ φκεδριές κι ἀπ τοὶ τσεκελιές.

— Ἐ, κι δὲ βορσες νὰ σ-λογιστῆς καμμιάν ἄλλη διαβολιά; Ἄξε μένα. Ἄπόψα μὴ δρωῶ, κι τὸ πουρνὸ τὰ ἴδια, κι ὅδε θάρτνε νὰ σὲ ζέψνε μὴ σκόνεσαι.

Ὁ τσεφτσῆς ἐκεῖ πό βγαζε τὰ τσαρούγια κι τὸν ἔχινε νερὸ ἢ γιναίκα τ, κι ἔπλενε τὰ ποδάρια τ γέλασε μὲ τ γαδουριοῦ τν ὀρμήνια.

— Τί γελᾶς μαθές, τότε ρωτάει ἡ κοκκίνα τ.

— Γελάγω μὲ τ γαδουριοῦ τὰ λόγια.

— Μάννα! Κι τί γεῖπε τὸ γαδούρ;

— Δὲ βορῶ νὰ στὸ πῶ γιὰτί θὰ πεθάνω.

— Ναι κι σὲ πιστεύω. Τίποτιτσα δὲ βαθαίνις. Μόνε ἀπ' τὸ σκυλο-γίνατο σ, νὰ μὴ δύχι κι ἀπ τὸ πῆς κι τὸ μάθω κι ἐγὼ, τὸ κάμνεις αὐτό.

Ἄσ-λ-η ὁ ἄδρας τς μὲ κανεῖνα δρόπο δὲ δόγ εἶπε. Κι ἡ γιναίκα σώπασε.

Τὸ πουρνὸ ἴσαν ἔκαμε τὸ βόδ τὸν ἄρρωστο, τ' ἀφίγι ὁ τσεφτσῆς στ' ἄροῦρ νὰ ξεκουραστῆ, κι ζέβ τὸ γαδούρ στὸ δόπο τ.

Τὸ ζαβάλιχο τὸ γαδούρ, κάπως δὲ ἦδανε μαθμένο, ἀφανίσκε ν' ἀδιπατῆ κι νὰ σκωμαχίεται μὲς στὰ τεζέκια. Τ' ἄλλ' τὸ βόδ ἦδανε δυνατὸ κι τὸ γαδούρ μούσκεψε στὸν ἴδρω, κι ἔφαγε ξύλο, ἔφαγε ξύλο μὲ τὸ τσεκέλι, π ὅδε γύρσε τὸ βράδ στὸ παχνί, ξαπλώθηκε σὰ δὲ ψόφιο.

Ὁ τσεφτσῆς ἔκατσε πάλε ὄξω μεριά ἀπ' τ' ἄροῦρ κι ἔπλενε τὰ ποδάρια τ, κι ἀκούει τὸ γαδούρ κι ρωτάει τὸ βόδ:

— Πῶς τὰ πέρασες σήμερα, Πατέλι;

— Φίνα, ἀρκαδάς. Ἐφαγα, ἦπγα, κιμήθηκα, ξεκράσκα. Νὰ ἦσαι καλά π μ ὀρμήνεψες τί νὰ κάμω.

— Ἄσε ἀρκαδάς, κι μὲ φαίνεται π δὲ θὰ σὲ βγῆ ἢ ὀρμήνια μ σὲ

καλό. Γιατί ἄξα τ ἀφεδκὸ νὰ λήη στὸ γείτονα, π ἄμα δὲ φᾶς κι ἀπόφα θὰ φωνάξ τὸ γασάπ νὰ σὲ πλήσ. Κοίταξ ἀπόφα νὰ φᾶς καλά, κι αὔριο νὰ πᾶς στὴ δλειά γιὰ νὰ μὴ διῶ τὸ γιοβδές κρεμασμένο, ἀπ τ κασάπ τὰ τσεγέλια.

Ὁ ἄθρεπος γέλασε πάλε μὲ τ γαῖδουριοῦ τν ὀρμήνια.

—Τί γελᾷς πάλε; Τόνε ρώτ-σε ἡ γυναίκα τ.

—Γελάγω μ αὐτὰ π λέει τὸ γατζέλι στὸ βόδ.

—Πές το μαθῆς κι ἐμένα, τί λέει.

— Μόν αὐτὸ δὲ βορῶ νὰ σὲ πῶ, γιατί ἔδε στὸ πῶ θὰ πομήκω στὸ δόπο.

—Ὅχι θὰ μὲ τὸ πῆς.

—Ὅχι δὲ βορῶ.

Πιάνται στὸ γαβγᾶ.

—Ἄφοῦ και δὲ μὲ πιστεύεσαι, λέει ἡ γυναίκα, γιὰ τὸ τόσογια, κι ἐγὼ ἀπ τὰ σήμερα δὲ εἶμαι γυναίκα σ. Νὲ τὸ στρώμα σ στρώνω, νὲ κοδά σ κημοῦμαι. Νὰ βάνης νὰ μαγειρέψης σὰ θέλῃς νὰ φᾶς ἀπόφα.

Παγαίνι ἡ γυναίκα κλειδώνεται μέσ τὸν ὀδᾶ κι ἀφίνι τὸν ἄδρα τς μοναχό.

Τὸ πουρνὸ κατέβκι ὁ καμένος στεναχωρημένος, τάισε τὰ βόδια, ἔβγανε τς ὄρνιθες ἀπ τὸ κμάς και τς ἔορσε νὰ φάνε. Ὁ πετνὸς τσὲ πῆρε μὲ τν ἀράδα.

—Ἰχ ὄλαν. Δὲ ἀρέπεσαι; λέει τὸ σκυλί. Τ' ἀφεδκὸ τόσο στεναχωρεμένο, κι ἐσὺ τὰ κέφια σ, πουρνὸ πουρνὸ.

—Ἄμ εἶναι σασκίνης και γιὰ ταυτὸ στεναχωριέται. Ἐγὼ ἔχω σαράδα γυναίκες κι ἐμ τσὲ δῶρω, ἐμ τς ἀνεβαίνω, και φωνίτσα δὲ γοτάνε νὰ βγάν-νε. Κι' ἐκεῖνος, μιάνα και δὲ βορ νὰ τνε περμαζώξ. Ἄς τνε γάμ τὸν ἄγριο, νὰ δῆς πῶς θὰ σ-μαζωχτῆ και θὰ γένι ἀρνάκι; Δὲ ξερ ἀλά-λεμ πὼς οἱ γυναῖκες ἔχνε μακρὰ μαλλιά και κοδὴ γνώσ. Τὸ ξύλο βγῆκι ἀπ τὸ βαράδεισο.

Σὰν ἄξε ἔτς ὁ τσεφτοῆς, παγαίνι κόφτ μινὰ βέργα ἀπ τν ἀκρανιά, τνε βλεκαίει, ἀνεβαίνι ἀπάν, και λέει στὴ γυναίκα τ :

—Ἄνοι, νὰ σὲ πῶ τί λέει ὁ πετνός.

Μόνε τὸν ἄνιξε τ ὀδᾶ τ βόρτα τνε ρωτάει :

— Θὰ σκωθῆς μὲ τὸ καλὸ νὰ μαγειρέψης και νὰ συγιρίης τὸ σπῖτ ;

—Ὅσο δὲ μὲ πῆς τί λένε τὰ χαιβάνια και γελᾷς, ὁ διάβολος νὰ σκάς, τίπο-τίτσα δὲ θὰ κάμω.

— Νά, λέει, τί μὲ εἶπε ὁ πετνός, και τν ἀρκέβ μὲ τν ἀκρανιά, ποῦ σὲ τρώει ποῦ σὲ πονεῖ, τνε γαταμαύρισε τὰ κωλιά τς.

Ἡ γυναίκα τ, σὰ δν ἔπιασε ἡ πείσμα τς, ἔσφιξε τὰ δόδια τς κβαριά-σκε στ γόχι κι ἔκλαιγε, ἀμὰ δὲν ἦρτε στὸ ἥμαρτον. Φώναζε μόνε στὸν ἄδρα τς :

— Σκότωσέ με νὰ γένι ἡ καρδιά σ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι γυναῖκα σ. Ἐγὼ εἶμαι σκυλί.

Σὺν ἀπόκριμα πὰ ὁ ἄδρας νὰ βαρῆ, βίζ τὴν ἀκρανιά στὴν ἄκρη καὶ λέει λαχανιασμένος:

— Κοίταξε καλὰ ἀκρανιά. Θέλω τὸ βράδ ὅδε θὰν ἔρω νὰ βρω τὸ σπὶτ σ-γυρισμένο, τὸ φαγὶ μαγερεμένο καὶ τὸ στρωμα στρωμένο.

Κι ἔφυγε. Ἡ γυναῖκα τότες σκόθηκε, σ-γύρσε, ἔστρωσε, μαγέρεψε, ἔβανε καὶ τὸ τραπέζ καὶ φύλαγε νάρτ ὁ ἄδρας τς ἀπ τὸ χωράφ. Μετὰ πολλὰ δὰ γῆρτε κι αὐτός, καὶ τὰ γῆρτε γοῦλα στὴν ἐντέλεια.

— Μπράβο, λέει, στὸ βετνό, καὶ τὴν ἀκρανιά, πό καμε γοῦλες τσι δλειές.

— Νέ για, λέει ἡ γυναῖκα, δέ τς ἔκαμα γώ;

— Ὅχι, λέει ἐκεῖνος, ἡ ἀκρανιά τς ἔκαμε.

Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ. 334. Ἡ ἐπιγραφὴ διορθωτέα Οἰκόσιτα Ζῶα.

Σελ. 385. Στήλη β' τῆ σειρά ἀνωθεν, ἀντὶ τσοκλι ἀγαγν. τοκλί.

Σελ. 386. Σειρὰ 12 κάτωθεν — καχάνιζε — κακάριζε.

50.
Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ

ΤΟ ΤΣΑΚΗΛΙ (ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ) ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ Ι' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ : Ι. Λ. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23

1938

Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ

ΤΟ ΤΣΑΚΗΛΙ (ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ) ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ Ι' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ : Ι. Λ. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23

1938

ΤΟ ΤΣΑΚΗΛΙ (ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ) ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

Ο Ι Κ Ο Σ Ι Α Ζ Τ Ω Α

Εισαγωγή.— Οἱ γεωργοὶ τῆς Θράκης, ὅπως ὅλοι οἱ γεωργοὶ τοῦ κόσμου, εὐρισκόμενοι εἰς καθημερινὴν ἐπαφὴν πρὸς τὰ ὑποζύγια, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν εἰς ἐκτέλεσιν τῶν βαρυτέρων γεωργικῶν ἐργασιῶν των καὶ τὰ μικρότερα ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔτρεφαν διὰ τὸ γάλα τὸ κρέας ἢ τ' αὐγάτων, ἤτο ἐτόιμον νὰ μάθουν τὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματά των καὶ νὰ μορφώσουν ὠρισμένας περὶ αὐτῶν γνώμας. Ταύτας εὐρισκομέναι ἐγκατεσπαρμένας εἰς τὰ διάφορα ἀνέκδοτα, τὰς παροιμίας καὶ παροιμώδεις φράσεις, τὰ παιδικὰ τραγουδάκια καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη τοῦ προφορικοῦ τῶν λόγου.

Οἱ γεωργοί, ἀφ' ἐνὸς μὲν παρομοιάζοντες τὰ ζῶα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μετεχειρίσθησαν ἰδιαιτέρας λέξεις πρὸς διάκρισιν τῶν διαφορετικῆς ἡλικίας ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ εἴδους, λαμβάνοντες ὡς παράδειγμα τὴν καθ' ἡλικίας διαίρεσιν τῶν ἀτόμων τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας καὶ τοιοῦτοτρόπως δι' ἄλλης λέξεως ὠνόμασαν τὰ τεκνογονοῦντα, δι' ἄλλης τ' ἀξυγάρωτα, δι' ἄλλης τ' ἀνήλικα καὶ δι' ἄλλης τὰ ἄγονα καὶ στεῖρα. Ἀφ' ἐτέρου δὲ παρομοιάζοντες τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὰ ζῶα ἀπεκάλεσαν τὸν λαίμαργον χοῖρον, τὸν ὑπερήφανον πετεινόν, τὸν βραδύνουν βόδι, τὸν ἀναιδῆ γαῖδοῦρι κλπ.

Τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα ἀκολουθοῦντες καὶ οἱ Τσακηλιῶτες, ὠνόμασαν εἰς τὴν διάλεκτόν των τὰ διάφορα ζῶα τοῦ αὐτοῦ εἴδους μὲ ὀνόματα ὑπενθυμίζοντα τὴν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Εἰς τὰς ὄρνιθας π. χ. «ὁ πετνός» κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός, «ἡ ὄρνιθα» τῆς γυναικός, «τὸ πετνάρ» τοῦ «παλικαριοῦ», «ἡ πλάδα» τῆς κοπέλλας, «τὰ πλάκια» τῶν παιδιῶν, καὶ τὰ «καπόνια» τῶν ἀνικάνων. Τοιοῦτο δὲ λεξιλόγιον μετεχειρίζοντο εἰς τὰ λογοπαίγνιά των, κατὰ τὰς χειμερινὰς διασκεδάσεις διὰν ἔλεγαν «Ποιὸ εἶναι τὸ σπῖτ, πῶχλ ἓνα βετνό, δυὸ ὄρνιθες, τρεῖς πλάδες, πέδε πετνάρια καὶ ἓνα καπόνι;» Ἡ δὲ ἀπάντησις ἤτο κάποια γνωστὴ οἰκογένεια τῆς ὁποίας συνοίκουν, ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ὁ ἔγγαμος ἀνίκανος υἱός, αἱ 3 ἄγαμοι θυγατέρες, τὰ 5 μικρότερα ἄρρενα τέκνα καὶ ἡ νύμφη. Ὡς βάσις τῆς κατατάξεως ἐλήφθη ἡ θέσις ἐκάστου ἀτόμου ὡς πρὸς τὸν νόμον τῆς διαιωνίσεως τοῦ εἴδους, ὡς φαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα.

Τεκνογονοῦντες	Ἄγαμοι	Ἀνήλιχοι	Ἄγριοι
ἄδρας, γιναίκα πετνός, ὄρνιθα βγάς, ἀγελάδα, β-βυλοβγάς, β-βάλα ἄτ, φοράδα, κότς, προβατίνα πρίτσος, κασίκα γαΐδαρος, γαΐδουρα κοῦρκος, κούρκα χήνος, χήνα πάπος, πάπια	παλιάρ, κοπέλλα πετνάρ, πλάδα δαμάλι, δαμάλα μαλάκι, μαλάκα φοραδίτσα τσοκλί, σισέκι βετούλι βαβάτσια παπιά	παιδιά πλάκα μουσαράκι μαλάκι πλάρ ἄρνι ὀλάκι γαδράκι κουρκι χλνάρ παπάκι	χαδόμες, κ-οήρα καπόνι βόδ β-βάλι ἄλογο βουρμάς βουρμάς

Ἄκόμη δὲ ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν των διὰ πλήθους ἐκφράσεων παριστανουσῶν, ἐπιτυχέστατα διαφόρους ἐννοίας. «Σὰ δὲ βὸδ σὶὸ παχί» «Θὰ κάμι τ γαΐδουριά τ». «Φλάει νά ρτ τ' αὐγὸ σὶὸ γῶλο», κλπ.

Εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν τρυφερωτέρων αἰσθημάτων του πρὸς τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας του κατάλληλον λέξιν ἔκρινεν «τὸ πλί».

Σ ἀγαπῶ πουλί μου, δὲν εἶναι ψέματα
Τὸ λέν και τ' ἀηδονάκια κάτου στὰ ρέματα.

Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ γουδωτοῦ, παχουλοῦ και ἀπαλοῦ νεοσσοῦ τῆς νήσσης ἐχρησιμοποίησε πρὸς ὀνομασίαν τοῦ γυναικείου αἰδοίου «παπί»

Π Τ Η Ν Ο Τ Ρ Ο Φ Ι Α

Ἵρνιθες.—Ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Πετροχωρίου, καθὼς και οἱ τῶν πέριξ χωρίων ἔτρεφαν ὄρνιθας, διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον τῆς συντηρήσεώς των, και διὰ τὸ κρέας και τὰ αὐγὰ των.

Αἱ ὄρνιθες ἀφήνοντο νὰ περιφέρονται ἐλεύθεραι εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωρίου, βόσκουσαι τ' αὐτοφυῆ χόρτα, και σκαλιζουσαι τὶς «κουπριές». Τὸ βράδυ ὅμως ἐκλείοντο εἰς τὸ «κμάς». τὸν ὄρνιθῶνα, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο κτισμένος εἰς μίαν γωνίαν τοῦ κήπου ἢ τῆς αὐλῆς ἢ και τοῦ σταύλου, εἶχε δὲ «καθίστρες» ἐπὶ τῶν ὀποίων «ἐκούρνιαζαν» αἱ ὄρνιθες. Κατὰ τὸ καλοκαίρι ἀφήνοντο συνήθως νὰ κοιμῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων τοῦ κήπου. Ἐνίοτε συνέβαινε ν' ἀφήσουν ὑπὸ τὸ δένδρον ἀπλωμένα ροῦχα διὰ νὰ στεγνώσουν, πρὸ πάντων «μουντά», ὅπως ἢ ποδιὰ τῆς νοικοκυραίας, ἢ ὀτοία ἐσυχνοπλένετο, και τὰ ἐπὶ τοῦ δένδρου πιτηνὰ νὰ τὴν «κατσουλιώσουν». Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία: «Μὴ γελάς τὴν κατσουλιά, και σοῦ πέση στὴν ποδιά», ἢ ὀποία λέγεται εἰς τοὺς δριμύως

κατηγοροῦντας μητέρα διὰ τὰ παραπτώματα τῆς θυγατρὸς. Σημαίνει δὲ: Μὴ παραξενεύεσαι διὰ τὰ ποθήματα τῶν ἄλλων, διότι πιθανὸν και σὺ θὰ πάθῃς τὰ ἴδια.

Καθ' ἐκείστην ἐποχὴν ἡ νοικοκυρὰ «ἐφώναζε τ' ὄρνιθια» «τίκ τικ τικ» τὰ μεγάλα, «πούλι πούλι πούλι» τὶς «πλάδες», «πλί πλί πλί» τὰ «πλάκια» και «κλὸν κλὸν κλὸν» τὶς «κλῶκες», διὰ νὰ μαζεθοῦν, νὰ τὰ ταγίσῃ και νὰ τὰ μετρήσῃ. Ἄν μαζί των ἤρχετο τυχὸν και καμμία ξένη, δὲν τὴν ἄφηνε νὰ φάγῃ ἀλλὰ τὴν ἀπεδίωκεν ἐπιφωνοῦσα «ξένι ξένι ξένι ἢ «ξοῦ ξοῦ ξοῦ» Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο και κατὰ τὸ ἀπόγευμα.

Ἐκείστη ὄρνις εἶχε τὸ ὄνομά της, συνήθως κατὰ τὸ πτέρωμα αὐτῆς. Ἄν εἶχε γυμνὸν λαϊμὸν ἢ στήθος, ἐλέγετο «τσιτοιδάκος», ἂν εἶχε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λοφίον, «σκουφλή», ἂν εἶχε τὰς κνήμας πτερωτὰς «καλτσουνή», ἂν εἶχε ἀραιὸν και οὐλον πτέρωμα «κατσαρή». Ἐπίσης ἀπὸ τὸν χρωματισμὸν τοῦ πτερώματός της ἀπεκαλεῖτο «ἄσπρη, μαύρη, κίτρινη, ροθυθία, σταχτιά», και ἂν εἶχε πολλὰ χρώματα, παρωμοιάζετο πρὸς ὕψασμα τυλωμένον και ἐλέγετο «βασ-μένα».

Ἐπρόσεχε λοιπὸν ἡ νοικοκυρὰ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς παρουσίας ἐκείστης ὄρνιθος, μὴ τυχὸν καμμία «ξυνογεννάη», ὀπότε ἐξήρχετο εἰς τὴν γειτονία πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀπίστου, και ἐξήτει πληροφορίας ἀπὸ τὰς γειτονίσσας Ἄνακαλύπτουσα δὲ αὐτὴν εἰς ξένην φωλεάν, τὴν συνελάμβανε και τὴν ἔφερεν ἐν θριαμβῷ εἰς τὸν ὄρνιθῶνα, ὅπου τὴν ἐνέκλειεν, ἕως ὅτου γεννήσῃ. Πρὸς πρόληψιν τῆς κακῆς ταύτης συνηθείας ἐνίων ὄρνιθῶν, πρὶν τὰς ἀπολύσῃ τὸ πρῶν, ἢ φρόνιμος οἰκοδέσποινα, τὰς «ἐκοίταζε». Καὶ ἂν μὲν εἶχαν αὐγὸ, τὰς ἐνέκλειεν εἰς τὸν ὄρνιθῶνα νὰ τὸ γεννήσουν, ἂν ὄχι, τὰς ἄφηνεν ἐλευθέρως. Ἐνίοτε ἡ ὄρνιθα «ξυνομίζδανε», δηλαδὴ ἐπήγαιεν εἰς ξένην νομὴν, προσωρινῶς μόνον, ἕως ὅτου, ξυνογεννήσῃ, ἢ και διαρκῶς διέμενεν εἰς ξένον ὄρνιθῶνα. Ἐνίοτε μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ αὐγοῦ, ἢ ὄρνιθα ἐξήρχετο εἰς τὸν κήπον και «κακάνιζε». Τοῦτο ἔκαμε και ἡ ξυνογεννοῦσα ὄρνιθα, ὡς νὰ εἰρωνεύετο τρόπον τινα τὴν νοικοκυρὰ. Ἀπὸ τούτου δὲ ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἄλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι' ἄλλοῦ γεννᾶν οἱ κόττες», λεγομένη συνήθως διὰ τοὺς νέους, οἱ ὀποῖοι, ἐνῶ ἐρωτοτροποῦν μὲ μίαν νεάνιδα νυμφεύονται ἄλλην.

Ἀπὸ τὴν συνήθειαν μερικῶν ὄρνιθῶν νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν φωλεάν τὴν τελευταίαν στιγμὴν, διὰ νὰ γεννήσουν, μὴ εὐρίσκουσαι δὲ θέσιν νὰ γεννοῦν κατὰ γῆς προήλθεν ἡ παροιμία: «Φλάει νὰ ρτ τ αὐγὸ σὶὸ γῶλο» ἢ ὀποία λέγεται διὰ τοὺς μὴ προνοοῦντας διὰ τὰς ἀνάγκας των ἢ παραμελοῦντας τὴν ἔγκαιρον περίθαλψιν τῆς κλονισθείσης ὑγείας των, και μόνον τὴν τελευταίαν στιγμὴν, προσπαθοῦντας διὰ σπασμωδικῶν κινήσεων νὰ προλάβουν τὸ μοιραῖον.

Ὁ «πρόσφωλης» ἦτο πραγματικὸν ἀγρὸ ἢ ὁμοίωμα αὐτοῦ ἀπὸ ἄσπρη πέτρα, ἢ ἓνα ἄσπρο κρομμίδι, σκόρδο ἢ ρεπάνι, διὰ τὰ προσελκύνει τὰς ὄρνιθας εἰς τὴν φωλεὰν καὶ νὰ μὴ τὰς ἀφήνῃ νὰ ξενογεννοῦν.

Τροφή τῶν ὄρνιθων ἦσαν συνήθως τὰ σκίβαλα, τοῦ ἄλωνιου, τὰ ὅποια ἐλέγοντο καὶ «χαλίδια» ἢ «κότσαλα», ἀκόμη δὲ τὰ ἀποφάγια τῆς τραπέζης, τὸ κριθάρι, ἢ «κουκνάρα» καὶ τὰ πίτυρα, τὰ ὅποια κατὰ τὰς πολὺ ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος ἀνεμίγνυνον μὲ θερμὸν ὕδωρ. Εἰς τοὺς μικροὺς νεοσσοὺς τὴν πρώτην ἡμέραν ἔδιδαν βρασμένο ἀγρὸ ἔλειτα ψίχουλα ἢ βληγούρι «ὡς π νὰ ξετναχτοῦνε» μετὰ ταῦτα δὲ σιτάρι.

Ἡ ὄρνιθα ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτος, ἀδέξιος καὶ «τσαπατούλα». Τρώγουσα τὰ πίτυρα μέσα ἀπὸ τὸ δοχεῖον, ἔρριπτε ἀρκετὰ πέριξ αὐτοῦ, διὰ τοῦ ῥάμφους της. Ἐκ τούτου ἢ παροιμιώδης φράσις: «Θαρρεῖς ν' ἔφαγαν ὄρνιθες», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀπροσέκτων παιδίων, τὰ ὅποια ριπτουν τὰ ψίχουλα κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ὄρνιθα διὰ τὰ προλάβῃ τὰς συντροφίαις της καὶ φάγῃ περισσότερον ἀνέβαινε ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ δοχείου καὶ διὰ τοῦ βίβρους τοῦ σώματός της τὸ ἀναποδογύριζεν καὶ ἔμειναν νηστικάι ὄλαι τῶν ἢ σκαλίζουσα τὸ χῶμα ἀναποδογύριζε τὸ νερὸ καὶ ἔμεινε διψασμένη. Ἐκ τούτου ἴσως ἢ παροιμιώδης φράσις: «Ἡ ὄρνιθα σκαλίζοις βγάξ' τὰ μάτια τς», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος πασχόντων.

Αἱ ὄρνιθες ἔπρεπε νὰ κλωσίσουν τὸν Φεβρουάριον διὰ τὰ βγάλουν «μαρτιάτια πλάκια». Σπανίως «κάδ-δανε κλώκες» τὰ Χριστούγεννα, ὁπότε ἔβγαζαν πουλιά τὸν Ἰανουάριον, καὶ ἀπελάμβαναν ἰδιωτέρας περιποιήσεως. Καλὴ κλώσσα ἐθεωρεῖτο ἢ κλωσσοῦσα ἐνωρίς καὶ μὴ ἐγκαταλείπουσα τὴν φωλεάν, πρὶν ἐκκολαφθοῦν ὄλαι τὰ πουλιά της. Ἐκείνη ἢ ὅποια ἐγκατέλειπε τὴν φωλεὰν ἐνωρίς, ἢ τσαλαπατοῦσε τὰ πουλιά, ἐθεωρεῖτο «γουρσοῦσα». Ἀπὸ αὐτὴν ἔμεινε ἢ παροιμιώδης φράσις: «Δὲ θὰ βγάιν πλιά», λεγομένη διὰ τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκτέλειαν ἔργον τινὸς «μὲ μὴ καρδιά», χωρὶς ἐπιθουσιασμόν, καὶ σημαίνουσα «ὅτι δὲν θὰ φέρουν τὸ ἀναληφθὲν ἔργον εἰς αἴσιον πέρας». Ἀπὸ τὴν καλὴν κλώσσαν ἔμεινε ἢ ἄλλῃ παροιμιώδης φράσις: «Μάζωξε τὰ παιδιὰ τς ἰούρα τς, σὰ δὴ γλώκα μὲ τὰ πλάκια», ἢ χαρακτηρίζουσα τὴν φιλόστοργον μητέρα.

Τὰ πρῶτα κοτόπουλα ἐκθειάζει καὶ τὸ παιδικὸν ἀσμάτιον τῶν Φώτων:

Σήμερα ν' τὰ Φῶτα.
Γέννησεν ἢ κότα,
πίσ' ἀπὸ τὴν πόρτα,
κι' ἔκαμε κοτάκια,
μὲ τὰ τσαρονάκια,
νὰ μ' πατοῦν τσαλάκια.

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς τοιαύτης ὄρνιθος ἀποδεικνύει καὶ τὸ πρωτοχρονιάτικο ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸν πρῶτον ἐπισκέπτην τῆς ἡμέρας, ὑπεχρέωναν νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ σαρώθρον, ὅπισθεν τῆς θύρας τοῦ δωματίου, καὶ σκορπιζῶν δράκα κριθῆς νὰ φωνάξῃ «κλὼκ κλὼκ κλὼκ», διὰ τὰ βγάλουν πρῶτα πουλιά.

Πρὶν τοποθετήσων τ' αὐτὰ εἰς τὴν κλώσσαν, τὰ ἐκοίταζαν εἰς τὸν ἥλιον διὰ τὰ βεβαιωθοῦν ἂν ἔχουν σπόρον, καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ βγοῦν «καθάρια». Τ' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκείνης εἰ δυνατόν τῆς ἡμέρας. Ὅσα ἦσαν παλαιότερα, τ' ἀντήλασαν μὲ «ταξέδικα» ἵνα κατορθώσων νὰ ἐξισφαλίσων τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐκκόλαψιν.

Ὅταν ἤρχιζε νὰ κλωσσᾷ μία ὄρνιθα, πρὶν τὴν καθίσουν εἰς τ' αὐτὰ δὲν ἔδιδαν αὐτὰ πρὸς ἐπώασιν εἰς κανένα ἄλλον, διὰ «νὰ μὴ φύῃ τὸ βερκετ», ἢ εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ διηρκεῖ ἢ ἐπώασις τῶν ὠν, οἱ κίττοιχοι τῆς οἰκίας ἐκείνης δὲν ἐπιτρέπετο νὰ φάγουν αὐτὸ ψημένο «κεθιά», ἢ νὰ κάψουν αὐτὸςσεφλα, διὰ τὰ μὴ «ψθοῦν τὰ πλάκια μὲς' στ αὐτὸ» καὶ δὲν κατορθώσων νὰ ἐκκολαφθοῦν.

Μερικοὶ ὅταν ἐκλωσσοῦσε ἡ ὄρνιθα καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὴν καθίσουν στ' αὐτὰ, ἐπίστευαν ὅτι ἂν κατόρθωναν νὰ κάμουν τὸν παπᾶ νὰ σταθῇ κατὰ τὸ δάστημα τοῦ ὄρνιθος χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν αἰτίαν, τότε ὄλα τὰ αὐτὰ θὰ ἔβγαϊναν πουλιά, χωρὶς κανένα νὰ χαλάσῃ.

Κάποτε ἡ ὄρνιθα χωρὶς τὰ φανερώσῃ ὅτι θὰ κλωσίσῃ διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς μεταβολῆς τῆς φωνῆς της, ἐξέλεγε φωλεὰν τῆς ἀρεσκείας της, εἰς παράμερον μέρος τῆς αὐλῆς, τοῦ σταύλου ἢ τοῦ ἀχυρῶνος, ὅπου ἐγέννα καὶ ἐπώαζεν. Εἰς μάτην τὴν ἀνεζήτει ἢ νοικοκυρά. Μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας, ὅτε πλέον ἐνομιζέτο ὅτι «τν ἔφαγε ἢ γιτόνισσα» ἢ «τνε πῆρε τὸ καρτάλι» ἢ «ξενομίσκε καὶ πάει» καὶ πᾶσα ἐλπίς ἀνευρέσεώς της ἐξέλιπεν, παρουσιάζετο ὑπερήφανος μὲ τὰ χαριτωμένα πουλάκια της.

Ὅταν μία ὄρνιθα ἐκλωσσοῦσεν εἰς ἀκατάλληλον ἐποχὴν καὶ ἤθελεν νὰ τὴν ἀναγκάσων νὰ ξεκλωσίσῃ, τὴν ἐβουτοῦσαν μέσα εἰς κρύον νερόν, ἔβγαζαν καὶ ἐν πούπουλον ἀπὸ τὴν οὐρὰν της καὶ τὸ ἐπερνοῦσαν διὰ τῶν ρωθῶνων της, ἔπειτα δὲ τὴν ἐνέκλειον ὑπὸ κενὸν κοφίνιον, ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἄνευ τροφῆς. Ἐὰν δὲν διορθώοντο, τὸ βάπτισμα ἐπανελαμβάνετο.

Μόλις ἐσηκῶντο ἢ κλώσσα ἀπὸ τὴν φωλεὰν μὲ τὰ πουλάκια της, πρὶν τὴν ἀφήσων νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν αὐλήν, ἔσημάδευαν αὐτὰ κόπτοντες τὸν ὄνυχα ἐνὸς τῶν δακτύλων τοῦ ἑτέρου ποδός, διὰ τὰ μὴ ἀνακατευθοῦν μὲ τὰ πουλιά τῆς γαιτονιαῆς καὶ χαθοῦν.

Τὰ κοτόπουλα ἅμα φθάσων εἰς ἡλικίαν ν' ἀποχωρισθοῦν τῆς μη-

τρος των, «νά τ' ἀφήκι ἡ κλώκα», χωρίζονται εἰς διάδας καὶ μαλλώνοντες ὅπως οἱ πετεινοί. Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Τρώγαι σὰ δὲ πετραράκια», λεγομένη ὅταν τ' ἀδέλφια φιλονεικοῦν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἐγγὺς εἶναι ἡ διάλυσις τῆς οἰκογενεῖας ἐκείνης.

Τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐπωλοῦντο εἰς καλὴν τιμὴν. Ὀλίγα δὲ ἐφυλάττοντο πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν γηραιότερων ὀρνίθων καὶ τοῦ πετεινοῦ, ὁ ὁποῖος ἅμα ὑπερέβαινε τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀντικαθίστατο δι' ἄλλον, σφραζόμενος κατὰ κανόνα τὴν ἡμέραν τοῦ Προφήτου Ἡλία, 20 Ἰουλίου. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία: «Κότα πίτα τὸ Γενάρ, κόκορο τὸν Ἀλωνάρ».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρῶϊμα πουλιὰ τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Μαρτίου, ἔβγαζαν καὶ τὰ λεγόμενα «ὑστερνά», ἢ «αὐγουσιάτκα», διότι τὸν Αὐγουστον ἔβγαζαν. Ταῦτα ἐπωλοῦντο τὸ Σαραντάμερο, ἀλλὰ δὲν ἐθεωροῦντο κατάλληλα διὰ «δαμουζλ-ήκι», ὅπως τὰ πρῶϊμα.

Ἀπὸ τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐφύλατταν μερικὰ πετεινάκια διὰ καπνίασμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο κατ' Αὐγουστον. Τὸ καπνίασμα ἦτο ἔργον τῆς μαμῆς, ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένης ὑπὸ τῆς νοικοκυραῖς. Ἡ μαῖα κρατοῦσα τὸ πετεινάκι διὰ τῆς ἀριστερῆς χειρὸς, ἀπὸ τῶν ποδῶν, μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, τὸ ἔσφιγγε μεταξὺ τῶν γονάτων τῆς, καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐξεπουπούλιζε τὸ μαλακὸν μέρος τῆς κοιλίας του. Ἐπειτα ἔλκουσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ χαλαρὸν δέρμα τοῦ ὑπογαστρίου, ἔτεμνε τοῦτο διὰ τοῦ ξυραφίου, καὶ κώνουσα τὸν μεσαῖον δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἐκστατικοῦ πτηνοῦ, ἀπέσπα ἀπὸ τῆς ράχιδος του τὰ «γορόλια» του καὶ τὰ ἔβγαζε. Ἐπειτα ἔραπτε τὴν τομὴν διὰ βελόνης καὶ κλωστῆς, ἐπισπύλωνε τὴν πληγὴν μετὰ στήλην, ἀπέκοπτε τὸ «τοβαρωτό» μέρος τοῦ λειοῦ, τὸ ἐστάκτωνε διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν αἱμορραγίαν, ἀπέσπα τὰ μεγάλα πτερὰ τῆς οὐρᾶς, καὶ ἄφηνε τέλος τὸ δυστυχημένον πετεινάκι νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐὰν μέχρις ἐσπέρας τὸ ζῶον συνήρξει ἀπὸ τοὺς φορτικοὺς πόνους καὶ ἔτρωγεν, ἦτο σημεῖον ὅτι ἡ ἐγγείρησις ἐπέτυχε, τὸ «καπὸνὶ γένικε». Ἐὰν ὅμως ἐκάθητο συμμαζεμένον ἀκίνητον καὶ μελαγχολικόν, ἦτο φανερόν ὅτι εὐρίσκετο εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, καὶ διὰ νὰ προλάβουν τὸν θάνατόν του τὸ ἔσφαζαν καὶ τὸ ἐμαγεύον.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ καπνία, ἐπίστευαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰ καπνιάσουν «στ γιόμς τ φεγαριοῦ, γιὰ νὰ γιομώσ-νε καὶ νὰ παχαίν-νε σὰ δὲ γρουνάκια». Δηλαδή διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ σχετικὴ ἐγγείρησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τῆς σελήνης, διότι ἂν ἴγνιτο μετὰ τὴν πανσέληνον, «στ σῶς τ φεγαριοῦ», τότε «σῶντανανε καὶ δὲ ἡρόκοβαν». Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἐφρόντιζαν νὰ μὴ εἶναι πετεινάκια πολὺ μεγάλα, διότι δὲν ἀντέχουν εἰς τοὺς σκληροὺς πόνους, οὔτε καὶ πολὺ μικρά, διότι τότε τὰ νεφρά των δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, καὶ ἡ μαμὴ μὴ δυνα-

μὲν νὰ τὰ διακρίνῃ διὰ τῆς ἀφῆς, δὲν κατώρθωνε νὰ τὰ ἀποσπάσῃ. Μετὰ τὸ καπνίασμα τὸ τοιοῦτο πετεινάκι, ἂν καὶ εἶχε τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τοῦ καπνιοῦ, δηλαδή τὸ κομμένο λειοῦ, καὶ τὴν μαδημένη οὐρά, ἐξηκολούθει ὅμως νὰ εἶναι τέλειος πετεινός.

Συνήθης ἦτο ἡ ἀπειλὴ τῆς μαμῆς πρὸς τὰ ἄτακτα παιδιὰ: «Νὰ κάτσης καλά, γιατί τώρα σὲ κάμνω καπὸν!». Εἰς πίστωσιν δὲ τῶν λόγων τῆς ἔβγαζε ἀπὸ τὴν τσέπη τῆς τὸ ξυράφι, εἰς τὴν θέαν τοῦ ὁποῖου οἱ μικροὶ ἐφηναν πανικόβλητοι.

Τὰ καπνία τὰ «ἐκλειναν» ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου μέχρι τῶν Χριστουγέννων ἢ καὶ ἀργότερον ἀκόμη, εἰς ἰδιαιτέρον ὀρνιθῶνα καὶ τὰ ἔτρεφαν μετὰ ἀραβόσιτον, διὰ νὰ παχυνθοῦν. Μετὰ τὴν πάχυνσιν, ἔφθαναν μέχρι βάρους 3 ὀκάδων. Τὸ κρέας των ἐθεωροῦντο πολὺ νόστιμον, τὸ ἔτρωγαν δὲ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις «δνομασίες, ἀρβῶνες, βαφτίσια, Πρωτοχρονιά, Ἀποκοπή» καὶ τὰ ὅμοια.

Ἡ ὀρνιθα καὶ τὸ καπὸν, ἐμαγεύοντο κατὰ διαφόρους τρόπους. Μετὰ σπανία, μετὰ λάχανα, μετὰ πρᾶσσα, μετὰ ροβύθια, μετὰ τὸ ρύζι, σπανίως ψητὰ εἰς τὴν «σκάρα», πολλάκις δὲ παραγεμιστὰ μετὰ ρύζι, σταφίδες καὶ κουκουνάκια, ἢ τσιγαριστὰ, τηγασμένα μετὰ βούτυρον τοῦ γάλακτος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔδεσμα ἐθεωροῦντο πολὺ νόστιμον, μάλιστα, ἐὰν μετὰ τὸ τηγασίμα ἀφήντο τὸ πτηνὸν νὰ σιγοβράσῃ μετὰ τὸ «ζιμί τ» ἢ «μετὰ λίγδα τ». Ἀπὸ τούτου ἔμειναν αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Δὲ βράζ μετὰ ζιμί τ», λεγομένη διὰ τὸν πολυπράγμονα τὸν ἀναμειγνυμένον εἰς ξένας ὑποθέσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου καταντῶντα ἀνεπιθύμητον. Σημαίνει δὲ: δὲν περιορίζεται εἰς τὰς ἰδικὰς του ὑποθέσεις καὶ μερίμνας τοῦ βίου. Ἀκόμη σημαίνει καὶ ἤρχισε νὰ ἐρωτοτροπῇ. Ἐπίσης ἔμεινεν ἡ ἄλλη παροιμία: «Μετὰ λίγδα τ τσιγαρίζεται», λεγομένη ὅταν ἐρωτοῦν νὰ πληροφορηθοῦν περὶ γνωστοῦ προσώπου, εἰς ποίαν οἰκονομικὴν κατάστασιν εὐρίσκεται, καὶ σημαίνουσα ὅτι μόλις κερδίζει τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα. Ἐπίσης καὶ ἡ ἑτέρα: «Ἐγὼ γιὰ τὸ χατήρ σ, κι ὀρνιθα τσιγαριστὴ τρώω», λεγομένη εἰρωνικῶς εἰς τὸν ἐρωτῶντα ἂν θὰ σπεύσωμεν εἰς ἐπικουρίαν του, κατὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἢ βαρὴν ἄθλον, καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν σκοπεύομεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ πουλάδα καὶ τὸ πετεινάκι ἐθεωροῦντο ὡς ἐλαφρὸν φαγητόν, κατάλληλον διὰ τὰς θερμοῦς ἡμέρας τοῦ καλοκαιρίου, καὶ τοὺς στομάχους τῶν ἀσθενῶν. Ἡ δύο ὅμως καὶ τριῶν ἑτῶν κότα ἐθεωροῦντο κατάλληλον φαγητόν διὰ τὸν χειμῶνα, πρὸ πάντων διὰ τὸν νόστιμον ζωμόν. Ἀπὸ τούτου ἡ ἄλλη παροιμία: «Ἡ παλιά ἡ ὀρνιθα ἔχῃ τὸ ζιμί», ἢ λεγομένη ὡς δικαιολογία ὑπὸ τῶν νυμφευομένων μεγαλυτέραν ἑαυτῶν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἡ τοιαύτη γυνὴ ἔχει περισσοτέρας καὶ καλυτέρας γνώσεις περὶ οἰκοκυρικῆς καὶ ἐπομένως καλύτερον θὰ περιθάλλῃ καὶ ἱκανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συζύγου τῆς.

Κατά την Πρωτοχρονιά μετά το ξεκοκκάλισμα του καπονιού ή της κότας, ο πρεσβύτερος της οικογενείας έπερνε το καράβι και εδιάβαζε επ' αυτού το μέλλον. Έάν το καράβι ήτο χονδρόν και σκοτεινόν «γιομάτο», εσήμαινε ότι ή οικογένεια θά διήρχετο το νέον έτος έν αφθονία των ύλικών αγαθών. Έάν όμως ήτο λεπτόν και διαφώτιστον «άδειο», εσήμαινε ότι θά διήρχοντο το νέον έτος έν στενοχωρία. Έάν το καράβι ήτο ίσιο, άμφοτέροι οί σύζυγοι ήσαν πιστοί και ειλικρινείς προς άλλήλους. Έάν τυχόν ή κατωτάτη άκρα αυτού εκκλινεν όλίγον προς τά δεξιά, ο σύζυγος δέν ήτο ειλικρινής, αναλόγως του βαθμού της κλίσεως. Έάν ή κλίσις ήτο προς τ' άριστερά ή άπιστία άνεφέρετο εις την σύζυγον. Πολλάκις δέ ήρχιζαν από της τραπέζης τά παράπονα και αι άντεγκλίσεις, αι όποια ένίστε κατέληγαν εις λυπηρά έπεισόδια.

Με το κόκκαλον της κλειδός, τις γιάδες έπαιζαν το γνωστόν παιγνίδιον.

Η ευχή των παιδιών, όταν έψαλλον τά κάλαντα της Πρωτοχρονιάς εις το ευχάριστον φαγητόν της όρνιθος αναφέρεται :

Φάγατε σεις τόν Πετεινό νά φάτε και την κότα
δόστε και μās τόν κόπο μας, νά πάμε σ' άλλη πόρτα.

Τήν όρνιθα οί χωρικοί έτρωγαν κατ' έξαιρέσειν «μέ το χέρ» χωρίς περόνη. Έσυνήθιζαν δέ νά λέγουν, άν και όλίγοι μόνον το έπίστευαν, ότι οί άνδρες πρέπει νά τρώγουν τους μηρούς δια νά περπατούν γρήγορα και έχουν γερά πόδια, και το στήθος, δια ν' άντέχουν εις το κρύο τόν χειμώνα, τά παιδιά νά τρώγουν τόν λαιμόν και τās πτέρυγας δια νά ψάλλουν και πετούν εις τά έργα των, και αι γυναίκες νά τρώγουν τά σπλάγχνα και το «βιζδίκι» δια νά προτιμούν νά μένουν οίκαδε προς περιποίησιν της οικογενείας, άντι νά περιφέρωνται εις τās γειτονικάς οικίας φλυαροῦσαι.

Τήν όρνιθα μετά το «ξεπουπούλισμα» την «έτσουρούφιλιζαν» δηλαδή την έπερνούσαν επάνω από φλόγαν, δια νά καοῦν αι τρίχες του σώματός της, έπειτα την «έξεδάριάζαν», την έκομματίαζαν, την έπλεναν και τέλος την έμαγειρευαν.

Μέλη του σώματος της όρνιθος διέκριναν μη έσθιόμενα μέν την «γάγα», τά πουπλά, τ' άδερα, τη σγάρα, το g-ηγρ-ηλιάνο, τη γωλοτρουπίδα, τά βιβίκια, τά ποδάρια και από τά κόκκαλα το καράβ, τς γιάδες, τά πλευρά. Τά λοιπά ώνομάζοντο κόκκαλα τ λαιμού, τ ποδαριού κλπ. Έσθιόμενα δέ μέλη διέκριναν το κεφάλι, το λαιμό, τά τζέργια, τη σπλήνα, τό κρομμύδ, ή κοιλοπάτ, το στουπί, τά φτερά, τς κουπάνι, τ' άλματζίκι, το βιζδίκι, τ βέτσα και τλίγδα.

Από το ξεπουπούλισμα της όρνιθος προήλθεν ή παροιμιώδης φράσις : «Τόν έβγανε πουπούλι», λεγομένη από τά παιδιά όταν έπαιζαν χάνδρες, καρύδια, φουντούκια και τά όμοια και εκέρδιζαν όλα τά του αντιπάλου

των. Έσήμαινε δέ τόν άφησε γυμνόν ώς όρνιθα χωρίς πουπούλα.

Από την συνήθειαν ταύτην των όρνιθων ώνόμασαν «όρνιθοτυφλιάν» την ασθένειαν, κατά την όποιαν ο άνθρωπος μόλις δύση ο ήλιος δέν βλέπει και περπατεί ψηλαφών ώς τυφλός.

Αι όρνιθες κοιμῶνται πολὺ ένωρίς, διότι και ένωρίς έγείρονται. Έκ τούτου ή παροιμιώδης φράσις : «Κιμάται με τς όρνιθες», λεγομένη επί των ένωρίς κατακλινομένων. Έπισης αι όρνιθες μη έχουναι ιδιαιτέραν ούρηθραν, όπως τ' άλλα ζώα δέ φαίνονται ούροῦσαι ποτέ. Έκ τούτου ή παροιμιώδης φράσις : «Έσὺ ακόμα δέ ξέρς από που κατρεί ή όρνιθα», λεγομένη ειρωνικῶς εις τους καυχόμενους ότι έχουν πολλὰς γνώσεις, και σημαίνουσα, ότι δέν γνωρίζεις οὔτε τά πασίγνωστα.

Εις την γλώσσαν των νηπίων ή μέν όρνις έλέγετο το «βλιβλί», το αυγόν της «το κοκό» το κρέας «το ταιτσι» και ο πετεινός «κουκουρίκος».

Κάθε «κιμάς» ειχε και τόν αλέκτωρά του. Η έλλειψις αλέκτωρος έθεωρείτο μία των αιτιών του ξενομίσματος των όρνιθων. Δια τούτο μόνον μία πολὺ ιδιότροπος οικοκυρά έθεώρει αυτόν παράσιτον και δέν «κράτγε» μία πολὺ πετεινός. Γενικῶς όμως ο πετεινός έθεωρείτο ως «μιά παρηγοριά του σπιτιού». Αυτός με το λάλημα του ανήγγελε την έλευσιν της αύγης, και έξύπνα τόν γεωργόν, δια νά μεταβή ένωρίς εις τόν άγρόν, και την οικοδέσποινα νά «άρμείξ τά πράματα». Αυτός ήτο το δραστικώτερον όπλον κατά των καλικαντζάρων, στοιχειών, νηρηίδων, και ξωτικῶν έν γενεί. Διότι εις μόνον το άκουσμα της φωνής του πάντα ταῦτα διεσκορπίζοντο και έξηφανίζοντο. Αυτός με το «πάρωρο» λάλημα του προέλεγε την μεταβολήν του καιρού. Δια τούτο εις την εκλογήν νέου πετεινού πολὺ έβάρυνεν ή δύναμις και το μακρόσυρτον της φωνής του, περισσότερον και από τά μεγάλα πληκτρα, τά μακρὰ λειριά και το ώραϊον πτέρωμα. Με το λάλημα του πετεινού οί πατέρες μας καθώριζαν τόν καιρόν των διαφόρων γεγονότων της ήμέρας. «Βγήκαμ αλλάλιτο ρνίθ» στο δρόμο, εσήμαινε ότι και το «προτου φωνήση ο αλέκτωρ» του Ευαγγελίου. «Όδε βήκαμε στο χωριό, κείνι τν ώρα λάλιγανε τά ρνίθια». Διότι εις εκείνην την εϋλογημένην εποχήν τά ωρολόγια ήσαν σπάνια, και ή φωνή του αλέκτωρος όπως και τά ούράνια σώματα ήσαν οί μόνοι γνωμίονες οί καθορίζοντες τās ώρας της ήμέρας και της νυκτός.

Ο αλέκτωρ έλαμβάνετο ως παράδειγμα αυστηροῦ οικογενειάρχου, διοικούντος καλῶς τά του οικου του. Τούτο φαίνεται από την παράδοσιν περι του ανθρώπου, οστις ήννοεί την γλώσσαν των ζώων, και κατά την επακολοθησασαν δυστροπίαν της συζύγου του, ο πετεινός, δια της συμβουλής του εξήγαγε αυτόν της δυσκόλου θέσεώς του. Γενικῶς όμως ο πετεινός δέν έθεωρείτο έξυπνος, όπως δεικνύουν και αι παροιμιώδεις φρά-

σεις : «Εἶναι πετνόμυαλος» καὶ «Φόρτωσε τὴ γνώσ τ στο βετνό», ἰσοδυναμοῦσαι μὲ τὸ «εἶναι ἀνόητος».

Ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τῶν συνηθειῶν τοῦ ἀλέκτωρος προήλθον αἱ παροιμίαι : «Κάθε πετνός στ γουπριά τ λαλεῖ», σημαίνουσα ὅτι ἕκαστος εἰς τὸν γνωστόν του κύκλον δεικνύει τὴν διαγωγὴν του, καὶ λεγομένη πρὸς ἐξήγησιν τοῦ διατι ἀνθρώποι ἐγνωμένης πρωτοβουλίας καὶ δράσεως σιωτῶν ὅταν χρειάζεται ἡ συμβουλή των ἢ λαλοῦντες δὲν εἰσακούονται. Ἐπίσης ἡ ἄλλη παροιμία : «Ὁ καλὸς ὁ πετνός, σ ὅποια κουπριά τ ἀνέβ λαλῆ», σημαίνουσα ὅτι ὁ πολυμήχανος δὲν ἀποθαρρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ταχέως, λεγομένη δὲ διὰ τοὺς προοδευόντας εἰς πάντα κλάδον ἐργασίας.

Πολλάκις κατὰ τὰς μικρὰς νύκτας τοῦ καλοκαιριοῦ συνέβαινε ὁ πετεινός νὰ λαλήσῃ πάρορα, εἰς ἔνδειξιν τῆς μεταβολῆς τοῦ καιροῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν φωνὴν τοῦ πρώτου ἠκολούθουν αἱ φωναὶ τῶν ἄλλων πετεινῶν τοῦ χωριοῦ, ὁ χωρικός ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐξυπνήσῃ ἔνωρις διὰ νὰ μεταβῆ εἰς μεταφορὰν τῶν δεμάτων τοῦ σίτου ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ εἰς τὸ ἀλώνιον, καὶ ἡ οἰκοδόμοισα ἢ ὅποια «εἶχεν ἔννοια» νὰ σηκωθῆ ἔνωρις διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον διὰ νὰ μαζέψῃ καὶ μεταφέρῃ «σακμινόπλα» πρὸς διατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων τῆς, νομίζοντες ὅτι ἐξημέρωσεν ἔσηκωνοντο καὶ ἠτομιάζοντο. Ὅταν ὅμως ἐξήρχοντο εἰς τὴν αὐλὴν κατεννῶσαν τὴν ἀπάτην των ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τῶν ἀστέρων. Μὴ ἔχοντες ὅμως ὠρολόγιον ἔκριναν καλὸν νὰ περιμεινουν ὀλίγον ἔως νὰ χαράξῃ καὶ ὅμως τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο ἐφαίνετο ἀτελείωτον, καὶ ἡ αὐγὴ χρονίζουσα. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία : «Ὅπ λαλοῦν πολλοὶ πετνοὶ ἀργεὶ νὰ ξερωῶσ», σημαίνουσα ὅτι ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐνιαία διεύθυνσις, ἡ ἐπιχείρησις γὰρ ἀγχεῖ. Τοῦτο πιθανὸν νὰ ἔχη σχέσιν καὶ μὲ τὴν ἄλλην συνήθειαν τοῦ πετεινοῦ, τοῦ νὰ μὴ ἀνέχεται τὴν παρουσίαν ἄλλου ἀλέκτωρος εἰς τὴν περιφέρειαν του καὶ μετὰ τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ νὰ διαλαλῇ τὴν νίκην του, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλος του ἀπαντᾷ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἰδικῆς του κουπριάς.

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ πουλερικά ἀλλάζουν πτέρωμα τὴν ἔλεγον «μούτεμα» καὶ «οἱ ὄρνιθες μούτεμαν».

Ἀρρώστειες εἰς τὰς ὄρνιθας διέκριναν ὀλίγας. 1) Τὸ ψείριασμα, τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύετο διὰ τῆς στάκτης, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἄφιναν τὰς ὄρνιθας νὰ κυλισθοῦν. 2) Ὁ αὐγοφάς, ὅστις κατὰ τὴν πεποίθησιν τῶν γυναικῶν ἦτο ἀνάπτυξις ἰδιαίτερου ἐντέρου, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆρχετο τὸ αὐγὸν πρὶν καλυφθῆ ἀπὸ τὸ κελυφός του, καὶ διελύετο. Ἡ ἀσθένεια ἐθεωρεῖτο ἀνίατος. 3) Ἡ δυστοκία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας δὲν κατόρθωνεν νὰ γεννήσῃ. Τότε προσεκαλεῖτο ἡ μαμὴ καὶ ἂν ἡ ἐπέμβασις τῆς δὲν ἐπετύγχανεν ἡ ὄρνιθα ἐσφάζετο. 4) Ἡ τσίφνα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἔβηχε, ἐπίστευαν δὲ ὅτι κάποιο κοκκαλάκι ἀναπτύσσε-

ται ὑπὸ τὴν γλῶσσάν της, καὶ ἂν κατορθώσουν νὰ τὸ βγάλουν θεραπεύεται. Συνήθως ὅμως ἡ νόσος αὕτη ἦτο ἀνίατος. 5) Ψόφος ἐλέγετο πᾶσα ἄλλη ἀσθένεια τῶν ὄρνιθων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθνησκαν ὁμαδικῶς, καὶ διὰ νὰ τὰς σώσουν ἐφαίνετο εἰς τοὺς χωρικούς ἀδύνατον.

Ἡ ὄρνιθα «κακαρίζανε», ὁ δὲ πετεινός «λάγγιγε». Ἐν ποτὲ καμμία ὄρνιθα κατόρθωνε νὰ τὸν μιμηθῆ καὶ νὰ λαλήσῃ «σά βετνός», ἐπλήρωνε τὸ κατόρθωμά της διὰ τῆς κεφαλῆς της. Ἡ τρομαγμένη ὄρνις ἠκούετο φωνάζουσα »κὰθ κὰθ κὰθ», ἢ δὲ γεννήσασα »κόκο κόκο δάκο». Ὁ πετεινός ἠκούετο νὰ λαλῆ »κοκκουρίκο» καὶ τὰ πουλάρια »τίσιου τίσιου». Ἡ κλῶσσα ἐφώναζε »κλὼκ κλὼκ» ἢ »κλου κλου» καὶ ἐν περιπτώσει κινδύνου »κ-ήρη», τὰ δὲ μικρὰ της, ὅταν ἐπεινοῦσαν ἢ ἔχαναν τὴν μητέρα των ἀρρωστοῦσαν ἠρχίζαν νὰ «τσιάζνε».

Τὴν ὄρνιθα, ἡ ὁποία ἐλάλησεν ὡς πετεινός, ἀφοῦ τὴν ἔσφαζον τὴν ἐκλούσαν ἀπὸ τὴν σκιάαν πρὸς τὴν θύραν. Καὶ ἂν μὲν ἦρχετο ἢ κεφαλή της πρὸς τὴν θύραν ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἀπῆλθεν. Ἐν ὅμως οἱ πόδες της, ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἐπέμενε νὰ εἰσέλθῃ.

Ἀυγά.— Ἡ αὐγὰ ἦσαν ἀπαραίτητα εἰς πολλὰς περιστάσεις τοῦ βίου. Αὐγὰ ἔτρωγαν οἱ ἀσθενεῖς. Αὐγὰ ἐφίλευαν τὸν ξένον ἐπισκέπτην. Αὐγὰ ἔδιδαν εἰς τὸ παιδί τὸ περιφέρων τὴν χελιδόνα, κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου. Αὐγὰ εἰς τὸ παιδί ποῦ ἔψαλλε τὸ τραγοῦδι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν Μεγάλην ἢ Κόκκινην Πέμπτην. Αὐγὰ κόκκινα εἰς τὸν ἀγελάρι, τὸν κατσιαῖ, τὸν βεχτοῦ, τὸ δάσκαλο, τὸν παπὰ καὶ κάθε συγγενικὸ παιδί κατὰ τὸ Πάσχα. Αὐγὰ ἔβαζαν εἰς τὴν σούλαν καὶ τὶς πίτες. Αὐγὰ διένεμεν ὁ παπὰς κατὰ τὴν Δευτερανάστασιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἀκόμη τ' αὐγὰ εἰς τὸ χωριό, ἦσαν ὅπως τὰ κέρματα τῶν νομισμάτων εἰς τὰς πόλεις. Πάντοτε ἦσαν δεκτὰ ἀπὸ τοῦς παντοπόλας τοῦ χωριοῦ εἰς τὴν τρέχουσαν ἀξίαν των, καὶ ἡ νοικοκερὰ ἠδύνατο κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ν' ἀγοράσῃ «δὐὸ αὐγοῦ λάδ» νὰ βάλῃ εἰς τὰ φασούλια της ἢ «ἐνοῦ αὐγοῦ ἐλιές» νὰ δώσῃ εἰς τὰ πεινασμένα παιδιὰ της ἢ «δὐὸ αὐγοῦ ζάχαρ» νὰ ψῆσῃ καφὲν διὰ τὸν ἀπροσδόκητον ἐπισκέπτην.

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς 40 ἡμέρας τῆς νηστείας τοῦ Σαραντάμερου, τὰς 50 τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, τὰς 15 τοῦ Δεκαπενταύγουστου, καὶ τὰ 75 Τετραδοπαράσκεια κατὰ τὰ ὁποῖα ὄλει ἐνήστευαν, μόλις τὰς 180 ἡμέρας τοῦ ἔτους ἐπετρέπετο ν' ἀρτυθοῦν. Πολλοὶ ὀλίγοι ἐτήρουν τὴν νηστείαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, διότι συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ θερισμοῦ, ὁπότε ἡ κατάλυσις συγχωρεῖται, διότι κατὰ τὴν παροιμίαν : «Θέρος τρύγος πέλεμος». Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ χωρικοὶ ἀρτύνονταν δὲν ἔτρωγαν αὐγὰ καὶ κρέας, ἀλλὰ λαδερὰ φαγητὰ ὡς οικονομικώτερα. Τὰ αὐγὰ

λοιπὸν ἐθεωροῦντο τροφή ἐκλεκτή, ὅπως καὶ τὸ κρέας, καὶ αὐτὰ προσεφέροντο εἰς τὸν εὐπρόσδεκτον ἐπισκέπτην.

Τὰ αὐτὰ ἐτρώγοντο κατὰ διαφόρους τρόπους. Εἰς τοὺς ἀρρώστους ἐδίδοντο διαλελυμένα μέσα εἰς τὸ γάλα καὶ ἐθεωροῦντο πολὺ εὐγευστον ποτόν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ πονηλοῦ τοῦ γάλα ἐκθειάζεται. «'Απ' ὅλα ἔχι ὡς καὶ τοῦ πλοῦ τοῦ γάλα». Οἱ ὑγιεῖς δὲ τὰ ἔτρωγαν »κεβάπ», ψητὰ μέσα εἰς τὴν φάβωλη, ὅτε συνήθως ἔσκαναν καὶ ὀλίγον τι ἐξήρχετο τοῦ κελύφους καὶ προσεκολλᾶτο ἐπ' αὐτοῦ. Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία »Σκάνης αὐτό, γὰρ χύνεσαι ;», λεγομένη ὅταν μᾶς ἐρεθίζουν διὰ τῶν πεισματικῶν λόγων, καὶ σημαίνουσα ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπομείνῃ τις τοιαύτην καταφανῆ ἀναιδείαν ἢ προπέτειαν. Ἄκόμη τὰ αὐτὰ ἐτρώγοντο »βραστάς», βρασμένα μετὰ τὸ «τσέφλιο» ἐντὸς ζέοντος ὕδατος. Ταῦτα διεκρίνοντο εἰς τρία εἶδη «ρουρτά», «μελίτα» καὶ «ξερά», ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ στερεοποιήσεως τῶν διὰ τοῦ βρασμοῦ. Ἄκόμη ἐτρώγοντο »αὐγομάτια», τηγανισμένα μέσα εἰς βούτυρον, καὶ »κουκλωτά», βρασμένα χωρὶς κέλυφος ἐντὸς ζέοντος ὕδατος, ὁπότε ὁ κρόκος ἐκουκλώνετο πανταχόθεν μετὰ τὸ ψημένο ἄσπράδι. Ἄκόμη ἐτρώγοντο »τριμμένα» μετὰ βούτυρο καὶ κρομμύδι καὶ »σφουγάτο» μετὰ »μυρωδιά», λαροδί ἢ »σκέτο».

Ἐπὶ τῶν χωριανῶν ἐπιδιδόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν αὐγῶν, περισσότεροι ὅμως ἦσαν οἱ ξένοι «τσερτσῆδες» οἱ ὅποιοι περιορχόμενοι τὰ διάφορα χωρία, διήρχοντο τακτικὰ καὶ ἀπὸ τὸ Πετροχώρι κατὰ τὴν μετὰ βασίαν τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὸ χάρι ἐξεφόρτωναν τὰ «καφάσια» μετὰ τὰ πουλερικά καὶ τὰ αὐτὰ, «ἀπόλναγαν» τὰς ὄρνιθας εἰς τὸν ἐπιτοῦτο ὄρνιθῶνα, διὰ νὰ τὰς ταγίσουν καὶ νὰ «ξανασάνουν», καὶ ἐδίωλεζαν τὰ τυχὸν σπασμένα ἢ σκασμένα αὐτὰ, μετὰ ἀπὸ τὰ κλωβία.

Τὰ αὐτὰ τῆς ὄρνιθος ἐλέγοντο «ὄρνιθίτικα», τῆς πάπιας «παπίτικα», τῆς χήνας «χινίτικα» καὶ τῆς κούρκας «μισοίτικα».

Ἐνίοτε οἱ «τσερτσῆδες» περιέπιπτον εἰς ληστίας, καὶ διὰ τὸ ἀποφύγον τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν πιθανὸν θάνατον, ἀπέκοπτον τὰ σχοινιά τὰ συγκολληθέντα τὰ κλωβία ἢ τὰ κοφίνια, τὰ ἄφηναν νὰ πέσουν, διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ διαφύγουν τὴν σύλληψιν. Ἀπὸ τοιούτου τινος περιστατικοῦ θὰ ἔχη μείνει ἡ παροιμία «Ἐχασε τ' αὐτὰ καὶ τὰ καλάδια», λεγομένη ἐπὶ τῶν διεληθόντων διὰ τρομεροῦ κινδύνου καὶ πανικοβληθέντων, σημαίνουσα δὲ κατετρόμαξε.

Μετὰ πόσῃν λαχτῶραν ἐπερίμεναν τὰ παιδιὰ νὰ φάγουν τὸ κόκκινο αὐγὸ δεικνύει τὸ παιδικὸν ἀσμάτιον τῶν Βαΐων :

Βάγια βάγια τῶ Βαγιῶ,
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό,
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακή,
τρῶνε κόκκινο αὐγὸ.

Ἡ δὲ ὑπόσχεσις τῶν μητέρων «Θὰ σὲ δώκω καὶ κοκό», ἦτο ἀρκετὴ νὰ καταπραΰνῃ τὰ δυστροποῦντα παιδιὰ καὶ νὰ τὰ καταπέσῃ «νὰ κάτσανε καλά».

Τὴν ἐκτίμησιν τοῦ αὐγοῦ ὡς ἐκλεκτῆς καὶ εὐαρέστου τροφῆς ὑποδεικνύει καὶ ἡ συνήθεια νὰ βουλώνουν τὸ στόμα μετὰ τὸ αὐγὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἄποκρῶν καὶ νὰ τ' ἀνοίγουν πάλιν μετὰ τὸ αὐγὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Εἰς τοῦτο δὲ ἀναφέρεται καὶ τὸ σύνθημα ἀνέκδοτον τῆς γυναικός, ἢ ὅποια εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ἔδωσεν ἑλπὴς καὶ ψωμί νὰ φάγῃ εἰς τὸ χωράφι, ἐνῶ ἐκεῖνη ἐπεφυλάχθη «νὰ πιροζεματίσῃ τὸ λαιμὸ τς μετὰ καναδὸ αὐγάκια μετὰ τὸ βούτυρο».

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς περισσεΐας τῶν αὐγῶν ὑπερθυμίζει καὶ ἡ λέξις «αὐγατῖω» σημαίνουσα περισσεύω, μεταβατικῶς καὶ ἡ «αὐγαταίνω» σημαίνουσα τὸ αὐτὸ ἀμεταβάτως. Καὶ ἡ παροιμία : «Τ' αὐτὰ δὲ δ' ἄλωγέγε», σημαίνουσα ὅτι δὲν εἶναι ἀφθονα ὅπως τὰ σιτηρὰ εἰς τὸ ἄλωνα, ἀλλὰ δυσἀπόκτητα, λεγομένη δὲ εἰς τοὺς ζητούντας συχνάκις δανεικά.

Τὸ αὐγὸ ἐθεωρεῖτο ὡς κάλλιστος μεζὲς διὰ τὸ κρασί. Ἀπὸ τούτου δὲ καὶ ἡ παροιμία :

Αὐγὸ θυμθῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ μοίης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ διῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πιάης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ φᾶς, νὰ πιῆς κρασί.

Μεγάλη ἦτο ἡ φροντίς τῆς οἰκοκυρῆς νὰ ἐπιτύχῃ καλὴν βαφήν διὰ τ' αὐτὰ τοῦ Πάσχα, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία : «Μετὰ τς πορδὲς δὲ δὴ βάφνε τ' αὐτὰ», λεγομένη εἰς τοὺς κανχηματίας καὶ σημαίνουσα ὅτι διὰ νὰ βάφῃ αὐτὰ πρέπει νὰ μεταχειρισθῆς τὴν κατάλληλον βαφήν, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς πᾶν ἔργον χρειαζεται κόπος, οἱ κενοὶ λόγοι δὲν ὠφελοῦν.

Τὸ πρῶτον αὐγὸν τῆς Μεγάλης Πέμπτης τὸ ἐφύλαττον εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς οἰκίας, καὶ ἐν περιπτώσει καταγίδος τὸ μετεχειρίζοντο ὡς ἀλεξίκακον, ρίπτοντες αὐτὸ εἰς τὴν αὐλὴν νὰ σπάσῃ, νὰ σκορπισθῇ, διὰ νὰ σκορπίσῃ καὶ τὸ κακὸν.

Ἐὰν εἰς τὸν χωρικὸν ἔκαμναν μάγια καὶ διέφερον, ὁ καλύτερος τρόπος ἦτο νὰ πάρῃ μίαν μαύρην ὄρνιθα, νὰ τὴν δώσῃ εἰς ἄνθρωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του, ὅστις νὰ τὴν διαμελίσῃ εἰς ἑπτὰ μέρη, καὶ νὰ ρίψῃ ἕκαστον αὐτῶν εἰς ἓνα «μερᾶ», περιοχὴν χωρίου.

Ἀπὸ τὸ ἄχτημα τοῦ πεινῶν τῆς ὄρνιθος ὠνόμασαν «ὄρνιθόκωλον» ἓνα εἶδος δερματικοῦ νοσήματος τοῦ προσώπου ἢ τοῦ λαιμοῦ.

Ἄπο δὲ τὴν συνήθειαν τῆς ὄρνιθος νὰ στρέφῃ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά ἀφοῦ πῆ νερόν, ἔμεινεν ἡ παροιμία: «Ἡ ὄρνιθα πίνῃ νερό, κριτᾶς καὶ τὸ Θεγό», λεγομένη διὰ τοὺς ἀσπλάγγουσι καὶ πλεονέκτας οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν ν' ἀφαιρέσουσι πᾶσαν ἰκμάδα ἀπὸ τὸν ὀφειλέτην, σημαίνουσα δὲ ὅτι πρέπει νὰ σκεφθῆ ὅτι ὑπάρχει καὶ Θεός, ὅστις θὰ τοῦ ζητήσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του ταύτας.

Ἄπο τὸν στόμαχον τῆς ὄρνιθος ἔκαμναν ἰατρικὸν διὰ τοὺς χολολίθους.

Πάπιες.—Ἐκτὸς τῶν ὄρνιθων ἔτρεφαν καὶ πάπιες, αἱ ὁποῖαι συνήθως ἐστεγάζοντο μετὰ τῶν ὄρνιθων, δι' οἰκονομίαν χώρου, καὶ διότι ἐπίστευαν ὅτι αἱ ὄρνιθοὶ φέραι ἐπρωτίμων τὴν πάπια, ἡ ὁποία ὅμως εὐκόλως τὰς ἐξοντῶνει καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐλυτρῶνοντο καὶ αἱ ὄρνιθες ἀπὸ τὴν μάλιστα ταύτην.

Τὰ αὐγά τῆς πάπιας εἶναι πολὺ ὀλίγα, ἐθεωροῦντο δὲ πολὺ νόστιμα ψηνόμενα «κεβάπ.» Ἄν ἦργει νὰ κλωσσίση ἡ πάπια, ἐπώαζαν τὰ αὐγά τῆς ὄρνιθες ἢ κοῦρκας. Ὅταν ἔβγαιναν τὰ παπάκια, τὰ ἔχωναν εἰς τὸ στόμα νὰ καταπίουν ἓνα κοκκί μαῦρο πιπέρι, ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα τὰ ἔτρεφαν μὲ αὐτὸ τριμμένο, καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας δὲν τὰ ἄφηναν νὰ κολιμβήσουσι εἰς τὸ νερόν.

Ὁ «πάπιος» διεκρίνετο ἀπὸ τὴν «πάπια» ἀπὸ τὰ «τζιλούφια» του, τὰ πρὸς τὴν οὐρὰν γυριστὰ πούπουλα, τὸ ὠραιότερον πτέρωμα του, καὶ τὴν βραχυνὴν φωνὴν του. Αἱ πάπιες ἐτρέφοντο διὰ τὸ κρέας τῶν. Ἐτρώγοντο δὲ συνήθως εἰς ἡλικίαν τεσσάρων μηνῶν, πρὶν ἀναπτυσθῆ τὸ πτέρωμα τῶν ἀφοῦ βγάλουν «b.bίκια». Σπανίως οἰκογένεια ἔτρεφεν πλέον τῶν δύο ἢ τριῶν.

Τὰ λεπτὰ πούπουλα τῆς πάπιας, ὅπως καὶ τὰ τῶν χηνῶν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὸ γέμισμα τῶν μαξηλαριῶν, τὰ δὲ μεγάλα ὅπως καὶ τὰ τῆς κοῦρκας διὰ τὴν κατασκευὴν «ἐλπεζέδων», φουσερῶν διὰ τὸ ἀναμα τῆς φωτιᾶς.

Τὰ παπιά καὶ τὶς πάπιες ἐν γένει, ὅταν ἤθελαν νὰ τὰ καλέσουν, ἐφώναζαν «πί πι πί», καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τ' ἀποδιώξουν «πίπ πίπ πίπ.» Τὰ ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν ὅταν πεινοῦσαν, τὰ μὲν παπιά «πί πι πί», τὶς δὲ πάπιες «βᾶχ βᾶχ βᾶχ».

Χήνες.—Καὶ χήνας ἔτρεφαν διὰ τὸ κρέας τῶν, ἀλλὰ μόνον αἱ πολυμελεῖς οἰκογένεια. Ἡ συντήρησις αὐτῶν ἀπαιτεῖ περισσοτέρας φροντίδας.

Τὰ αὐγά τῶν εἶναι διπλάσια κατὰ τὸ μέγεθος τῶν αὐγῶν τῆς ὄρνιθος, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγα.

Τὸν «χῆνον» διέκριναν ἀπὸ τὸ «μονὸ καράβ», τὸ μεταξὺ τῶν ποδῶν του κρεμάμενον μέρος τῆς κοιλίας, τὴν δὲ «χήναν» ἀπὸ τὸ διπλό.

Αἱ χήνες καὶ πάπιες ἐτρέφοντο κυρίως μὲ πίτυρα, ἀλλὰ καὶ ἔβροσκον χόρτα, ἔτρωγαν δὲ καὶ σιτάρι ἢ ἄλλα δημητριακά.

Ἡ ἐπιθεσις κόπρου χηνῶς ἐπὶ δοσιήνων, ἐθεωρεῖτο καταπραῦντικὸν τῶν πόνων.

Ὅταν ἔσφαζαν χήνα, ἐσυνήθιζαν νὰ κρατοῦν «τὸ g-ηρο-ηλιάνο», τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν τῆς, τὴν ἐξήραινεν εἰς τὸν ἥλιον, ἔθεταν ἐντὸς αὐτῆς ὀλίγους κόκκους σίτου, ἔπειτα εἰσάγοντες τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, ἐσημημάτιζαν κρῖνον, εἰς τὸν ὅποιον περιτυλίσσοντες ἓνα «τσάμα» τὸν μετεχειρίζοντο διὰ νὰ μαζεύουν ἐπ' αὐτοῦ τὸ μαλλι κουβάρι.

Τὸ πάχος τῆς χήνας ὅπως καὶ τὸ τοῦ καπονιοῦ, τὸ ἀλάτιζαν, τὸ ἐλυωναν καὶ τὸ μετεχειρίζοντο ὅπως τὸ βούτυρον εἰς φαγητὰ καὶ πίτες. Τὰ ἀπομένοντα κατὰ τὸ «λυώσιμο» ἀδιάλυτα μέρη τὰ ἔλεγαν «τσαγίδες» καὶ τὰ μαγεύρουσαν μὲ τὸν τραχανὸ ἢ τὰ ἔτρωγαν μὲ τὸ ψωμί ὡς φαγητόν.

Τὰς χήνας τὰς ἐκάλουν φωνάζοντες «κ-ῆς κ-ῆς κ-ῆς», τὰ χηνάρια «πί πι πί» καὶ ὅταν τὰς ἐδίωκον «χῆν χῆν χῆν», τὰς ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν «χᾶ χᾶ χᾶ» καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τινα νὰ πλησιάσουν εἰς τὰ μικρὰ τῶν «χίςςς», τὰ δὲ χηνάρια «χί χί χί».

Κοῦρκες. Οἱ κοῦρκες ἐτρέφοντο ὑπὸ πολὺ ὀλίγων οἰκογενειῶν, διότι ἐμεγάλωνον πολὺ δύσκολα. Ἐτρέφοντο κυρίως διὰ τὸ κρέας τῶν, ἡγοράζοντο δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.

Τὸν ἀρσενικόν, τὸν «κοῦρκο» ἔτρεφαν κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς πάχυνσιν δι' ἀραβοσίτου ἀναμεμιγμένου μὲ μικρὰ καρυδάκια, τὰ ὅποια ἐπίστευαν ὡς ἰδιαζόντως παχυντικά διὰ τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐνας κοῦρκος παχὺς ἡλικίας δύο ἐτῶν ἔφθανεν μέχρι 7 ὀκάδων.

Οἱ κοῦρκες ἐλέγοντο καὶ «μσίρες», τὸ δὲ ἀρσενικὸν «μίσ-ρος» καὶ «bábatσος» τὰ δὲ μικρὰ κοῦρκιά, μσιράκια καὶ babάτσια.

Ὅταν ἦργει νὰ κλωσσίση ἡ ὄρνις καὶ ἡ πάπια, καὶ τὰς ἐπρολάμβανεν ἡ κοῦρκα, ἔβαζαν τὰ αὐγά ἐκείνων εἰς τὴν κοῦρκαν νὰ τὰ ἐπώαση. Παράδοξον δὲ ἀπετέλει θέαμα κοῦρκα ὀδηγοῦσα κοτόπουλα ἢ παπάκια ἢ καὶ ἀμφότερα.

Τὴν κοῦρκα τὴν προσεκάλουν φωνάζοντες «κιού κιού κιού» καὶ τὴν ἀπεδίωκον διὰ τοῦ «κούρ κούρ κούρ». Τὴν θήλειαν καὶ τὰ μικρὰ τὰ ἤκουαν νὰ φωνάζουν «κιᾶβ κιᾶβ κιᾶβ» καὶ ὅταν ἐτρόμαζαν ἢ ἐθύμωναν «κούρρ», τὸν δὲ κοῦρκον ὅταν ἐθύμωνε «χίρδου χούρδου χούρδου».

Περιστέρια. Πολὺ ὀλίγα οἰκογένεια ἔτρεφαν περιστέρια, ἂν καὶ δὲν ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας, διότι ἔχουν μαῦρον κρέας, ὅπως τὰ πτηνὰ τοῦ κυνηγίου. Πρὸ πάντων ὅμως διότι ἐπίστευαν ὅτι τὰ περιστέρια φέρνουν τὴν φθίσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ὅτι μὲ τὸν καθημερινόν των θρήνον «γούου γούου λιᾶκ κουτουκούλια» «κλαῖνε τὸ κεφάλι τ νοικοκύρ», πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ, προκαλοῦντες τοιοῦτοτρόπως τὸν θάνατόν του.

Ἐθεωροῦντο ὁμως ὡς ὠραῖα πτηνὰ καὶ πολλὰκις πρὸς αὐτὰ παρωμοίαζαν τὴν ἀγαπημένην των :

Γύρισε διὲς τὸν οὐρανό, κ' ἂν εὖρης μαῦρ' ἀστέρι,
πίστεψε πὼς θὰ σ' ἀρνηστώ, χρυσό μου περιστέρι.

Τὰ περιστέρια ἐχρησίμευαν καὶ εἰς τὴν δημόδη ἰατρικὴν,
Ἡ ὤμη καρδία νεοσφαγείσης περιστερᾶς λαμβανομένη ὡς καταπότιον ἐθεωρεῖτο δραστικώτατον φάρμακον κατὰ τῆς ταχυπαλμίας καὶ τῆς δειλίας.

Νεωστὶ σφαγεῖσα περιστερὰ, ζεστὴ ἀκόμη, ἐτοποιεῖτο διχοτομημένη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πάσχοντος ἐξ ἡμικρανίας, «γὰ νὰ πάρ τὸ βόνο».

Ἡ δὲ περιστεροφωλιά βαπτιζομένη ἐντὸς ζέοντος ὕδατος ἰθεωρεῖτο ἀριστον κατάπλασμα διὰ τοὺς πόρους τῆς κοιλίας ἢ τοῦ στομάχου.

Ἡ ὄρνις καὶ τὸ αὐγὸν τῆς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ παιδικὰ εὐρετὰ ἦτοι αἰνίγματα :

Κοκοντάκο κοκοντά,
πῆγε στὴ φωλιά κοντά,
γύρισε τὸν πισινό,
κι ἔκαμ' ἔν αὐγὸ τρανό.

Τί εἶναι ; (ὄρνιθα)

Κουκουρίκο κουκουρί,
κόκκινο σκουφὶ φορεῖ,
πορπατεῖ στὴν κουπριά,
καὶ γυρεύει παντρειά.

Τί εἶναι ; (πετεινός)

Ἀποθύμησα νὰ φάγω
ἀπ τὸν κῶλ' ὀπωρικό.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

Καὶ εἰς τὰ κάτωθι ἀνέκδοτα.

Ὁ ἀχρεϊόστομος παπᾶς.

Ἐνας παπᾶς ἦδανε πολὺ ἀχρεϊόστομος. Μιὰ μέρα βγήκε μαζί με τὸ δεσπότη ἀπ τὴν ἐκκλησίαν καὶ πάγαιναν στὴν ἐπισκοπή. Στὸ δρόμο ὁ δεσπότης τὸν ὀρμούνευε ν' ἀφήνῃ αὐτὸ τὸ κακὸ συνήθειο, νὰ σ-μαζῶξ τὴ γλῶσσα τ, γιατί δὲ δαιριάξ σὲ κείνονα, παπᾶ ἄθροεπο νὰ βρίζ. Ἐκεῖ π τό λεγε, βγαίνῃ μιὰ γυναίκα ἀπὸ νὰ παραθύρ καὶ φωνάζ :

— Ἐκα, πάτερ κομμά, ἔκα.

Στάθκανε καὶ οἱ δύο, θαρρῶδα θὰ καταβῆ νὰ τς ἀνοῖξ, ἀμὰ αὐτήν

Κλουκλουκλὸν καμαρωτή,
μέσ στο δρόμο πορπατεῖ,
τὰ παιδιὰ τῆς σεργιαναί,
καὶ τὸ χῶμα τσουγκραναί.

Τί εἶναι ; (κλῶσσα)

Βασιλὲς δὲν εἶναι
κορόνα φορεῖ,
ὄρολόγι δὲ εἶναι,
τις ὥρες μετρεῖ.

Τί εἶναι ; (πετεινός)

Ἐχω ἕνα βαρελάκι,
κι ἔχει δυὸ λογιῶ κρασάκι.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

δὲ ξαναφάνηκε. Στεναχωρέθηκε ὁ δεσπότης καὶ λέει στὸ βαπᾶ :

— Δὲ βαρεῖς τὴ γρικέλλα ; Μὴ δύχῃ καὶ τὸ ξέχασε ἡ χστιανή, καὶ μᾶς ἔχῃ καὶ φλάμ ἀπ ὕξω ;

Βαρεῖ ὁ παπᾶς τ βόρτα, βγαίνῃ πάλε ἡ γυναίκα στὸ παραθύρ.

— Εὐχαριστῶ, λέει πάρα πολὺ πάτερ. Ἐβανα τ γλῶκα μ. Ὡρα καλή σας τώρα.

Τότε γύρσε ὁ παπᾶς πεισιμωμένος, ἀγριοκοίταξε τὸ δεσπότη καὶ τὸν λέει :

— Ὅριστε τώρα αὐτήν δὲ θέλει ἕνα καλὸ . . . , καὶ τί θέλῃ ;

Ὁ ἄρκοδας καὶ ὁ δούλος τ.

Μιὰ βολὰ ἕνας ἄρκοδας εἶχε ἕνα δούλο π ζύγιαζε ἀπὸ τς λαφρείς. Τόνε πῆρε μαζί τ μιὰ μέρα καὶ γύρζανε στὸ παζάρ. Ἀδαμῶν-νε ἕναν ἄθροεπο πρὸν ξεπουπούλιζε μιὰν ὄρνιθα.

— Ποιὸ μέρος τς εἶναι τὸ νοστιμώτερο ; τόνε ρωτᾶει ὁ ἄρκοδας.

— Τὸ πετσί τς καὶ τὸ πισ-νό-τς, λέει ὁ χωριάτ-ς.

— Ἀφεριμ λέει ὁ ἄρκοδας. Τ' ἄκσες πουνδαλά ; λέει στὸ δούλο τ.

Μάθε το νὰ τὸ θμάσαι, καὶ μὴ γριμᾶσαι ὀλόρτος.

Τν ἄλλῃ τήνῃ μέρα τόνε στέλνει τὸ δούλο τ νὰ πάρ κρηὰς ἀπ τὸ γασάπ.

— Ἀνίξε τὰ μάτια σ νὰ πάρς ἀπὸ καλὸ μέρος. Ἀπ' τὸ νοστιμώτερο, τόνε λέει.

Παγαίνῃ καὶ ὁ δούλος ἀγοράζ μιὰ μουσκαρίσια προβειά καὶ τνε φέρνει.

— Τὰ τὸ κάμς αὐτὸ βρὲ πουνδαλά ;

— Ἄμ τί θαρρεῖς, τ' ἀστόησα π αὐτὸ εἶναι τὸ νοστιμώτερο ; ἀπ-λογιέτ ὁ δούλος.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Αἴγες. Ὅλαι σχεδὸν αἱ οἰκογένειαι τοῦ χωρίου ἔτρεφαν αἴγας. Κατὰ τὰς νύκτας τῶν θερμοῶν μηνῶν ἐφύλατταν αὐτὰς κλεισμένας εἰς τὸ «το-κάκι» ἢ δεμένας εἰς τὴν ἀδλὴν, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὸν σταῦλον μετὰ τῶν ἄλλων ζώων, ἐνίστε δὲ καὶ εἰς τὸ «κατώγι» τῆς οἰκίας.

Ἡ φροντίς τῶν αἰγῶν ἦτο καθῆκον τῆς νοικοκερᾶς. Αὕτη κάθε πρωτὴ ἐσηκῶνετο ἐνωρίς «ν' ἀρμέξ» τὰ κατσίκια καὶ νὰ «τ ἀπολύκ», ἐὰν ἡ «κατοκαριά» ἦτο πλησίον, ἢ νὰ τὰ «βαρέσ» ἐὰν ἦτο μακρὰν. Ἀπὸ τὴν κατοκαριά τὰ παρελάμβανεν ὁ «κατοκάς» καὶ ὠδήγει εἰς τὴν βοσκήν, εἰς τὰ πέριξ βουνά, κυρίως δὲ εἰς τὸ «Κουρί» τὸ μικρὸν δάσος τοῦ Ἀη Δημήτρη ἢ Σάραπ δερῆ, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν σκύλων του. Τὸ ἐσπέρας ἐπέστρεφεν αὐτὰ εἰς τὸ χωρίον καὶ τὰ ἄφηνεν νὰ κατευθυνθοῦν μόνα τὼν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων τῶν. Ἡ νοικοκερὰ τὰ ἐσυμμάζευε καὶ ἐφρόντιζε νὰ τ' ἀρμέξῃ καὶ πάλιν, ἢ ἐὰν ἦτο χειμῶν νὰ τὰ δώσῃ χόρτον ἢ βρώμην νὰ φάγουν ἰδίως ὅταν ὁ χειμῶν ἦτο πολὺ δριμύς καὶ ὁ κατσιὰς τὰ ἐγύριζεν ἐπ' ὀλίγον μόνον ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καὶ ταχέως τὰ ἐπέστρεφεν,

Αί αιγες είχαν ονόματα κατά τὸ χρώμα τοῦ τριχώματος: «ἄσπρη» μαύρη, κόκκινη, σταχτιά, ἀλατζιάκι». Ἡ ἄνευ κεράτων ἐλέγετο «σούτα», ἢ ὑπὸ τὸν πώγωνα ἔχουσα «σκληράκια» ἐλέγετο «σκληροῦ» καὶ ἢ ἔχουσα τὸ ἔτερον τῶν κεράτων σπασμένον «τσελέκα». Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «πρίτσος» καὶ «κάτσκος» τὸ θηλυκὸν «κατσίκα» καὶ τὸ μικρὸν ἰρίφιον «δλάκι» καὶ «κατσικάκι». Τὸ ἑνὸς ἔτους θηλυκὸν «βετούλι». Τοῦτο ἔπρεπε κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος νὰ «σὺρ» καὶ νὰ γεννήσῃ. Ἐάν δὲν ἐγενιοῖσε, τότε ἐλέγετο «κ-ηήρ», καὶ μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ἐπωλεῖτο εἰς τὸν κασάπην.

Τὰ κατσίκα «ἔσερναν» κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅποτε ὁ κατσικὸς ἦτο ὑποχρωμένος νὰ προμηθευθῇ τράγους, εἴτε δι' ἰδίων ἐξόδων εἴτε δι' ἐξόδων τῆς κοινότητος. Μετὰ τὸ ζευγάρισμα, οἱ καλύτεροι τράγοι ἐφυλάττοντο, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπωλοῦντο. Ἀπὸ τὴν βαρεῖαν ὁσμὴν τὴν ὁποίαν ἀναδίδῃ ὁ τράγος ἔμεινεν ἢ παρομιώδης φράσις «Βρωμαίει πριτσίλα» λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων.

Περὶ τὸ τέλος Φεβρουαρίου, αἱ αιγες ἤρχιζαν νὰ γεννοῦν, ἀλλ' αἱ περισσότεραι ἐγεννοῦσαν τὸν Μάρτιον. Τότε ὁ κατσικὸς προσεβόμβηεν εἰς «τσοράκι» τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα του, ἢ κανὲν ἄλλο παιδί, καὶ τὸν σαρμαρωμένον γάϊδαρόν του, μὲ δύο τρίκινα διαάκια, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἐτοποθέτει τὰ γεννώμενα ἐρίφια. Τὸ τσοράκι ὠδήγει τὸν γάϊδαρον εἰς τὸ χωρίον καὶ διένειμε τὰ ἐρίφια εἰς τοὺς ἰδιοκτητὰς τῶν, φιλοδοροῦμενον ἕνα γρόσι ἢ ἕνα μαλακὸ ψωμί. Κάποτε ἠναγκάζετο νὰ μεταφέρῃ καὶ ἄλλα ἐρίφια ὁ ἴδιος ὁ κατσικὸς τὸ ἑσπέρας ἐπ' ὄμων, ὅποτε ἐκτὸς τοῦ συνηθους φιλοδορήματος τὸν ἐκερνοῦσαν ἀπὸ κανένα ρακάκι.

Κατὰ τὸ Πάσχα, ἔσφαζαν τὰ ἄρρενα ἐρίφια, ἐφύλατταν δὲ τὰ θηλυκὰ διὰ «δαμουζλίκι». Ἐάν τις εἶχε μόνον θηλυκὰ, τὰ ἀντήλλασε δι' ἀρσενικοῦ τοῦ γείτονος καὶ μόνον ἔλλειψαι τοιοῦτου ἔσφαζε θηλυκόν. Τὸ δέρμα ἢ ἐξηραίνεται καὶ ἐπωλεῖτο ἢ ἐφυλάττετο διὰ νὰ τὸ κάρμιν «τουλοῦμ» καὶ νὰ τὸ γαμίσουν τυρὶ, ἢ καὶ κατεσκευάζαν ἀπ' αὐτὸ «ταγαριτζίκι» διὰ νὰ θέτουν τὴν τροφήν των. Τὸν στόμαχον τοῦ ἐριφίου τὸν ἀλάτιζαν μὲ πολὺ ἄλας, τὸν ἐξήραινεν εἰς τὸν ἥλιον, μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ἐκερνοῦσαν εἰς τὸ ἑσπερικόν τῆς κελνοδόχης, καὶ τὸν μετεχειρίζοντο διὰ τὸ πηξιμον τοῦ τυροῦ. Ἀπὸ τὰ ἐντόσθια ἔκαμναν σούπαν καὶ τὸ κρέας ἔτρωγαν μαγερωμένον κατὰ διαφόρους τρόπους.

Τὸ ἐρίφιον τὸ προωρισμένον διὰ σφαγὴν, δὲν τὸ ἄφηναν νὰ φάγῃ χόρτον, διὰ νὰ μὴ «χαλάσῃ ἢ μαγιά τ». Ὅσα ὅμως ἐρίφια ἐκράτουν «γὰ δαμουζλίκι» τὰ ἄφηναν νὰ βοσκῆσιν μετὰ τῶν μητέρων των ἐπὶ τι διάστημα διὰ νὰ συνηθίσουν νὰ τρώγουν χόρτα. Περὶ τὸ τέλος Μαΐου τὰ ἀπεχόριζαν τῶν μητέρων των, ἀφοῦ πρώτον «τὰ ἔβαζαν σ-μάδ», δηλαδὴ ἀπέκοπταν τὸ ἄκρον ἢ ἔσχιζαν τὸ ἔτερον ἢ καὶ ἀμφοτέρω τὰ ὦτα καὶ τὰ

ἔστελλαν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν προβάτων. Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ὁ βοσκὸς ἐπέστρεφε τὰ ἐρίφια καὶ εἰσέπρατε τὸ συμφωνημένον «δίκιο» του 5—10 γρόσια κατὰ κεφαλήν.

Τὸ σημάδι ἐξάρουσαν ὁ αἰγοβοσκὸς διὰ τοῦ μαχαιριδίου του. Ἄλλον ἐριφίον ἀπέκοπτε τὸ ἄκρον τοῦ ὠτός, ὥστε ἡ τομὴ νὰ σχηματίζῃ ὀριζόντιον γραμμὴν ἢ ὀξείαν γωνίαν, ἄλλων ἔσχιζεν τὸ ἄκρον ἢ ἔτεμνεν ὀρθὴν εἰς τὸ μέσον περιῖπου αὐτοῦ, ἢ ἀπέκοπτεν ἐκ τοῦ πλαγίου τοῦ ὠτός ἔμπροσθεν ἢ ὀπισθεν μικρὸν τεμάχιον. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν σημείων τούτων ἐσχηματίζοντο ἀρκεταὶ ποικιλίαι διὰ τὰς ἀπαιτήσεις πασῶν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου.

Τὰ κατσίκα ἀριέγουνταν πρῶτ' καὶ βράδν, κατὰ Μαΐον δὲ καὶ τὴν μεσημβρίαν. Τότε ὅμως ὁ κατσικὸς δὲν τὰ κατέβαζε ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τὰ ἔσταμάτα ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ βουνοῦ καὶ ἐκεῖ ἐπύγαιναν αἱ γυναῖκες, καὶ τὰ ἄρμεγαν. Τὸ γάλα των ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς τροφή τῶν παιδιῶν, καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν τυροῦ, βουτύρου καὶ μυζήθρας. Ἀκόμη ἔκαμναν, μετὰ ὄρκετὸν βράσιμον «ξύγαλο», τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ νοστιμώτερον ἀπὸ τὸ ἀποβουτυρωμένον γιούρτι τῶν ἰδικῶν μας γαλακτοπωλείων, γαλατόπιτες, ζεμωνατικά κλπ.

Κατὰ Μαῖον ἐκούρευαν τὰ κατσίκα καὶ τὴν τρίχαν των ἐπώλουν εἰς τοὺς «μουταρτσῆδες», οἱ ὁποῖοι τὴν ἔνηθαν καὶ κατεσκευάζον ἐξ αὐτῆς σάκκους, δισσάκια, ζῶνας ζῶων «κολάνια», καὶ καλύμματα ζῶων «τσόλια», καὶ πέδας διὰ τὰ ἄλογα «κιοστέκια».

Κάποτε τὰ κατσίκα «τσομύριαζαν» καὶ διὰ νὰ τὰ «ἔετσομυριάσ-νε» τὰ ἄλειψαν λάδι ἢ κατράνι πέριξ τῶν κεράτων, τῶν χηλῶν καὶ ὑπὸ τὴν οὐράν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὰ κέρατα αὐτῶν ἐσφηνωμένοι κρότῶνες ἐπροξένουν σφοδρὸν κνησμόν, ἤρχοντο καὶ ἐξύνοντο εἰς τὴν ποιμεικὴν γάβδον. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ αἰπόλου ὡς ἀνθάδεια καὶ τὸ δυστυχὲς ζῶον ἀντιβοηθείας καὶ περιποιήσεως ἐτιμωρεῖτο δι' αὐτὴν, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία: «Ἡ κατσίκα π' θέλῃ ξύλο, πάει καὶ ξυέται στ' κατοκᾶ τ' σόπα» λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀνθιδῶν, καὶ ἐπὶ τῶν δημιουργούντων ζητήματα καταλήγοντα εἰς ἰδίαν αὐτῶν ζημίαν. Ἄλλοτε πάλιν, ὅταν ἡ ἀνοιξὶς ἦτο πολὺ βροχερή, αἱ αιγες προσεβάλλοντο ὑπὸ ἀσθενείας τῶν χηλῶν, ἐχῶλαιναν καὶ ἂν παρημελεῖτο ἢ πληγῇ, ἐγέμιζαν σκώληκας. Πρὸς θεραπείαν αὐτῆς μετεχειρίζοντο θεϊκὸν χαλκόν, πετρέλαιον ἢ μαῖρο πιπέρι. Ἄλλοτε πάλιν τὰ βύζανε τὸ φίδι, ὅποτε ἐπρίσκετο «τὸ μαστάρ» καὶ τὸ γάλα «τρουπάκιαζε» τὸ δὲ ζῶον ὑπέφερε. Τὸ τοιοῦτον δῆγμα ἐθεραπεύετο δι' ἐπαλείψεως «θεριακῆς».

Μέλη τοῦ σώματος τῆς αιγὸς διεκρίναν τὴν προβιά, τὰ κέρατα, τὸ κεφάλι, τὸ λαμό, τ' ἄδερα, τὴ σκεβέ, τὴ μαγιά, τὴ σπλήνα, τ' χολή, τὸ

μαῦρο καὶ τ' ἄσπρo τὸ τζιγέρ, τὸ πκάμισο, τὰ βυβρέκια, τν ὄρα, τὰ νύχια τῆ βλάτ, τὸ γότσο καὶ τὰ κόκκαλα.

Ἡ κόπρος τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων ἐλέγετο «κατσλιὰ» καὶ ἐχρησιμοποιοεῖτο ὡς λίπασμα.

Ἡ λέξις «τράγος» ἐσήμαινεν ἀνήθικος καὶ κατεργάτης. «Τὶ τράγος πγ εἶναι ξέρς;» καὶ «Ἄδε, βρέ, τράγο». «Κατσίκα» μεταφορικῶς ἐλέγετο ἡ ἀτημέλητος γυνή, καὶ «κατσκάκι» μεταφορικῶς τὸ εὐκίνητον. «Πδάει σὰ δὸ κατσκάκι». Ἐκ τῆς συνηθείας δὲ τῶν ἐριφίων νὰ μὴ πηγαίνουν μαζὶ μὲ τὰ πρόβατα ἀλλὰ νὰ σκαρφαλώνουν εἰς τοὺς θάμινους καὶ τὰ δενδρύλια ἔλειπεν ἡ προοιμία «Αράδα πᾶν τὰ πρόβατα καὶ πίσω τὰ κατσίκα», λεγομένη ἐπὶ ἀσυμφωνίας προσώπων εἰς τὰ κοινοτικά ζητήματα ὁπότε διεχωρίζοντο εἰς μερίδας.

Κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Συμεὼν (3 Φεβρουαρίου) ἐσημεῖωναν διὰ στάκτης τὴν κοιλίαν τῆς μαύρης καὶ διὰ κόνεως ἀνθρώπων τῆς ἄσπρης αἰγός, διὰ νὰ γεννήσουν «ἀλατζάδκα» ἐρίφια.

Ὁ κασικᾶς ἐσυμφωνεῖτο τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δι' ἐν ἔτος ἀντὶ μιᾶς «καλίτσας» σίτου κατὰ κεφαλὴν ζώου ἢ τριῶν γροσιῶν. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων περιερχόμενος τὰς οἰκίας ἐφιλοδορεῖτο μὲ αὐγά ἢ χοιρινὸν κρέας ἢ τσουρέκια. Αὐτὸς ἦτο καὶ κτηνίατρος. Ἐθεράπευε τὰ ἀσθενῆ, παίρων αἶμα ἢ θέτων «καραότ» εἰς τὸ αὐτὶ τῆς αἰγός ἐπὶ τινος ὥρας. Ἐχάρασσε διὰ τοῦ μαχαιρίου του μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν κεράτων τὸ δέρμα τοῦ ζώου, ἔπειτα δὲ κτυπῶν αὐτὸ ὑπεβοήθει τὸ κακὸ τὸ γαῖμα νὰ ρεῦσῃ. Αὐτὸς ἦτο ὑπεύθυνος διὰ τὴν ζωὴν τῶν ζώων. Ἄν κανένα κατσίκι ἐφοφοῦσε ἢ ἐγίνετο θηριάλωτον, ἦτο ὑποχρεωμένος «νὰ φέρ σ-μάδ», τὰ πειστήρια τοῦ θανάτου, τὴν κεφαλὴν ἢ καὶ μόνον τὸ σημαδεμένο αὐτί, εἰς πίστωσιν ὅτι δὲν τὸ ἐπώλησε. Ἐνεδύετο τὴν φαρδιά σιαγιάκην σπολήν, μὲ σερβέταν ἐπὶ κεφαλῆς, τσαρούχια εἰς τοὺς πόδας, σόπαν εἰς τὸ χεῖρ καὶ ταγαοτζίκι εἰς τὴν ράχιν. Τὸ τελευταῖον κατεσκευάζετο ὡς εἶπον ἀπὸ τὸ δέρμα ἐριφίου καὶ ἦτο ἐστολισμένον μὲ κρόσια ἐξ ἱμάντων εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὀποιῶν ἦσαν δεμένα χάνδρες καὶ ἐπὶ τῶν μικρῶν ξυλαρίων τοῦ ἀνοίγματος ἦσαν γεγλυμένοι ρόδακες. Ὡς κασικᾶδες ἐπροτιμῶντο οἱ διατελέσαντες ποιμένες προβάτων καὶ ἔχοντες σχετικὴν πεῖραν περὶ ζώων.

Τὰς αἴγας προσεκάλουν διὰ τοῦ «κ-ήτς κ-ήτς», ἐξεδίδον δὲ ἐπιφωνοῦντες «κὸς κὸς». Τὰς ἤκουαν νὰ «μελάζνε ἢ βελάζνε βεκ-εκ-ἐ» ὅταν ἐζήτουν τροφήν ἢ συντροφίαν, καὶ νὰ παραμελάζνε βέεε, ὅταν ἠσθάνοντο πόνον. Ὁ κασικᾶς ὁμοῦ μετεχειρίζετο σφυρίγματα καὶ ἐπιφωνήσεις διαφορετικᾶς «Ρορή Ἡά», σημαίνουσαν προχωρεῖτε, καὶ «εη εη-έεε», σημαίνουσαν σηκωθεῖτε κ. ἄ.

Ἡ γυναῖκα τοῦ κασικᾶ ἐλέγετο «κατσκού» καὶ τὸ παιδί του «κατσκαράκι».

Τὸ κρέας τῆς αἰγός ἐλέγετο «κατσίκσιο» τὸ δὲ γάλα «κατσίκτικο» καὶ «κατσκερό» ἢ τριχα «κατσκότριχα», ἢ ἀγέλη τῶν αἰγῶν «τὰ κατσίκα», ὁ τόπος συναγερομῆ αὐτῶν «κατσκαριά» καὶ τὸ ἀγνώστου ἀριθμοῦ πλῆθος αὐτῶν «κατσκοθέμ».

Τὴν εὐκηνησίαν τῆς αἰγός διηγεῖται καὶ τὸ ἐξῆς παραμῦθι:

Ὁ παπᾶς καὶ τὸ κατσκάκι.

Μιὰ βιλὰ ἔνας παπᾶς πῆγε στὸ μῦλο νὰ διαβάσ ἁγιασμό. Στὸ γύρισμα περνώδας ἀπ τὸ κουρὶ εἶδε τὰ κατσίκα τ χωριοῦ νὰ βοσκάνε μόν καὶ μοναχᾶ τς, χωρὶς τὸ γατσκά. Φωνάζ, ξαναφωνάζ νὰ βγῆ ὁ κατσκάς, ἐκεῖνος δὲν ἔδωκε ἀπλογή, γιατί ἔκαυε τὸ χορδὸ τ τὸ νερὸ πίσω ἀπὸ ἕνα τσερτί. Κατεβαίνει ὁ παπᾶς ἀπ τ ἄλογο, τὸ δὲν σ ἕνα κλαρὶ καὶ παγαίνει νὰ πιάσ ἕνα θρεμμένο κατσκάκι, γιὰ νὰ κάμ Πασκαλιά μὲ τ βαπαδιά. Ἄ ἔδῳ νὰ τὸ πιάσ, ἄ ἐκεῖ νὰ τὸ πιάσ, ἐκεῖνο ἕνα γερεμὲ ἔφευγε. Στὰ ὕστερ-νά, σὰν εἶδε π ὁ γῆλιος πῆρε νὰ βασ-λέβ, βαζδέστσε, καὶ γύρσε πίσω ἰδρωμένος μούσκεμα, ν' ἀνεβῆ τ ἄλογο τ καὶ νὰ φύγῃ. Ἄμὰ ἄλογο δὲ εἶναι. Ἐφαγε τὸ κουρὶ νὰ τὸ γιρέβ, ἐκεῖνο γένικε ἄφανο.

Ὁ κατσκάς σὰν εἶδε τὸ βαπᾶ νὰ κυνιγάτ τὸ δλάκι, τὸ ξένο, —βρὲ λέει τὸ γερατᾶ, τὸ γατσκοκλέφτ. Ἐκα νὰ σὲ δείξω γὼ πῶς κλέβνε.

Παγαίνει μὲ τὸ ὀσούλι, λεί τ ἄλογο τ ἀνεβαίνει καὶ πάει. —βρὲ στὸ κακὸ πό παθα λέει ὁ παπᾶς. Νύχτωσε κι ἔχω δυὸ ὄρες δρόμο νὰ πορπατήξω ὡς τὸ χωριό.

Τὶ νὰ κάμ; Εἶδε παρῖειδε, μάζωξε τὰ ράισα τ πῆρε τ βατέκα καὶ πῆγε πεζὸς στὸ χωριό.

Σὰ δὸν εἶδε ἡ παπαδιά βουτιμένο στὸν ἴδρω καὶ δίχως ἄλογο, θάρρεψε τὸν ἔπιασανε κλέβδες καὶ τότε ρώτ-σε σφιχτὰ σφιχτὰ. Ἄμὰ ὁ παπᾶς σπιμουδιά

Τὸ πουρνὸ ξιμέρωσε Κυριακή. Ἄφου σώθηκε ἡ ἀκολουθία, τν ὦρα π θάλα μῆσ τ ἀδίδερο, ὁ παπᾶς, στίθκε βροστὰ στὰ Δμόθρα καὶ λέγι:

—Εὐλογημένοι Χριστιανοί. Νὰ μὴ βᾶτε νὰ κλέψτε τὸ βεκ-εκ-έεε, γιατί θὰ σᾶς κλέψνε τὸ ἡη-ηη-ἡηη.

Πρόβατα. Πρόβατα ἔτρεφαν μόνον ὠρισμένοι κτηνοτρόφοι, οἱ ἐνοικιάζοντες τὴν νομὴν τοῦ χωριοῦ, διότι κατὰ ρητὸν ὅρον τοῦ συμβολαίου κανεὶς ἄλλος δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχη πρόβατα, τὰ δὲ κατσίκα μόνον μετὰ τὸ σήκωμα τῶν δερματιῶν ἀπὸ τὰ χωράφια ἐπετρέπετο νὰ περιφέρονται εἰς τὰ πεδινὰ μόνον ἐπὶ ἕνα μῆνα. Ἐτερος ὅρος ὑπεχρέωνε τὴν κοινό-

τητα ν' άνοίξει τρεις διόδους μεταξύ τών σπαρτών, εις ά μέρη ύποδειξη ό κτηνοτρόφος. Αί διόδοι αύται ώνομάζοντο «σουλτάρες».

Τά πρόβατα έστεγαζόντο έντός μάνδρας πλεκτής εκ κλάδων δένδρων έσκεπασμένης «με πατύρια και σάζια». Δύο ή και τρεις τοιαύται μάνδραι μετά καλύβης διά τούς ποιμένας, έλέγοντο «άγ-ήλια». Άγ-ήλια ύπήρχον εις δύο τοποθεσίας. Είς τήν Πραγανίτσα, έξωθεν τής δυτικής πλευράς του χωρίου, και εις τόν Άη Δημήτρη, περί τά τέσσαρα χιλιόμετρα πρός άνατολάς αυτού. Τό έστεγασμένον μέρος τής μάνδρας, όπου τά πρόβατα διενευκτέρευαν τόν χειμώνα έλέγετο «σάγια». Κατά τό καλοκαίρι τά πρόβατα τά εστάλιζαν εις προχείρους μάνδρας, άνευ στέγης. Η τοιαύτη μάνδρα επλέκετο επί όργανόμενου άγρου κατ' έτος (νιάμα) του ίδιοκτήτου πληρώνοντος διά τήν εκ τής κόπρου τών προβάτων λίπανσιν αυτού.

Ό κάτοχος προβάτων κτηνοτρόφος έλέγετο «κεχαγιας». Τήν αυτήν επωνυμίαν έφερε και ό αρχιποιμήν όστις εφρόντιζε διά τήν διατροφήν τών άλλων ποιμένων, τήν άποστολήν και συντήρησιν του γάλακτος, τό πήξιμον του τυρού και τήν υγείαν τών προβάτων. Οί ποιμένες έλέγοντο τσοβάνηδες και συνήθως εις τό άκρον τής σόπας των είχαν προσηροσμένην σιδηράν άρπάγην, τήν «γέγαν», ήτις εχρησίμευε διά νά συλλαμβάνουν τά πρόβατα από του όπισθίου ποδός. Οί ποιμένες εφόρουν φαρδνά, άβαδένια, σερβέτα εις τήν κεφαλήν και τσαρούχια εις τούς πόδας. Κατά τās βροχεράς ήμέρας εφόρουν και «γιαμουρλίκι», ειδος κάπας μονοκόμματης, από πεπιεσμένον μαλλίον «κετσέ». Μερικοί εις τό πολύ ψύχος εφόρουν δερμάτινον επενδύτην και πανταλόνι, από δέρμα προβάτου, με τό τρίχωμα πρός τά έξω. Η σόπα με τήν γέγαν ώμοίαζε πολύ με τήν «γκλίτσα» τών έδω τσελιγκάδων.

Ό βοσκός είχε πάντοτε έν πρόβατον ήμερον τό όποιον τόν παρηκολούθει και εχρησίμευεν ως πρωτοπόρος τών άλλων. Τοϋτο έλάμβανε διάφορα φαγόσιμα, ψωμί, σταφίδας και τά όμοια από τό χέρι του και τό ώνόμαζαν «κισέμ».

Τά πρόβατα εγέννων τόν Ιανουάριον και κατά Φεβρουάριον επωλούντο τά άρνία. Τά έτοποθέτουν μέσα εις κάρρα κεκαλυμμένα διά ψαθίνου επικαλύμματος «κουρτούνας» και τά μετέφερον εις Κωνσταντινούπολιν.

Μετά τήν πώλησιν τών άρνίων, ήμελγον τά πρόβατα έντός χαλκίνων κάδδων «γερδέλι», τούς όποίους εκένωναν εις μεγάλας χαλκίνας σιάμνας «γιουγούμια», εδεναν επί του στόματος δερμάτινον κάλυμμα και διά κάρρου απέστειλαν αυτά εις Καλλικράτειαν, εις τόν «γιαουρτζανάν», όπου επήζετο εις «ξύγαλο», τό περίφημον «σηλύβρι γιαουρτού» και επωλείτο εις Κ]τολιν. Τά πρόβατα άρμέγονταν τρίς τής ήμέρας, τό δέ γάλα άπαστέλλετο εις τόν γιαουρτζανάν καθ' εκάστην πρωίαν, πρό τής άνα-

τολής του ήλιου. Κατά τό θέρος τό μεσημερινόν γάλα διά νά μη ξυνήση τό έβύθιζαν με τό γιουγούμι μέσα εις τήν γούρναν τής κρήνης και τό άφηναν εκει μέχρις εσπέρας. Τό μέρος όπου επότιζαν τά πρόβατα έλέγετο «σοβάτ». Η μάνδρα, όπου εγίνετο τό άρμεμα, ήτο χωρισμένη εις δύο μέρη, και εις τό μέσον του χωρίσματος είχε δύο θύρας. Παρά τās θύρας ταύτας εκάθητο τέσσαρες ποιμένες με τά γερδέλια μεταξύ τών ποδών των, άνα δύο εκάτέρωθεν εκάστης, συνελάμβανον τά ξεροχόμενα πρόβατα και τά άρμεγαν. Έντός του άλλου μέρους τής μάνδρας, έτερος ποιμήν μετά μακράς ράβδου εις τήν χείρα, εις τό έτερον άκρον τής όποιας ήτο προσηροσμένον τεμάχιον ξύλου εγκαρσίως εις σχήμα Τ, τό «χαϊδαμάκι», έβίαζε τά πρόβατα πρός τήν διπλήν έξοδον. Η μεταφορά τών προβάτων τό καλοκαίρι από τήν στεγασμένην μάνδραν εις τό ύπαιθρον, και τό στάλισμα αυτών εκει έλέγετο «εγρέκι».

Εις άντικατάστασιν τών γηρασκόντων και τών αποθησκόντων προβάτων, μετέφερον κατ' έτος πρόβατα από τά βορειότερα μέρη τής Θράκης και Νοτίου Βουλγαρίας, τά όνομαζόμενα «βαχάρια».

Όταν ό χειμών ήτο πολύ βαρύν και ύπήρχε φόβος ν' αποθάνωσι τά πρόβατα εκ ψύξεως, τότε ό κεχαγιας ένοικίαζεν επί τινας ήμέρας τό κατώγειον του σχολείου και τά εστεγάζεν εκει. Η τοιαύτη εποχή συνήθως συνέπιπτεν κατά τās ήμέρας τής Δωδεκαήμερου, όποτε τά μαθήματα διεκόπτοντο όλίγας ήμέρας ενωρίτερον και επαναλαμβάνοντο όλίγας ήμέρας άργότερον του συνήθους.

Η καλύβη τών ποιμένων είχε επικλινή στέγην κεκαλυμμένην από πατύρια και ήτο κατεσκευασμένη από «πλεκόν» δηλαδή περιπλεγμένους κλάδους δένδρων, όπως αί μάνδραι. Κατά τόν ίδιον τρόπον ήσαν κατεσκευασμένα τά καθίσματα και τό τραπέζι, από πλεκόν γεμισμένον χώμα, άκίνητα. Είς τό μέσον ύπήρχε ή έστία άνευ καπνοδόχης. Τό φαγητόν εμαγειρεύετο κατά πρωτόγονον όλως τρόπον, έντός χαλκίνης χύτρας «βακήρας» κρεμασμένης από τών δοκών τής στέγης, δι' αλύσεως και άρπάγης.

Πρός προφύλαξιν τών προβάτων από τούς λύκους, ετρέφοντο τά «τσοβινόσκυλα», οί ποιμενικοί κύνες.

Τά πρόβατα και τά άρνία εθεωροϋντο άνόητα και ήσυχα ζώα, ως φαίνεται από τās φράσεις: «Όποιος γένεται πρόβατο τονε τρώγι ό λύκος», λεγομένη όταν κανείς δέν μάχεται υπέρ τών δικαιών του και ύφίσταται ζημίαν, και ή έτέρα «Είναι ήσυχο σάν άρνάκι», λεγομένη διά τά φρόνιμα παιδία.

Τά πρόβατα εκάλουν διά τής προσφωνήσεως «τρρορού» και τά ώδήγουν εις τήν βοσκήν επιφωνούντες «ορεί». Τά ήκουαν νά «μελάζνε» ή «βελάζνε» φωνάζοντα «μέε» ή «βέε».

Τά πρόβατα πολλάκις «δαλάκιαζαν» ή έπεφταν, και πριν ψοφήσουν

τὰ ἔσφαζαν. Οἱ τρώγοντες ἀπὸ τοιοῦτον κρέας προσεβάλλοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ «δαλάκι», τὸ ὁποῖον ἐθεράλευον οἱ πρακτικοὶ ἰατροί, διὰ καυτηριάσεως.

Τὰ πρόβατα ἔφερον ὄνομα ὅπως τὰ κατσίκια ἀναλόγως τοῦ χρώματος τοῦ τριχώματος. Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «κότς», τὸ θηλυκὸν «προβατίνα», τὸ μικρὸν ἀρνάκι καὶ τὸ ἐνὸς ἔτους «τοκλί», τὸ εὐνουχισμένον «βουρμάς» καὶ τὸ στεῖρον «κ-ησήρ». Ἡ ἀγέλη τῶν προβάτων «τὰ πρόβατα».

Βόες.—Οἱ βόες ἦσαν πολύτιμοι σύντροφοι τοῦ γεωργοῦ. Τὸν ἐβοήθουν εἰς τὸ ὄργωμα, τὸ ἀλώνισμα, τὴν μεταφορὰν τῶν γεννημάτων καὶ τοῦ ἀχύρου καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν βαρεῖαν ἐργασίαν. Τὸ βόδι εὐνουχίζεται κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὅσον ἐπιθετικὸς καὶ ἄγριος ἦτο ὁ βουγάς, τόσον ἦσυχον καὶ βαρὺ ἦτο τοῦτο. Διὰ τοῦτο ἔλεγαν: «Τὸν ἔδεσε σὰ δὲ βόδ στοὶ παχνί», διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἐξ ὀκνηρίας ἀφήνετο νὰ τὸν ὀδηγοῦν ἄλλοι, χωρὶς αὐτὸς νὰ δεῖξῃ καμμίαν πρωτοβουλίαν. Καί: «Βόδ πήγε μουσκάρ ἦρτε», λεγομένη διὰ τοὺς μεταβαίνοντας εἰς ξένον χωριό, καὶ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπιστρέφοντας καὶ πάλιν χωρὶς νὰ μεταβάλουν χαρακτῆρα ἢ ν' ἀποκτήσουν γνώσεις περισσοτέρας. Τὸ μὴ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν ἐλέγετο «βγάς», ἡ δὲ γεννημένη ἀγέλας, ὅταν παύσῃ σχεδὸν νὰ δίδῃ γάλα, «παληομουσκιά».

Ἡ ἀγέλας ἐκτὸς τῆς ἄλλης βοηθείας παρεῖχε καὶ τὸ γάλα τῆς, διὰ τοῦτο ἦτο πραγματικὴ εὐλογία εἰς τὴν γεωργικὴν οἰκογένειαν. Πεποίθησις ἐπεκράτει παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ἡ ἀγέλας, ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς ἔργα ὑπὸ τὸν ζυγόν, παύει νὰ δίδῃ τὴν αὐτὴν ποσότητα γαλακτος, διότι κόπτονται αἱ γαλακτοφόροι φλέβες αὐτῆς.

Αἱ ἀγελάδες ἔφεραν ὀνόματα, εἴτε κατὰ τὸ χρῶμα των, ἢ Κοκκίνα, ἢ Ἄσπρουλα, ἢ Μαυρίκα, εἴτε ἀπὸ σπασμένο κέρατο, ἢ Τσελέκα, εἴτε ἀπὸ ἄλλο τι σημεῖον, ἢ Σακάρο, ἢ Φρυδοῦ, ἢ Καρακίόζα, ἢ Νίσκα. Ἐπίσης τὰ βόδια ὠνομάζοντο ὁ βουζός, ὁ Τσακίης, ὁ Σακάρος, ὁ Καράς, ὁ Πατέλις.

Τὸ τέκνον τῆς ἀγελάδος ἐλέγετο «μουσκάρ», τὸ θηλυκὸν ἐνὸς ἔτους δαμάλα, τὸ ἀρσενικὸν δαμάλι, ὁ τόπος συναγεροῦ «ἀγελαριά», καὶ ἡ ἀγέλη αὐτῶν «τ' ἀγελάδια» καὶ «τὰ πράματα», τὰ δὲ ἀμελγόμενα ζῶα ἐν γένει «ἀρμέματα» καὶ τ' ἀρμεξιά.

Τ' ἀγελάδια κατὰ τὸν χειμῶνα ἐφυλάττοντο εἰς τοὺς σταύλους, τρεφόμενα μὲ ἄχυρον καὶ βρώμην ἢ κριθίν. Τὸ ἐσπέρας δὲ ὀδηγοῦντο εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου ὅπου ἐποτίζοντο. Τὸ κολοκαίρι «τ' ἀπόλναγανε» εἰς τ' ἀγελάδια. Οἱ μεγάλοι ὅμως γεωργοὶ ἐστοίχιζαν κατὰ Μάρτιον ἓνα παιδί γιὰ νὰ βόσκη τὰ βόδια των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐνεπιστεύοντο τὰ ἰδικὰ των εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἀγελάρη.

Ἡ ἀγελάρη; συνεφωνεῖτο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου,

δι' ἐν ἔτος ἀντι ἡμίσεος κοιλοῦ σίτου κατὰ κεφαλὴν. Διὰ τὰ μουσκάρια εἶχαν ἄλλον βοσκόν, τὸν «βοζακτσήν». Ἐνίοτε προσελάμβανον καὶ ἰδαίτερον βοσκόν διὰ τὰ βόδια, τὸν «ὀκιουζτσήν». Ὁ ἀγελάρης εἶχε καὶ τὴν φροντίδα τοῦ «βγά», διὰ νὰ τὸν περιμαζεύῃ, διὰ νὰ μὴ «κουδράγῃ» τὸν κόσμον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Δημαρχία Μετρῶν ἐπρομηθεύθη ταῦρον καλῆς ράτσας, καὶ εἰς αὐτὸν ἔφερον τ' ἀγελάδια των ὅταν «ἔσερνανε», πληρώνοντες ὅ γρόσια.

Κατὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν ἀγελάδος, ὁ ἀγοραστής ἐσυνήθιζε νὰ κρατῇ τὸ χεῖρι τοῦ πωλητοῦ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον προσέφερον, ὁ δὲ πωλητὴς ὁμοίως τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐζήτηι.—Τετρακόσια, τετρακόσια.—Πεδακόσια, πεδακόσια. Τοῦτο συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν πώλησιν ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ζώου. Κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀγελάδος, ὁ πωλητὴς ὠδήγει τὸ ζῶον ἐντὸς τοῦ σταύλου τοῦ ἀγοραστοῦ, ἐλάμβανε λίθον ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔσυρεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ ζώου, τῆς ραχῆος καὶ τῆς οὐράς, ἀποσπῶν ὀλίγας τρίχας ἀπὸ κάθε μέρος καὶ ἔριπτεν αὐτὸν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ σταύλου, διὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ πᾶσα ἀρετὴ τοῦ ζώου.

Βουβάλοι.—Βουβάλια ἐτρέφοντο ὀλίγα σχετικῶς. Τὸ θηλυκὸν ἐλέγετο «β-βάλα», τὸ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν «β-βάλι», τὸ μικρὸν «μαλάκι», τὸ ἐνὸς ἔτους θηλυκὸν «μαλάκα». Τὰ βουβάλια συναγελάζοντο μετὰ τῶν βοῶν καὶ ἀγελάδων καὶ ἐτρέφοντο ὁμοίως μὲ αὐτὰ. Τὸ γάλα τῆς βουβάλου ἦτο περιζήτητον τὸν χειμῶνα διὰ τὸ πάχος του. Ἀπὸ τὸ γάλα τῆς κατεσκευάζον «ξύγαλο» καὶ βούτυρον.

Βουβάλους καὶ ἀγελάδας τότε μόνον ἔσφαζαν, ὅταν ἐγήρασκαν καὶ ἦσαν πλέον ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν. Ἄλλὰ καὶ τότε ἐπροτίμων νὰ τὰς πωλήσουν εἰς τὸν κασάπην παρὰ νὰ τὰς σφάζουν οἱ ἴδιοι. Μόσχος ἢ δάμαλις, τότε μόνον ἐσφάζοντο ὅτε ἐνεκεν δυστυχίματος καθίστατο ἀχρηστον πρὸς γεωργικὰς ἐργασίας.

Κάθε πρωί, ἀφοῦ «βάργανε» τ' ἀγελάδια καὶ τὰ βουβάλια στὴν ἀγελαριά, ἔπερνε ἢ νοικοκρὰ τὸ φκιαρί, ἐσύναιε μίαν μίαν τις κοπριές καὶ τὰς ἐκσφενδονοῦσε εἰς τὸν τοῖχο τοῦ σταύλου, ἢ τὸν πλεκὸ τοῦ φράχτη, ὅπου προσεκολλῶντο καὶ ἀφίνοντο νὰ ξηρανθοῦν. Εἰς περίπτωσιν δὲ ἐλλείψεως καυσίμου ὕλης, ἐχρησιμοποιοῦντο, ὡς τοιαύτη.

Ὅταν ἠγόραζαν γάλα ἢ δξύγαλο μέσα εἰς ἀγγεῖον τοῦ πωλητοῦ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀγγείου ἔθετον ἐντὸς αὐτοῦ ὀλίγο νερό, διὰ νὰ ποτίσουν τὸ ζῶον καὶ νὰ τρέξῃ τὸ γάλα του σὰν νερό. Ἐπίσης ὅταν ἐπῆγαιναν ν' ἀγοράσουν γάλα μέσα εἰς ἰδικὸν των ἀγγεῖον ἔβαζαν μέσα ὀλίγον νερό διὰ τὸ ζῶον. Ἄν τὸ ζῶον ἔλειπεν εἰς τὴν βοσκὴν, τότε ἔχυναν τὸ νερό εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐσυνήθιζε νὰ κάθηται.

Ἡ ἀγελάδα καὶ ἡ βουβάλα ἐβασκαίνοντο πολὺ εὐκόλα, διὰ τοῦτο

μόλις ἐγεννοῦσαν, ἡ νοικοκερά ἐφρόντιζε νὰ δέση μιὰ γαλαζία χάντρα μιὰ κόκκινη κορδέλα εἰς τὸ φουντωτὸ μέρος τῆς οὐρᾶς των, ὡς ἀντιβα-σκάνιον. Ἐὰν δὲ ἀρρωστοῦσαν, καὶ ἡ ἀσθενεία των ἐθεωρεῖτο μάτιασμα, διὰ νὰ θεραπευθοῦν, ἐχρηάζοντο τὰς αὐτὰς διατυπώσεις, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ματιασμένος ἀνθρώπος: γητέματα, καὶ διάβασμα ἐξορκισμοῦ, ἀπὸ τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ.

Ἴπποι καὶ ὄνοι.—Τὰ ζῶα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὸ νὰ σύρουν ἀμάξια νὰ σηκώνουν βάρη, καὶ πρὸς Ἰππασίαν, διὰ τοῦτο ἐκοπίαζαν περισσότερον τῶν βοδιῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἐχὶ γαιδοῦ καὶ ἄλογο, λεγομένη ἐπὶ ἀνθρώπου εἰς τὸν ὅποιον ἐπιφορτίζουν παῖσαν ἐργασίαν, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήσουν ν' ἀναπαυθῆ, καὶ δὲν τὸν ἀμείβουν ἀναλόγως τῶν κόπων του.

Γαῖδαρος ἢ γαιδούρα ξεκαπίστρωτ, ἐλέγετο ὁ νέος ἢ ἡ νέα, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ χαλιναγωγήσουν τὰς σαρκικὰς των ἐπιθυμίας. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν, ἡ μοιχευομένη ὅταν συνελαμβάνετο ἐπ' αὐτοφῶρω, ἐτοποθετεῖτο ἐπάνω εἰς τὸ γαϊδούρι μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν οὐρὰν τοῦ ζώου καὶ περιεφέρετο εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, διὰ νὰ τὴν πτύσουν ὄλοι. Ἐκτοτε ἔμεινεν ὁ τίτλος γαιδουροκαθισμένη δηλαδὴ ἐλευθερίων ἠθῶν γυναικᾶ.

Γνωστὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ὄνου νὰ κυλίσονται κατὰ γῆς, ὅταν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τῆς ῥάχεώς των τὸ σαμάρι ἢ τὰ χιμῶρα. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης ἐκφρασις: μιὰ γαιδουροκυλισιὰ τόπος, λεγομένη εἰρωνικῶς, διὰ μικρὰν αὐλὴν ἢ κῆπον ἢ ἄλλον μικρὸν τόπον ἐν γένει. Ἀπὸ ἄλλην συνήθειαν τῶν ζώων, ὅταν τρομάζουν νὰ τεντώνουν τὰ ὦτα, ἔμεινεν ἡ φράσις: τίτωσε τ' αὐτιά τ, σημαίνουσα, ἐνέτεινε τὴν προσοχὴν του. Ἀπὸ δὲ τὴν συνήθειαν τοῦ κουρασμένου ζώου νὰ χαλαρώνῃ τὰ ὦτα, ἡ ἄλλη φράσις: κρέμασε τ' αὐτιά τ σημαίνουσα, ἔχασε τὸν ἐνθουσιασμόν του.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ζώων ἔμειναν αἱ φράσεις: Δὲ φρῶν ἄχερο· σημαίνουσα δὲν εἶναι ἀνόητοι. Τὸν ἔδεσε στὸ παχνί· σημαίνουσα, τὸν κατέστησε πειθίηνιον ὄργανόν του. Τόνε ξεπουπούλισε καὶ τὸν ἐγδαρε τ βορβειά τ· σημαίνουσα τὸν κατέστρεψε. Σὰ γένι κανεὶς γαδοῦθ, θὰ βρῆ καὶ τὸ σαμάρ· σημαίνουσα ὅτι, ὅταν ἀποφίσης κάτι θὰ εὔρης καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεώς του. Τς γειτόνισσας τ' ἀγὸ δαίμα μεγαλύτερο φαίνεται· σημαίνουσα ὅτι τὰ ξένα πράγματα μᾶς φαίνονται καλύτερα τῶν ἰδικῶν μας. Κατὰ Μάϊον, ἐσυνήθιζαν νὰ «τσαϊραδιζνε» τ' ἄλογα, ἐπὶ 15 τουλάχιστον ἡμέρας εἰς τὰ λειβάδια. Ἐδεναν λοιπόν, τὸ ζῶον ἀπὸ τὸ ἐμπρόσθιον πόδι μὲ σχοινί, τοῦ ὁποίου τὸ ἄλλο ἄκρον ἐκάρφοναν εἰς τὴν γῆν. Ἀφοῦ τὸ ἄλογον ἔτρωγε τὸ τριφύλλι καὶ ἐσηματίζετο γυμνὸς κύκλος, ἐμάχρυναν ὀλίγον τὸ σχοινίον, διὰ νὰ φθάνῃ νὰ βοσκῆσῃ. Ἐκ τούτου

ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἔδωκε μακρὸ σκοινί, λεγομένη ἐπὶ τῶν καταζωμένων τῆς διδομένης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας.

Ἐπὶ ἵππου προσεκαλεῖτο διὰ τῆς ἐπικλήσεως «για, για» καὶ παρωτρύνετο εἰς ἐργασίαν διὰ τοῦ «δέε» καὶ νὰ σταματήσῃ διὰ τοῦ «δόρψ». Ἐπὶ ὄνου παρωτρύνετο νὰ προχωρήσῃ διὰ τοῦ «δέε» καὶ «τς τς» καὶ ἐσταματᾶτο διὰ τοῦ «τσούους».

Ἐπὶ ἄρσενικὸς ἵππος ἐλέγετο «ἄλογο» μὲν ὁ εὐνουχισμένος, «ἀηγ-ἡρ» δὲ καὶ «ἄτ» ὁ μὴ εὐνουχισμένος, τὸ θηλυκὸν «φοράδα» καὶ τὸ μικρὸν «πλάρ» ἢ «πλαράκι».

Ἐπὶ ἄρσενικὸς ὄνος ἐλέγετο γαῖδαρος, ὁ θηλυκὸς γαδοῦρα καὶ τὸ μικρὸν γαδράκι, πουρλιάκι καὶ γατζέλι.

Ἐπὶ ἵππου «χλημούραγε» ἢ «η-η-ἡη» ὁ δὲ ὄνος «γάρζε ἀάρα».

Ἐπὶ ἄρσενικὸς ὄνος ἀπέθνησκε, τὸ ἔσυραν εἰς κανένα χανδάκι, τὸ ἐγδερνᾶν καὶ ἄφηναν τὸ πτώμα του ἄταφον, βορὰν τῶν ἀετῶν, τῶν κυνῶν καὶ τῶν θηρίων.

Διὰ τοῦτο, ὁ γεωργός, ὅταν ὑβρίζε τὸ δυσήνιον ζῶον, τὸ ἀπεκάλει «σκυλοφάγωμα» δηλαδὴ ἄξιον νὰ ψοφήσῃ καὶ νὰ τὸ φάγουν οἱ σκύλοι.

Τὸ δέρμα του τὸ ἀλάτιζαν, ἔπειτα δὲ τὸ ἐκάρφοναν κατὰ γῆς τεντωμένον, ἕως ὅτου ἐξηραίνετο εἰς τὸν ἥλιον. Μετὰ ταῦτα τὸ ἐχώριζαν εἰς λωρίδας κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἀνθρωπίνου ποδός, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκεταὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ζευγῶν τσαρουχιῶν καὶ τὸ ἐπώλουν. Ἐκ τούτου αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Νὰ τὸ φᾶν τὰ σκυλιὰ» δηλ. νὰ ψοφήσῃ, «θὰ βγάνω ἓνα ζευγὰρ τσαρούχια ἀπ τ ράχι τ» δηλ. θὰ τὸ σκοτώσω.

Χοῖροι.—Οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἔτρεφον ἀνά ἓνα χοῖρον, ὁ ὁποῖος τὴν ἡμέραν ἀπεστέλλετο μετὰ τῶν ἀγελάδων εἰς τὴν βοσκὴν τὸ δὲ ἐσπέρας, ὅταν ἐπέστρεφε κουρασμένος καὶ πεινασμένος ἤρχιζε νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ ὠθῆ τὴν θύραν τῆς οἰκίας «μὲ τ ζούρλα τ» διὰ νὰ τοῦ δώσουν τροφήν. Οἱ χοῖροι ἐτρέφοντο μὲ πίτυρα, τυρόγαλον καὶ ἀραβόσιτον. Ἐσφάζοντο κατὰ κανόνα τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ κρέας τῶν ἐτρώγετο μέρος μὲν νωπὸν, τὸ δὲ περισσότερον ἐπαστώνετο καὶ ἐτρώγετο καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας εἶχαν περὶ τὰς 3000 ζῶα, ἤτοι, αἰγας 500, ἀγελάδας 400, βομβάλους 50, ἵππους 200, ὄνους 100 καὶ χοίρους 200, ὄρνιθας δὲ 1200.

Ἀπὸ τὰ παραμῦθια περὶ ζώων εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθον.

Ἡ δρμήνια τ γαιδουριοῦ καὶ τ πετνοῦ.

Μιὰ βολὰ ἤδανε ἓνας τσεφτσῆς π καταλάβαινε τὰ γλώσσες ἀπὸ γοῦλα τὰ χαϊβάνια. Μόνε ἄμα τό λεγε σ' ἄλλοινα θαλὰ πεθάνι.

“Ένα βράδ γύρσε μὲ τὰ βόδια τ’ ἀπ’ τ’ ἀλέτρι κι ἔκατσε νὰ βγάινι τὰ τσαρούχια τ’ ἄχουριτὰ στ’ ἀχουριούτ’ ἄχουριτὰ, βίρδα ἀκούει τὸ γαδούρ και ρωτάει στὸ βόδ :

— Πῶς τὰ πέρασες σήμερα Πατέλι; Τ’ ἔπαθες και βογᾶς;

— Κακὰ και ψυχρὰ Κύρ Μέντιε. Ἄπ’ τὸ γύρνα γύρνα γούλι μέρα, δάλωσε τὸ μυαλό μ, κι ἀπ τὸ ζγὸ ἀνίξε ὁ σβέρκοζι μ. Τὰ καπούλια μ πρίσκανε ἀπ τοῖ φκεδριές, και τὰ ποδάρια μ εἶναι μωρὰ δὲ δὲ νοιώθω. Δὲ βορῶ νὰ ληγίσω τὰ γόνατα μ.

— Ἄμ εἶσαι βουδαλᾶς και για ταυτὸ βασανίζεσαι. Ἄς εἶχα γὼ τὰ κέρατα σ και τὰ ποδάρια σ και νὰ γλεπες.

— Και δὲ μὲ λές, τί θὰ καμινες;

— Θὰ κούδραγα και θὰ κλώτσαγα. Ὅχι νὰ βάζω τὸ κεφάλι μ, μόν και μοναχόζι μ στὸ ζγὸ, σὰ γαι σένα τὸ σασκίνι.

— Και κείνο τὸ καμα, μιὰ βολά, ἀμὰ ὡς τὸ βράδ μαρτύρσα ἀπ τοῖ φκεδριές και ἀπ τοῖ τσεκελιές.

— Ἐ, και δὲ βορσες νὰ σ-λογιστῆς καμμιὰν ἄλλη διαβολιά; Ἄξε μένα. Ἄπόψα μὴ φρῶς, και τὸ πουρνὸ τὰ ἴδια, κι ὅδε θάρτε νὰ σὲ ζέψνε μὴ σκῶνεσαι.

Ὁ τσεφτσῆς ἐκεῖ πό βγαζε τὰ τσαρούχια και τὸν ἔζηνε νερὸ ἡ γυναίκα τ, κι ἔπλενε τὰ ποδάρια τ γέλασε μὲ τ γαδουριούτ’ ὀρμήνια.

— Τί γελᾶς μαθές, τότε ρωτάει ἡ κοκκῶνα τ.

— Γελάγω μὲ τ γαδουριούτ’ τὰ λόγια.

— Μάννα! Και τί γεῖπε τὸ γαδούρ;

— Δὲ βορῶ νὰ στὸ πῶ γιατί θὰ πεθάνω.

— Ναι και σὲ πιστεψα. Τίποτιτσα δὲ βαθαίνις. Μόνε ἀπ’ τὸ σκυλο-γίνατο σ, νὰ μὴ δύλι και τὸ πῆς και τὸ μάθω κι ἐγὼ, τὸ κάμινες αὐτὸ.

Ἄσ-λ-η ὁ ἄδρας τς μὲ κανεῖνα δρόπο δὲ δόγ εἶπε. Και ἡ γυναίκα σῶπασε.

Τὸ πουρνὸ σὰν ἔκαμε τὸ βόδ τὸν ἄρρωστο, τ’ ἀφίνι ὁ τσεφτσῆς στ’ ἀχούρ νὰ ξεκουραστῆ, και ζέβ τὸ γαδούρ στὸ δόπο τ.

Τὸ ζαβάλικο τὸ γαδούρ, κάπως δὲ ἦδανε μαθμένο, ἀφανίσκε ν’ ἀδι-πατηῆ και νὰ σκωμαχέται μὲς στὰ τεζέκια. Τ’ ἄλλ’ τὸ βόδ ἦδανε δυνατὸ και τὸ γαδούρ μούσκεψε στὸν ἴδρω, κι ἔφαγε ξύλο, ἔφαγε ξύλο μὲ τὸ τσε-κέλι, π ὅδε γύρσε τὸ βράδ στὸ παχνί, ξαπλώθηκε σὰ δὲ ψόφιο.

Ὁ τσεφτσῆς ἔκατσε πάλε ὄξω μεριά ἀπ’ τ’ ἀχούρ κι ἔπλενε τὰ ποδά-ρια τ, κι ἀκούει τὸ γαδούρ και ρωτάει τὸ βόδ :

— Πῶς τὰ πέρασες σήμερα, Πατέλι;

— Φίνα, ἀρκαδάς. Ἐφαγα, ἦπγα, κημήθκα, ξεκράσκα. Νὰ ἦσαι καλὰ π μ ὀρμήνεψες τί νὰ κάμω.

— Ἄσε ἀρκαδάς, και μὲ φαίνεται π δὲ θὰ σὲ βγῆ ἡ ὀρμήνια μ σὲ

καλό. Γιατί ἄξα τ ἀφεδκὸ νὰ λήη στὸ γείτονα, π ἄμα δὲ φᾶς κι ἀπόψα θὰ φωνάζ τὸ γασάπ νὰ σὲ πλῆς. Κοίταξ ἀπόψα νὰ φᾶς καλὰ, κι αὔριο νὰ πᾶς στὴ δλειά γιὰ νὰ μὴ διῶ τὸ γιοβδῆς κρεμασμένο, ἀπ τ κασάπ τὰ τσεγέλια.

Ὁ ἄθρεπος γέλασε πάλε μὲ τ γαῖδουριούτ’ ὀρμήνια.

— Τί γελᾶς πάλε; Τόνε ρώτ-σε ἡ γυναίκα τ.

— Γελάγω μ αὐτὰ π λείει τὸ γατζέλι στὸ βόδ.

— Πές το μαθές κι ἐμένα, τί λείει.

— Μόν αὐτὸ δὲ βορῶ νὰ σὲ πῶ, γιατί ἔδε στὸ πῶ θὰ πομῆκω στὸ δόπο.

— Ὅχι θὰ μὲ τὸ πῆς.

— Ὅχι δὲ βορῶ.

Πιάνται στὸ γαβγᾶ.

Ἄφου και δὲ μὲ πστεύεσαι, λείει ἡ γυναίκα, γιὰ τὸ τόσογια, κι ἐγὼ ἀπ τὰ σήμερα δὲ εἶμαι γυναίκα σ. Νὲ τὸ στρῶμα σ στρῶνω, νὲ κοδά σ κημουμα. Νὰ βάνις νὰ μαγειρέψης σὰ θέλις νὰ φᾶς ἀπόψα.

Παγαίνι ἡ γυναίκα κλειδώνεται μὲς τὸν ὀδᾶ κι ἀφίνι τὸν ἄδρα τς μοναχό.

Τὸ πουρνὸ κατέβκι ὁ καμένος στεναχωρημένος, τάιτσε τὰ βόδια, ἔβγανε τς ὀρνιθες ἀπ τὸ κιάς και τς ἔρρξε νὰ φάνε. Ὁ πετνὸς τσὲ πῆρε μὲ τν ἀράδα.

— Ἰχ ὄλαν. Δὲ δρέπεσαι; λείει τὸ σκυλί. Τ’ ἀφεδκὸ τόσο στεναχωρε-μένο, κι ἐπὺ τὰ κέφια σ, πουρνὸ πουρνὸ.

— Ἄμ εἶναι σασκίνις και γιὰ ταυτὸ στεναχωριέται. Ἐγὼ ἔχω σαράδα γυναίκες κι ἐμ τσὲ δέρνω, ἐμ τς ἀνεβαίνω, και φωνίτσα δὲ γοτάνε νὰ βγάν-νε. Κι ἐκεῖνος, μιὰνα και δὲ βορ νὰ τνε περμαζῶξ. Ἄς τνε γάμ τὸν ἄγριο, νὰ διῆς πῶς θὰ σ-μαζωχτῆ και θὰ γένι ἀρνάκι; Δὲ ξερ ἀλά-λεμ πὼς οἱ γυναίκες ἔχνε μακρὰ μαλλιὰ και κοδῆ γνώσ. Τὸ ξύλο βγῆκι ἀπ τὸ βαράδεισο.

Σὰν ἄξε ἔτς ὁ τσεφτσῆς, παγαίνι κόφτ’ μνιὰ βέργα ἀπ τν ἀκρανιά, τνε βελεκάει, ἀνεβαίνι ἀπάν, και λείει στὴ γυναίκα τ :

— Ἄνοι, νὰ σὲ πῶ τί λείει ὁ πετνός.

Μόνε τὸν ἀνίξε τ ὀδᾶ τ βόρτα τνε ρωτάει :

— Θὰ σκωθῆ; μὲ τὸ καλὸ νὰ μαγειρέψης και νὰ συγιρίης τὸ σπῆτ;

— Ὅσο δὲ μὲ πῆς τί λένε τὰ χαϊβάνια και γελᾶς, ὁ διάβολος νὰ σκάς, τίπο-τίτσα δὲ θὰ κάμω.

— Νά, λείει, τί μὲ εἶπε ὁ πετνός, και τν ἀρκέβ μὲ τν ἀκρανιά, ποῦ σὲ τρώει ποῦ σὲ πονεῖ, τνε γαταμαύρισε τὰ κωλιά τς.

Ἡ γυναίκα τ, σὰ ἀν ἔπασε ἡ πείσμα τς, ἔσφιξε τὰ δόδια τς κβαριά-σκε στ γῶχι κι ἔκλαιγε, ἀμὰ δὲν ἦρτε στὸ ἡμαρτον. Φῶναζε μόνε στὸν ἄδρα τς :

— Σκότωσέ με νὰ γένι ἡ καρδιά σ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι γυναίκα σ. Ἐγὼ εἶμαι σκυλί.

Σὰν ἀπόκαμε πιά ὁ ἄδρας νὰ βαρῆ, βάζ τὴν ἀκρανιά στὴν ἄκρη καὶ λέει λαχανιασμένος :

— Κοίταξε καλὰ ἀκρανιά. Θέλω τὸ βράδ ὅδε θὰν ἔρω νὰ βρω τὸ σπῖτ σ-γυρισμένο, τὸ φαγὶ μαγερεμένο καὶ τὸ στρωμα στρωμένο.

Κι ἔφυγε. Ἡ γυναίκα τότες σκόθηκε, σ-γύρσε, ἔστρωσε, μαγέρεψε, ἔβανε καὶ τὸ τραπέζ καὶ φύλαγε νάρτ ὁ ἄδρας τς ἀπ τὸ χωράφ Μετὰ πολλὰ δὰ γῆστε κι αὐτός, καὶ τὰ γῆρες γούλα στὴν ἐντέλεια.

— Μπράβο, λέει, στὸ βεντό, καὶ τὴν ἀκρανιά, πό καμε γούλες τοὶ δλιές.

— Νέ για, λέει ἡ γυναίκα, δέ τς ἔκαμα γώ ;

— Ὅχι, λέει ἐκεῖνος, ἡ ἀκρανιά τς ἔκαμε.

Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ. 1. Ἡ ἐπιγραφή διορθωτέα Οἰκόσιτα Ζῶα.

Σελ. 2. Στήλη β' 7η σειρά ἄνωθεν, ἀντὶ τσοκλί ἀναγν. τοκλί.

Σελ. 3. Σειρὰ 12 κάτωθεν — καχάνιζε — κακάριζε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ